

Ψηφιοποιήθηκε από το Ίνστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ
ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

1915 ΠΛΟ

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΑΣΕΛΕΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Ο

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΔΕΓΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΕΥΟΝΤΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ
28 - ΕΝ ΟΔΩ ΣΤΑΔΙΟΥ - 28

1915

[Κατὰ τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1914 «περὶ προγράμματος τῶν μαθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τοῦ γυμνασίου» ἐν τῇ Α' τάξει τοῦ γυμνασίου ὀρίζεται «ἀνάγνωσις μετὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων μόνον διασαφήσεων ἀνά μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐν τῇ τάξει διδασκομένην ἱστορίαν» ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ τάξει ταύτῃ κατὰ τὸ αὐτὸ Διάταγμα διδάσκεται «Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης», εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ διδάσκοντες τὰ ἑλληνικὰ τῆς τάξεως ταύτης ἔχουσι νὰ ἐκλέξωσι πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρας διατάξεως μετὰ τῶν βίων Θησέως, Λυκούργου, Σόλωνος, Θεμιστοκλέους, Ἀριστείδου, Κίμωνος, Περικλέους, Νικίου, Λυσάνδρου, Ἀγησιλάου, Ἀλκιβιάδου, Δημοσθένους, Πελοπίδου. Ἄλλ' ἐκ τούτων περὶ μὲν τοῦ Ἀγησιλάου ἱκανὰ εἶναι ὅσα ἔχουσι ἤδη διδαχθῆ οἱ μαθηταὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφώντος ἐν τῇ Γ' τάξει τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, περὶ δὲ τοῦ Σόλωνος πολλῶ ἀκριβέστερα ἀναμφιβόλως μανθάνουσιν ἐκ τῆς ἐν τῇ τάξει ταύτῃ διδασκομένης Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν Δημοσθένην δὲ ἐπαρκῶς θὰ γνωρίσωσιν ἐν τῇ Β' καὶ Γ' τάξει ἐκ τῆς μελέτης τῶν λόγων του, τὸν Θησέα δὲ, μυθολογικὸν καθαρῶς ἀνάγνωσμα ὄντα, νὰ προκρίνωμεν πρὸς διδασκαλίαν μαθητῶν, οἵτινες τόσον ὀλίγον χρόνον διαθέτουσι διὰ τὰν πολυγραφώτατον Πλούταρχον, ἴσως δὲν εἶναι φρόνιμον, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ συνετὸς βιογράφος τοῦ ἡμιολογῶν ὅτι τὰ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ περιεχόμενα «τερατώδη καὶ τραγικὰ ποιητὰ καὶ μυθογράφοι νέμονται καὶ οὐδέ' ἔχει πίστιν οὐδὲ σαφήνειαν» εὐχεται νὰ τύχῃ «ἐγνώμωνων ἀκροατῶν καὶ πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν προσδεχομένων» τὰ αὐτὰ δὲ περίπου, καίτοι εἰς κατώτερον βαθμὸν, δύνανται νὰ λεχθῶσι καὶ περὶ τοῦ Λυκούργου. Ὑπολείπονται λοιπὸν οἱ ἄλλοι βίοι, ἐκ τῶν ὁποίων φρονῶν ὅτι πρὸς διδασκαλίαν προσφορώτεροι εἶναι ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Περικλῆς, ὁ μὲν πρῶτος ὡς ὁ συνετώτατος, ὁ δ' ἕτερος ὡς ὁ μεγαλοφρονέστατος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐκδίδω αὐτοὺς συμφώνως πρὸς τὸ νέον πρόγραμμα. Ἄφ' οὗ δηλαδὴ ἡ διδασκαλία ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα θὰ περιορίζηται εἰς τὰς ἀναγκαίους μόνον διασαφήσεις, προέταξα μὲν μακρὰ προλεγόμενα περὶ τοῦ βίου, τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἀξίας τοῦ συγγραφέως, διήρησα δὲ τὸ κείμενον εἰς πέντε μείζονα τμήματα, ὧν διὰ βραχυτάτων τὸ περιεχόμενον ἐδήλωσα, προσέθηκα δὲ ἱκανὰς σημειώσεις ποικίλου περιεχομένου, ὅπως διὰ τούτων κινήθῃ μὲν ζῶηρον τὸ διαφέρειν τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τοῦ συγγραφέως, διευκολυνθῇ δὲ ἐπαρκῶς ἡ κατ' οἶκον μετ' αὐτεργείας μελέτη αὐτῶν, ὥστε κατὰ τὰς 25—30 ὥρας, εἰς ἃς κατ' ἀνάγκην θὰ περιορισθῇ ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἀνάγνωσις, νὰ ἡμποροῦν νὰ διεξέρχωνται ὀλόκληρον ἓνα τοῦλάχιστον βίον.]

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Ἰανουαρίου 1915.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ.

Τύπος Η. Α. Πετράκου ἐν Ἀθήναις

Α'. Βίος Πλουτάρχου.

Ὁ Πλουτάρχος ἐγεννήθη ἐν Χαιρώνειᾳ τῆς Βοιωτίας πιθανῶς τῷ 46 μ. Χ. ἐξ οἴκου ἐπιφανοῦς καὶ εὐπόρου. Διακούςας τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι καὶ ἰσχυρὰν ἀγάπην πρῶτως αἰσθανθεὶς πρὸς τὸ μέγα παρελθὼν τοῦ Ἔθνους αὐτοῦ καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ προϊόντα, ἀπεδήμησε τῷ 66 μ. Χ. εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἠκροάσθη μὲν φιλοσοφικῶν καὶ φιλολογικῶν μαθημάτων ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ἐπιφανοῦς φιλοσόφου Ἀμμωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, συνῆψε δὲ φιλικὰς σχέσεις πρὸς πολλοὺς διατρεπεῖς ἀνδρας, ὧν πολλοὶ καὶ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις διετέλεσαν φιλικῶς ἐπιζουονοῦντες πρὸς αὐτόν.

Ἰκανὰ ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις διατριβῆς πνευματικὰ ἐφόδια παραλαβὼν ὁ Πλουτάρχος μετέβη κατοίην εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου περιδοξὸν ἔδραν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σπουδῶν καὶ ἐν τοῖς ἀμαΐζουσι τότε παιδευτηρίοις τῆς πόλεως ταύτης ἐτηύξησε τὸν πλοῦτον τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ γνώσεων.

Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔπειτα εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἐπανακάμψας ὁ Πλουτάρχος καὶ εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελέτας ἀσχολούμενος ἐστάλη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ὡς πρεσβευτὴς πρὸς τὸν ἐν Κορίνθῳ ἀνθύπατον τῆς Ἀχαΐας ὑπὲρ ὑποθέσεως ἀφορώσης εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἰδίας πατρίδος.

Καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν δὲ τοῦ τότε κόσμου, τὴν Ῥώμην, πολλὰς μετέβη ὁ Πλουτάρχος καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν αὐτῇ ἔζησε καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν ἐμελέτησε καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ἐσπούδασε καὶ φιλιαν δὲ πρὸς πολλοὺς ἐπιφανεστάτους ἐν τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμασι καὶ τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίους συνῆψε. Καὶ παρὰ τῇ αυτοκρατορικῇ δὲ αὐτῇ τῆς Ῥώμης τσαυτῆς ἡξιοῦτο τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ὁ Πλουτάρχος, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς πρὸ ὑπατικῶ ἀξιώματι ἐτίμησεν αὐτὸν καὶ προσέταξε περὶ πολλοῦ νὰ ποιῶνται τὴν γνώμην αὐτοῦ μάλιστα ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασιν οἱ ἐκάστοτε ἀνθύπατοι τῆς Ἀχαΐας.

Ἐτιμᾶτο δὲ καὶ τοσοῦτον ὑπὸ τοσοῦτων ἐπιφανῶν Ῥωμαίων ἡξιοῦτο σεβασμοῦ καὶ ἀγάτης ὁ Πλουτάρχος οὐ μόνον διὰ τὴν εὐρύτατην πολυμάθειαν, τὴν εὐγενῆ φιλανθρωπίαν καὶ τὸ ἀξιάγαστον ἦθος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα καίτοι ἀνυποκρίτως ἐθαύμαζε τὴν ἰσχὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥωμαϊκῆς Πολιτείας καὶ εἰς τοὺς δουλεύοντας τῇ Ῥώμῃ συμπολίτας αὐτοῦ συνεβούλευε πάντοτε πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μάλιστα ἱστορίας νὰ ἀρῶνται ἐπιωφελεῖ διδάγματα ὑπομονῆς, σωφροσύνης καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐγκατεργήσεως, ἔπειτα δὲ νὰ παρέχων ἑαυτοῦς καὶ τὴν πατρίδα πρὸς τοὺς δεσπότης Ῥωμαίους ἀναίτιον καὶ πάση τέχνῃ καὶ μηχανῇ νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν φιλιαν τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δυνατωτάτων, ὅπως ἐν ταῖς ποιήμασι συμφοραῖς τῆς δούλης πατρίδος ἀνακούφισιν τινα τῶν δεινῶν αὐτῆς παρ' αὐτῶν ἐκπορίζονται, ὅμως οὐδέποτε οὔτε ἑαυτὸν οὔτε τὴν πατρίδα πρὸ τῶν Ῥωμαίων ἐταπεινώσεν, ἀλλὰ θερμῶς καὶ ἐντόνως, μετὰ παρηγορίας καὶ ἀξιοπρεπειᾶς τὰ δίκαια αὐτῆς καὶ αὐτὸς ὑπεστήριξε πάντοτε καὶ τοὺς ἄλλους προέτρπε νὰ ὑποστηρίξωσιν.

Ἀλλὰ καίπερ τοσοῦτον ἐν Ῥώμῃ τιμῆεις, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὅμως πατρίδα αὐτοῦ καὶ τὴν ὅλην Ἑλλάδα τὸν πολυμερῆ καὶ δραστήριον βίον

αυτοῦ μετ' ἐνθουσιώδους ἀγάτης ὁ Πλούταρχος ἀφιέρωσε. Καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ Χαιρωνείᾳ ἤρξε τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁδοποιοῦ καὶ τὴν τοῦ ἀρχοντος, ἴσως δὲ καὶ βουλευτικῆς ἐγένετο, ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τιμῆς ἔνεκεν πολίτης ἐνεργάτης καὶ ἐν προβητικῇ ἡλικίᾳ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος γενόμενος περιήλθεν εἰς οἰκειότητας σχέσεις πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς πανελλήνιον μαντεῖον καὶ τὸ ἱερατεῖον τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς Ἀμφικτυόνας.

Ὁ οἰκογενειακὸς καὶ κοινωνικὸς βίος τοῦ Πλουτάρχου ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον ἀξιοεχόμενον καὶ ἀξιομίμητον κατὰ τοὺς τότε χρόνους τῆς παρακμῆς τῆς Ἑλλάδος. Νυμφευθεὶς τὴν συμπολίτιδα αὐτοῦ Τιμοξένην, κόρην ἐμβροτῆ καὶ εὐπαιδευτοῦ ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ καλῶς ἀνατεθραμμένης οἰκογενείας, ἔζησε μετ' αὐτῆς ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τέσσαρας υἱοὺς καὶ ἓν θυγάτριον, εἰς ὧν τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν πολλὰ ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ ἀφιέρωσε καὶ πολλὰ ὑπὲρ τῆς προκοπῆς καὶ εὐδοκίμησης αὐτῶν μετὰ ζήλου ἐμόχθησε.

Κατὰ τὰς συχνὰς δ' αὐτοῦ ἀποδημίας, ἃς χάριν ἐρεῦνης καὶ μελέτης ὁ ἀκαταπόνητος Πλούταρχος εἰς Ἀθήνας καὶ Δελφοὺς, εἰς Αἰδημόν καὶ Ἰσθμίαν καὶ Ὀλυμπίαν καὶ ἀλλαγῶν ἐπεχείρει, μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων συνάψας φιλίαν καὶ γνωριμίαν ἐξηκολούθει ἔπειτα διατηρῶν καὶ τακτικὴν πρὸς αὐτοὺς δι' ἐπιστολῶν ἐπικοινωνίαν καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς Χαιρωνεῖαν πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἀφιζουμένους ἐν φαιδρᾷ ὁμιλίᾳ ἐδέχετο πάντας δὲ τούτους κατέπληττεν ἡ εὐρεία καὶ πολυμερὴς πολυμάθεια, τὸ γνησίως Ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ τὸ ἀγαστὸν ἦθος τοῦ ξενίζοντος αὐτοῦς εὐκλεοῦς Ἑλληνος. Ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα τοῦ Πλουτάρχου κατέστη πασίγνωστον ἀνά τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὸν Ῥωμαϊκὸν κόσμον καὶ μετὰ ζωηροτάτου διαφέροντος ἐπεξητεῖτο ὑπὸ λογίων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἡ προσωπικὴ γνωριμία πρὸς αὐτὸν ὡς τὸν γνησιώτατον ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας.

Οὗτω δ' εὐδαιμόνα βίον ζήσας ὁ Πλούταρχος καὶ εἰς βαθὺν καὶ λιπαρὸν γῆρας ἀφικόμενος, κατὰ τὸ ὅποιον τὴν ἐκ τῶν ἐξόχων τιμῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν χάριν αὐτοῦ ἠῤῥαζαν ἢ τῶν ὑπολειφθέντων αὐτῷ δύο υἱῶν καὶ τῶν πολυαριθμῶν συγγενῶν προκοπὴ εἰς ἀρετὴν καὶ σοφίαν, ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ ὀγδοηχοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, μετὰ τὸ 120 καὶ 127 ἔτους μ. Χ.

Ἡ μνήμη τοῦ Πλουτάρχου ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι προσφιλεῖς καὶ ἠὲλογημένη, τὸ δὲ γένος αὐτοῦ ἐπὶ μακρότατον χρόνον μεγάλου ἠξιοῦτο σεβασμοῦ· εὐθύς δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ Δελφοὶ εὐγνωμονοῦντες ἴδρυσαν αὐτῷ κατὰ δόγμα τῶν Ἀμφικτυόνων μνημεῖον, οὐ μὲχρι τῆς σήμερον διεσώθη τὸ ἐπίγραμμα τόδε :

*Δελφοὶ Χαιρωνεῦσιν ὁμοῦ Πλούταρχον ἔθηκαν
τοῖς Ἀμφικτυόνων δόγμασι πειθόμενοι.*

Β'. Συγγράμματα τοῦ Πλουτάρχου.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλουτάρχου διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, τὰ ἱστορικά καὶ τὰ φιλοσοφικά. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἱστορικά ἀνήκουσιν οἱ *Βίοι* ἐπιφανῶν ἀνδρῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, εἰς δὲ τὰ φιλοσοφικά τὰ καλούμενα *Ἡθικά*, ἧτοι φιλοσοφικά, θρησκευτικά, πολιτικά, φυσικά, φιλολογικά καὶ ἠθικά πραγματεῖαι.

Καὶ οἱ μὲν *Βίοι* ἢ *Βίοι παράλληλοι* εἶναι βιογραφίαι τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἡγεμόνων καὶ νομοθετῶν καὶ αὐτοκρατόρων, οἵτινες κατὰ ζεύγη ἐξετάζονται, ὡς λ. γ. ὁ Λυκούργος καὶ ὁ Νομᾶς ὡς οἱ παλαιότατοι νομοθέται, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Καῖσαρ ὡς οἱ ἐξοχότατοι στρατηγοί, ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Κάτων ὡς οἱ διασημότατοι πολιτικοὶ ῥήτορες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κάτων ὡς οἱ χρηστότατοι πολιτικοί, εἰς τὸ τέλος δὲ 19 ἐκ τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς 23 (1) τοιούτων ζευγῶν βίων προσετέθη καὶ σύγκρισις, ἐν ἣ καταδεικνύονται αἱ πολλὰ ὁμοιότητες καὶ αἱ μικραὶ ἀπ' ἀλλήλων διαφοραὶ τῶν βιογραφουμένων προσώπων.

Καὶ ὁρμήθη μὲν ὁ Πλουτάρχος εἰς τὸν συγγραφεὴν τῶν Βίων τούτων παρακληθεὶς ὑπὸ φίλων, ἐπειδὴ δ' ὅμως ἤθελε νὰ διαπαιδαγωγῆσθαι τὸ ἔθνος αὐτοῦ εἰς ἀρετὴν καὶ πρακτικὴν δεξιότητα καὶ πρὸς τοῦτο ἔκρινε τὸν βίον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἄριστον μέσον ὡς πρὸς παράδειγμα, πρὸς ὃ ὄφειλον νὰ μεταμορφωθῶσι καὶ νὰ ἀφομοιωθῶσι τὸν βίον αὐτῶν οἱ ὁμοεθνεῖς του, δὲν ἠρέστη εἰς μόνον τὸ θαυμάσιον ἱστορικὸν παρελθὸν τοῦ ἔθνους του, ἀλλ' ἀναγνωρίζων προθύμως καὶ τὴν ὑπερέτερον δύναμιν τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας, προσέφυγε καὶ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἀπ' οὗ διὰ τῆς πολυετοῦς αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ διατριβῆς, τῆς πρὸς πολλοὺς ἐπιφανεῖς Ῥωμαίους γνωριμίας καὶ φιλίας καὶ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης ἀπέκτησεν ἐπαρκῆ πρὸς τοιοῦτον ἔργον ἐφόδια.

Βιογραφῶν δὲ τοὺς ἀνδρας τούτους ὁ Πλουτάρχος δὲν μεταχειρίζεται αὐστηρῶς καὶ ἀποκλειστικῶς τὴν μέθοδον τοῦ ἱστοριογράφου, ὅστις ἀναζητῶν καὶ κριτικῶς ἐξετάζων τὰ γεγονότα διὰ πιστῶν τεκμηριῶν πειράται νὰ βεβαιώσῃ αὐτά, ἀλλὰ προσέκρινε μᾶλλον τὴν μέθοδον τοῦ φιλοσοφοῦντος

(1) Τὰ ζεύγη ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Θησεύς—Ῥωμύλος, Λυκούργος—Νομᾶς, Σόλων—Ποπλικόλας, Θεμιστοκλῆς—Κάμιλλος, Περικλῆς—Φάβιος Μάξιμος, Ἀλιβιάδης—Γάιος Μάριος ὁ Καρισολανός, Τιμολέων—Αἰμίλιος Παῦλος, Πελοπίδας—Μάρκελλος, Ἀριστείδης—Κάτων ὁ πρεσβύτερος, Φιλοποίμην—Τίτος Κόιντιος Φλαμίνιος, Πύρρος—Μάριος, Λύσανδρος—Σύλλας, Κίμων—Λούκουλλος, Νικίας—Κράσσος, Εὐμένης—Σερτώριος, Ἀγρίππαιος—Πομπήιος, Ἀλέξανδρος—Καῖσαρ, Φοκίων—Κάτων ὁ νεώτερος, Ἄγρις καὶ Κλεομένης—Τιβέριος καὶ Γάιος Γράκχος, Δημοσθένης—Κικέρων, Δημήτριος ὁ πολιορκητῆς—Ἀντώνιος, Δίων—Βροῦτος. Μονήρεις δὲ εἶναι οἱ βιοὶ Ἀρταξέρξου, Ἀράτου, Γάλβα καὶ Ὁθῶνος, ἄλλοι δ' ἀποπέσθησαν, ὡς οἱ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, Λεωνίδου, τῶν Σικελιῶνων.

ἠθογράφου, ὅστις ἐκ πληθύνος πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου τοῦ βιογραφουμένου ἀνδρός, ἐκ χαριεντισμῶν, παιδιῶν, λογοπαγιῶν, ἐπικαιρῶν καὶ εὐτραπέλων ῥημάτων καὶ φράσεων αὐτοῦ χαρακτηρίζει αὐτὸν καὶ ἐκ τούτων εἶτα συνάγει ἠθικὰς σκέψεις καὶ κρίσεις ἀφορώσας εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀναγνώστου. «Οὐτε γὰρ ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίους», λέγει αὐτὸς οὗτος ὁ Πλούταρχος βιογραφῶν τὸν Ἀλέξανδρον, «οὔτε ταῖς ἐπιφανεστάταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δῆλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας, ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα καὶ παιδιὰ τις ἔμφρασις ἤθους ἐποίησε μᾶλλον ἢ μάχιαι μυριόνεκροι καὶ παρατάξεις αἱ μέγισται καὶ πολιορκίαι πόλεων. Ὡσπερ οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητάς ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τῶν περὶ τὸν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνεται τὸ ἦθος, ἀναλαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες, οὕτως ἡμῖν δοτέον εἰς τὰς τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐνδύεσθαι καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἐκαστου βίον, εἰσάνας ἐτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας».

Τοιοῦτοι δὲ ὄντες οἱ Παράλληλοι βίοι τοῦ Πλουτάρχου καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀπλήστως ἀνεγνώσκοντο καὶ ἐθαυμάζοντο καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὡς πρότυπα καὶ ἀφορμὴ πρὸς συγγραφὴν ὁμοίων βίων ἐχρησίμεισαν (1) καὶ εἰς ποιητὰς καὶ καλλιτέχνους ποικιλιώτατας ὑποθέσεις καὶ ὑπηρεσίας παρέσχον (2), πανταχοῦ δὲ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σήμερον ὡς τερπνότατον καὶ διδακτικώτατον ἀνάγνωσμα θεωροῦνται καὶ συνιστῶνται εἰς τοὺς βουλομένους νὰ ἐντραφεῶσιν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν βίων τῶν ἐξοχωτάτων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης.

Τὰ δὲ **Ἡθικά** εἶναι συλλογὴ 83 πραγματειῶν ἐν μορφῇ διαλογικῇ ἢ ἀφηγηματικῇ ποικιλιώτατου περιεχομένου, ἤτοι φιλοσοφικοῦ, θρησκευτικοῦ, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, φιλολογικοῦ, φυσικοῦ καὶ μάλιστα ἠθικοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς συλλογῆς. Ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην προτάσσονται αἱ πραγματεῖαι «*Περὶ παιδῶν ἀγωγῆς*», «*Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν*» (3) καὶ «*Περὶ τοῦ ἀκούειν*», περιέχουσαι διδακτικώτατα παιδαγωγικὰ παραγγέλματα καὶ διδάσκουσαι τοὺς νέους ποῖα ἐκ τῶν

(1) Βιογραφίας «τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεφάντων ἀνδρῶν ἐν τῷ κλήρῳ, τῇ παιδείᾳ, τῇ ἐμπορίᾳ, τῷ πλούτῳ καὶ ταῖς θυσίαις, τοῖς συνεταιρισμοῖς καὶ τῇ πολιτείᾳ» ἔγραψε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Ἀναστάσιος Γούδας ἐν ἐπτὰ τόμοις (ἐν Ἀθήναις 1869—1875), ὡς ἐπέγραψε *Παράλληλους βίους* χάριν τοῦ ἀπείρου αὐτοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν πατέρα τῶν τοιαύτης φύσεως συγγραμμάτων Πλουτάρχου».

(2) Ὁ μέγας δραματικός ποιητὴς τῶν Ἀγγλῶν Σαίξπηρος (1564—1616) καὶ ἄλλως ὠφελήθη ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὰς ὑποθέσεις δύο τῶν δραμάτων αὐτοῦ, τοῦ Κοριολάνου καὶ τοῦ Ιουλίου Καίσαρος, παρὰ τοῦ Πλουτάρχου παρέλαβε.

(3) Μιμηθεὶς τὸν Πλουτάρχου ἔγραψε βραδύτερον καὶ ὁ Μ. Βασίλειος τὸ ὄραϊον συγγραμμάτιον «*Πῶς ἂν τις ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖτο λόγων*», ἐν ᾧ ὁ περιεχθεὶς τῆς Ἐκκλησίας πατὴρ πρῶτον μὲν παραινεῖ τοὺς Χριστιανοπαῖδας νὰ μελετῶσι καὶ τοὺς Ἑλληνας (ἔθνικοὺς) ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ἔπειτα δὲ ὀνομάζει ἐκείνους, οὗτινες δύνανται μάλιστα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὠφέλειαν αὐτῶν.

Ἑλληνικῶν ποιημάτων νά μελετῶσι καί πῶς νά κάμνωσι συνετήν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας καί ν' ἀκούσῃ μετ' ὀφελείας τὰ φιλοσοφικά ἀκροάματα. Μετά τὰς παιδαγωγικάς δὲ ταύτας πραγματείας ἔπονται αἱ μετὰ πολλῆς χάριτος γεγραμμένοι τρεῖς συμβουλευτικαὶ πραγματεῖαι «Πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου», «Πῶς ἂν τις αἰσθῆτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ» καί «Πῶς ἂν τις ἀπ' ἐχθρῶν ὀφελοῖτο». Οἱ δὲ «Περὶ σαρκοφαγίας» δύο λόγοι αὐτοῦ καί αἱ πραγματεῖαι «Πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἐνυδρα» καί «Περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι» περιέχουσι δριμυτείας μὲν ἐπιτιμήσεις τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐξείνων φιληθόνων ἀνδρῶν καί κακῶς πρὸς τὰ ζῶα προσφερομένων, συνετήν δὲ διδασκαλίαν ὅτι ἡ φύσις τῶν ζώων μετέχει λόγου τινός καί συνέσεως καί κατ' ἀκολουθίαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νά εἶναι φιλόζωος.

Ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ δὲ βίου τῶν ἀρχαίων ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν τὰ ἐν ἑννέα βιβλίοις «Συμποσιακὰ προβλήματα» τῆς συλλογῆς. Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι οἱ παλαιοὶ πατέρες ἡμῶν κατὰ τὰ συμπόσια αὐτῶν μετὰ τὸ φαγητὸν παρέθετον τὰς καλουμένας *δευτέρας τραπέζας*, ὅτε οἱ συμπόται κατακεκλιμένοι ἐπὶ κλισίων ἐπεδίδοντο εἰς μετρίαν οἰνοποσίαν καί εἰς παντοίας ψυχαγωγικάς συζητήσεις ἐν διαλόγοις. Περιγραφὴν θεσπεσίαν τοιούτων συμποσίων ἔχομεν ἐν τῷ «Συμποσίῳ» τοῦ Πλάτωνος καί τῷ τοῦ Ξενοφῶντος, οὓς μνηθεῖς ἔγραψε καί ὁ Πλούταρχος τὰ «Συμποσιακὰ προβλήματα» αὐτοῦ. Μετὰ πόσης δὲ χάριτος καί πολυμαθείας εἶναι γεγραμμένοι αἱ πραγματεῖαι αὗται δύναται τις νά εἰκάσῃ καί ἔξ αὐτοῦ καί μόνου τοῦ τίτλου ἐνίων τῶν θεμάτων, ἅτινα συνεζητήθησαν ἐν τοῖς συμποσίοις τούτοις, ὡς λ. χ. :

«Εἰ δὴ φιλοσοφεῖν παρὰ πότον».

«Πότερον ἢ ὄρνις πρότερον ἢ τὸ φῶν ἐγένετο;»

«Διατί πύξη καί πίτυς καί τὰ ὅμοια τούτοις οὐκ ἐνοφθαλμίζεται;»

«Διατί γυναῖκες ἥκιστα μεθύσκονται, τάχιστα δ' οἱ γέροντες;»

«Εἰ ἢ ποιζίλη τροφή τῆς ἀπλῆς εὐπεπτότερα».

«Πότερον οἱ Ἰουδαῖοι σεβόμενοι τὴν ὕν ἢ δυσχεραίνοντες ἀπέχονται τῶν κρεῶν;»

«Τίς ὁ παρ' Ἰουδαίοις θεός;»

«Διατί τὴν μηλέαν ἀγλαόκαρπον ὁ ποιητὴς εἶπεν;»

«Διατί τοῦ μὲν οἴνου τὸ μέσον, τοῦ δ' ἐλαίου τὸ ἐπάνω, τοῦ δὲ μέλιτος τὸ κατώτατον γίνεται βέλτιον;»

«Τίς αἰτία, δι' ἣν τὸ ἄλφα προτέτακται τῶν στοιχείων;»

Καί αἱ λοιπαὶ δὲ τῆς συλλογῆς πραγματεῖαι περιέχουσαι συνετάς γνώμας καί ἀγγίνους παρατηρήσεις βεβαιουμένας δι' ἀφθόνων ποιητικῶν ῥήσεων καί διδασκτικῶν παραδειγμάτων ἐκ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Ῥωμαίων ἀποδεικνύουσι τὸν Πλούταρχον ἀληθῆ ἱατρὸν τῶν ψυχῶν καί σεμνὸν τῆς τέχνης τοῦ βίου διδάσκαλον.

Γ'. Νεωτέρων Ἑλλήνων σοφῶν κρίσεις περὶ τοῦ Πλουτάρχου.

α') Κρίσις Δημητρίου Δούκα (1).

« Δημήτριος Δούκας ὁ Κρής τοῖς σπουδαίοις εὖ πράττειν.

Ἄλδος, ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς, μήτε πόνου μήτε δαπάνης φρεσιάμενος, τὸν ψυχικὸν τοῦτον πλοῦτον ἡμῖν ἐδωρήσατο, τὸν Πλουτάρχον δηλαδή. Ὅσοφ δὲ ἡ ψυχὴ τιμιώτερα τοῦ σώματος καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων, τοσοῦτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς τῶν περὶ τὸ σῶμα καὶ ὁ Πλουτάρχος ἄρα παντὸς πανδήμου πλοῦτου πολλῶ τιμιώτερος, ἅτε δι' βροῦον ψυχικῶν ἀγαθῶν. Τίς γάρ, εἰ μὴ παντελῶς ἀναισθητός, τὴν Πλουτάρχου ταύτην ἠθικὴν βίβλον διελεθῶν, οὐκ ἂν οἶός τε γένοιτο δεισιδαιμονίαν μὲν καὶ ἀθεοῦτητα φεύγειν, εὐσέβειαν δὲ τηρεῖν, τῆς δ' ἀδολεσχίας ἀπέχεσθαι, πολλῶν κακῶν αἰτίας οὐσης; Πρὸς δὲ τοῦτοις πῶς μὲν φίλοις χρῆσθαι δεῖ, πῶς δὲ ἐχθροῖς, καὶ ὑπ' αὐτῶν ὠφελεῖσθαι πῶς ἂν τις ἔχοι, περιττὸν ἐκάστου τῶν συγγραμμάτων τὴν ὠφέλειαν παρεμφαίνοντα διατριβεῖν. Ὅστις οὖν τὴν βίβλον ὑποδέδυκε ταύτην, τὰ τοῦ βίου κήματα θαρσαλέως ποντοπορεῖτο. Κέκτηται γάρ εὐσέβειαν μὲν πρὸς θεοὺς, πίστιν δὲ πρὸς φίλους, περὶ δὲ τὸν ἄλλον βίον εὐψυχίαν, φιλανθρωπίαν, ἐμπειρίαν, εὐτέλειαν, ἐγκράτειαν, ὀμιλίαν εὐάριστον, ἀψευδὲς ἦθος, εὐστάθειαν, ἐν βουλαῖς τάχος, καλλίστην ἐν ταῖς πράξεσι προαίρεσιν, ἐν τῷ καλῷ τὸ τελεσιουργόν. Τοιαύτης οὖν ἠξιώθητε δωρεᾶς, Ἄλδου χορηγοῦντος ἡμῶν τε διορθοῦντων. Ὑμέτερον δ' ἂν εἶη τὸν ἡμέτερον κήματον εὐγνωμόνως ἀποδέξασθαι. Ἔρρωσθε».

β') Κρίσις Ἀδαμ. Κοραῆ (2).

«Ὁ Πλουτάρχος ἐζορημάτισε μαθητῆς περιφήμου τὸν καιρὸν ἐκεῖνον διδασκάλου, τοῦ Ἀμμωνίου. Ἄλλ' ὅσην ἀπ' ἐκεῖνον ἀπέλαυσεν ὠφέλειαν, εἶναι ἴσως ὀλίγη, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ ὠφε-

(1) Πρῶτος ὁ ἐκ Κρήτης καταγόμενος Δημήτριος Δούκας ἐξέδωκε τὰ Ἡθικά ἐν τῷ περιωνύμῳ τυπογραφίῳ τοῦ Ἄλδου Μανουκίου τῷ 1509. Ἐκ τῆς ἐκδόσεως δὲ ταύτης παρελήφθη ἐνταῦθα ὁ ἀνωτέρω πρόλογος.

(2) Ὁ Κοραῆς ἐκδόσας ἐν Παρίσις (1809—1014) εἰς 6 τόμους τοὺς Παράλληλους βίους τοῦ Πλουτάρχου ἐφιλοτίμη δαπάνη τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν παιδείας ἕνεκα τῶν τὴν Ἑλλάδα φωνὴν διδασκομένων Ἑλλήνων προέταξεν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ βραχεῖαν βιογραφίαν τοῦ φιλοσόφου, ἐξ ἧς ἐσταχυολογήθησαν τὰ ἐνταῦθα παρατιθέμενα.

λήθη. Καί τοῦτο φαίνεται ἀπό τὰ συγγράμματά του. Ἄπειρον, νά εἶπο οὕτως, εἶναι τὸ πλῆθος ὅσων εἰς αὐτὰ ἀναφέρει παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων μαρτυρίας. Τοῦτο ὅμως δὲν ἤθελεν ὑποθέσει παρὰ μόνην πολυμαθειαν, τὴν ὁποίαν εὐκολα δύναται ν' ἀποκτήσῃ ὅστις καταγίνεται εἰς συνελῆ βιβλίων ἀνάγνωσιν. Ὅ,τι ἐξαιρετικῶς χαρακτηρίζει τὸν Πλούταρχον καὶ συνήργησεν εἰς τὸ νά ἀθανάτισῃ τὴν μνήμην του, εἶναι ἡ φρόνιμος χρῆσις τῆς πολυμαθείας. Τὰ ἀνθη περιέροχονται, ὡς αἱ μέλισσαι, καὶ οἱ σφήκες· ἀλλ' εἰς μόνας τὰς μελίσσας ἐδόθη ἡ κατασκευὴ τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος. Ὅσον εἶναι πράγμα ζοινόν ἡ φιλιαναγνώσια, τόσον εἶναι σπάνιοι οἱ ἐχοντες τὴν ἐπιστήμην ν' ἀπανθίζωσιν ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις των ὅ,τι δύναται νά χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ταύτην τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοσοφίας ὁ λύχνος ἐγνώριζεν ἀκριβῶς ὁ φιλόσοφος Πλούταρχος.

Ὅτι ἦτο καὶ τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν φιλόσοφος, τὸ μαρτυροῦν καὶ πάλιν ἰκανῶς τὰ σοφά του συγγράμματα, ἰκανῶς ἡ ζωὴ του ὅλη, ἦτις, ἂν δὲν ἦτον ἀληθῶς ἀξία φιλοσόφου, δὲν ἤθελε δοξασθῆ με δεκαεπτὰ ἑκατονταετηρίδων ἀδιάκοπον ἔντιμον μνήμην, σπαρμένην εἰς παντός εἶδους ἀνθρώπους, ὅσοι σέβονται τὴν εὐεργέτιδα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φιλοσοφίαν.

Εἶναι ἀναρίθμητα ὅσα δύναται τις νά συνάξῃ ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου τὰ συγγράμματα τῆς πραότητος, τῆς φιλιανθρωπίας, τῆς φιλιαληθείας καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν αὐτοῦ σημεῖα.

Τόση σοφία με τόσην ἀρετὴν ἐνομένη δὲν εἶναι παράδοξον, ἐὰν ἐπροξένησε τόσην τιμὴν εἰς τὸν Πλούταρχον, κατ' ἐξείνην μάλιστα τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὁπότε πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἡ διαγωγὴ, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ὀνομάζοντο καὶ φιλόσοφοι, ἐγέννησεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ῥωμαίων τόσην τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καταφρόνησιν, ὥστε ἀντὶ Γραικῶν τοὺς ὀνομάζαν Γραικύλους.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου τοῦ Πλουτάρχου, ὡς καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ τὸ ἐκρίναν, εἶναι ἀνόμαλος καὶ καμμίαν φροσὴν ἀσυνάρτητος διὰ τὸ μακρὸς τῶν περιόδων καὶ ἀσύντακτος. Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία γεννᾶται ἀπὸ δύο αἰτίας· ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἐγραφεν εἰς καιρόν, ὅταν ἡ γλῶσσα παρήκμαζε, δευτέραν ἔμπορεῖ τις νά ὀνομάσῃ τὴν πολυμαθειαν, διὰ τὴν ὁποίαν συχνά ὁ καλὸς Πλούταρχος συγκλώθει χαρακτηριστοῦς λόγου διαφορούς, ἐπειδὴ ἡ μνήμη παρέδιδεν εἰς αὐτὸν ἐν ταύτῳ καὶ τὰς ἐννοίας καὶ τὴν ἐκφρασιν τῶν ἐννοιῶν τῶν διαφορῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μ' ὅλα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα πολλάκις ὁ χαρακτήρ τοῦ Πλουτάρχου εἶναι πλούσιος ἀπὸ φράσεις καὶ λέξεις συμπλεγμένας εἰς τρόπον ὥστε νά γοητεύωσι τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἀκοήν. Ἡ γοητεία θεωρεῖται μάλιστα εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅπου ζωγραφεῖ με ζωηρότατα χρώματα καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀσχημίαν τῆς κακίας. Ἄξιον ἐπαίνου εἰς τὸν Πλού-

ταρχον είναι καὶ τούτο, ὅτι δὲν ἐπεριεργάσθη νὰ μιμηθῆ ἰδίως κάνα ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς, ἀλλ' ἐσύνταξε τὸ *λεκτικόν* μέρος τῶν συγγραμμάτων του, ὡς ἐσυγχώρει τῆς γλώσσης ἢ τότε κατὰστασις, καὶ ἡσυχλήθη ἐξαιρέτως εἰς τὸ *πραγματικόν* (1).

Τὸ *πραγματικόν* τούτο εἶναι τόσο πλούσιον ἀπὸ βιοφελῆ παραδείγματα, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν εὐρίσκειται κάνα ἄλλο σύγγραμμα παρὰ τοῦ Πλουτάρχου τὰ συγγράμματα πλουσιώτερον. Παράδειγμα τοῦλάχιστον ἄλλο πολυμαθεστάτου ἀνδρός, ὅστις πλέον παρὰ τὸν Πλουτάρχον ἐγνώρισε τὸν τρόπον νὰ καταστήσῃ τὴν πολυμαθειαν ὠφελίμον, δὲν ἔχομεν. Τὸν φιλόσοφον καὶ φιλάνθρωπον τούτον συγγραφέα μὲ δίκαιον ἔμπορεῖ τις νὰ μεταχειρισθῆ ὡς κριτήριον τοῦ μέτρου τῆς ἀρετῆς τῶν ἀναγινωσκόντων ἢ γουὸν ὄντινα βλέπῃ τις εὐαρεστούμενον πολὺ εἰς τοῦ Πλουτάρχου τὴν ἀνάγνωσιν, ἐκεῖνον, χωρὶς κίνδυνον ἀπάτης, δύναται νὰ κρίνῃ ὅτι εἶναι φίλος τῆς ἀρετῆς ἢ καὶ ὅτι προθυμεῖται νὰ γίνῃ».

Παραθέσας κατωτέρω ὁ Κοραῆς τὰς περὶ τοῦ Πλουτάρχου μαρτυρίας τοῦ Φυνίζου, τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Σουΐδα, ἐκ τῶν ἀλλογενῶν παραθέτει μόνας τὰς τῶν Γάλλων φιλοσόφων Montaigne καὶ Rousseau γράφων :

Ἐκ τοῦ *Μονταίγνου*

Γαλιαικοῦ φιλοσόφου

« Μεταξὺ τῶν Γαλιαιτικῶν συγγραφέων ὄλον διδο, καὶ μὲ δίκαιον νομίζω, τὰ προτεῖα εἰς τὸν Ἰάκωβον Ἀμιότον (2) . . . Ἄλλ' ὅτι μάλιστα μ' εὐχαριστεῖ εἰς αὐτόν, εἶναι ἢ κρίσις νὰ διαλέξῃ βιβλίον, τὸν Πλουτάρχον, τόσο ἄξιον καὶ τόσο ἀρμόδιον, διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ δῶρον εἰς τὴν πατρίδα του. Οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμαθεῖς ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν τὸ βιβλίον τούτο δὲν μᾶς ἀνεσήκωνεν ἀπὸ τὸν βόρβορον. Τώρα, χάρις εἰς τὸν Πλουτάρχον, τολμῶμεν καὶ νὰ λαλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν· τώρα καὶ αἱ γυναῖκες εἶναι καλαὶ νὰ διδάσκωσι καὶ τὸν σχολείων τοὺς διδασκάλους. Ὁ Πλουτάρχος ἔγινε καθημερινὴ ἡμῶν ἀνάγνωσις ».

(1) Ἐλεγεν εἰς ἀπὸ τοὺς εὐφροστάτους ποιητὰς τῆς Γαλλίας περὶ τῆς στιχογραφίας, ὅτι ὁ στίχος διὰ νὰ εἶναι καλός, πρέπει νὰ ὁμοιάσῃ τὸ ἀκίβδηλον χρυσίον, τὸ ὁποῖον δοκιμάζεται ἀπὸ τὸ βάρος, ἀπὸ τὴν καθαρότητα καὶ ἀπὸ τὸν εἰς αὐτὸ ἴδιον ἦχον. Τούτο δύναται νὰ προσαρμοσθῆ ὡσοδῆποτε καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Τὸ βάρος εἶναι τὸ ὁποῖον οἱ Ἑλληνικοὶ τεχνουργοὶ ὀνομάζουσι τὸ *πραγματικόν* μέρος τῶν λεγομένων ἢ καθαρότης καὶ ὁ ἦχος περιέχοντα εἰς τὸ ἀπ' ἐκείνου ὀνομαζόμενον *λεκτικόν*. Τὸ βάρος ἀποβλέπει τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἀξιόλογα ἢ καθαρότης τὰ ὀνόματα, ἦχον τὰς λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζονται τὰ νοήματα καὶ αἱ ὁποῖα πρέπει νὰ εἶναι οἰκτεῖα καὶ ἀρμόζουσαι εἰς αὐτὰ καὶ ὁ ἦχος τὴν διάφορον τάξιν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς φράσεως ἢ τῆς περιόδου πρέπει νὰ θέτῃ ὁ γράφων, ὅπου δύναται καὶ περισσοτέραν ἠδονὴν νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ σφοδρότερον νὰ κεντήσῃ τὴν ψυχὴν.

(2) Γάλλον Ἐπίσκοπον (1513—1593), ὅστις ἔκαμε θαυμασίαν μετάφρασιν τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὴν ὁραίαν γλώσσάν του.

Ἐκ τοῦ Ῥουσῶ

Γαλατικοῦ φιλοσόφου

«Μεταξὺ τῶν ὀλίγων βιβλίων, ὅσα ζωμίαν φορὰν ἀναγινώσκω ἀκόμη, ὁ Πλούταρχος μάλιστα μὲ προσηλόνει καὶ μὲ ὠφελεῖ. Πρῶτον αὐτὸν ἀνέγνωσα εἰς τὴν παιδικὴν καὶ αὐτὸς θέλει εἶσθαι τῆς γεροντικῆς μου ἡλικίας ἢ τελευταία ἀνάγνωσις. Εἶναι σχεδὸν ὁ μόνος συγγραφεὺς, τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἀνέγνωσα χωρὶς ζωρτόν».

Ἀναγκαίαν ἔκρινα νὰ προσθέσω τῶν δύο τούτων Γαλατικῶν συγγραφέων τὴν περὶ Πλούταρχου κρίσιν, διὰ νὰ μάθωσιν οἱ νέοι πόσον τιμῶνται τῶν προγόνων ἡμῶν τὰ συγγράμματα ἀπὸ τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Καὶ διατὶ νὰ μὴ τὰ τιμῶσιν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ ζωεωστοῦν τὸν φωτισμὸν αὐτῶν; Ὅτι μάλιστα λέγει ὁ Μονταίγνος, δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὑπερβολὴ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν Πλούταρχον, ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἀλήθεια. Τοσαύτην ἔχει δύναμιν βιβλίον φρονίμου συγγραφέως, βοηθούμενον ἀπὸ φίλας ἄλλας περιστάσεις μικράς, ὥστ' ἔθνος ὀλόκληρον νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν βόρβορον καὶ νὰ τὸ διδάξῃ πῶς νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσάν του. Τὰ ἦθη μὲ τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς παραγγέλματα καὶ παραδείγματα, τὴν γλῶσσαν μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ζωλοῦ πραγματικοῦ μέρους, χωρὶς τοῦ ὁποῖου τὸ λεκτικὸν δὲν εἶναι παρὰ κενὸς ἀέρος φῶφος. Ἀλλ', ἐὰν τῶν Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα ἐσήκωσαν ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν βόρβορον τοὺς ἀλλογενεῖς, τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι θέλουν ἀφήρῃ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ἡμῶς νὰ ζωλιώμεθα αἰωνίως εἰς αὐτόν;»

Ἐν Παρισίῳ 1809.

γ') Κρίσις Διονυσίου Θερειανοῦ⁽¹⁾.

«Ὁ Πλούταρχος ζωάφει οὐχὶ ὡς ἱστορικός, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς φιλόσοφος ἠθολόγος, ἐπειδὴ δὲ ἐπέρχεται βίους καὶ οὐχὶ ἱστορίας, διὰ τοῦτο καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἠθικὴν μᾶλλον ἢ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἦψατο τῆς τῶν βίῶν ἀναγραφῆς, ὑπενδίδων εἰς φίλων παρακλήσεις· ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ Πλουτάρχου εἶναι ἐπὶ πᾶσιν ἢ ἀνάγκαις τῆς ἐλληνικῆς κοινῆς διὰ τῶν ὄντων ἐκείνων παιδευμάτων, εἰς ἃ ἠρεῖδετο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὁ βίος. Ἡ ἀκραιφνῶς ἐλληνικὴ τοῦ Πλουτάρχου διάνοια, ἐμπεπλησμένη τῶν παλαιῶν τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος ἀναμνήσεων, ἠθέλε νὰ ἀνακαινίσῃ, εἰ δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, πάντων δὲ τῶν ἄλλων συντελεστικώτατον εἰς τὸν ἀνακαινισμὸν τοῦτον ὑπελάμβανε τὴν ἀνορθο-

(1) Ὁ διακερτῆς συγγραφεὺς τῶν *Φιλολογικῶν ὑπομνησέων* καὶ τοῦ *Λισγράμματος τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας* Διονύσιος Θερειανός, κρίνων ἐν τῷ περιωνύμῳ ἔργῳ αὐτοῦ, τῷ *Ἀδαμαντῷ Κοραῖ*, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Χίου ἔκδοσιν τῶν Παρραλλήλων Βίῶν τοῦ Πλουτάρχου, προέταξε τῆς κρίσεως ταύτης ἀριστοτεχνικὸν ζωρακτικισμὸν τοῦ ἐκ Χαιρωνείας φιλοσόφου, ἐξ οὗ παρελήφθη τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα.

σιν τῶν προγονικῶν ἠθῶν, τὰ ἤθη δέ, τὰ σπουδάσματα καὶ τοὺς λογισμοὺς τῶν προγόνων ἐξήτει ἐν τοῖς ἔργοις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὑφ' ὧν ἐδοξάσθη καὶ ἐμαγαλύνθη τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν.

Ἀναγνώσκων τις σήμερον τὰ βιογραφικὰ καὶ ἠθικὰ τοῦ φιλοπάτριδος Χαϊρωνέως ποιήματα, ἀληθῶς ἐκπλήσεται πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ θεσπεσίου τούτου ἀνδρός· δὲν εἶναι μόνον πολυμαθῆς, ἀλλ' ἰσχυρὸς πάντοτε καὶ εὐθυμὸς ἐν τοῖς χροσσοῖς ἀποφθέγμασιν αὐτοῦ, δαψιλῆς παρεχόμενος παραμυθίας λόγους πρὸς τοὺς ἀλγοῦντας καὶ ὀδυνομένους, φαιδρὰς ἐνστάζων ἐλπίδας πρὸς τοὺς πᾶσαν ἐλπίδα καὶ πίστιν ἀπογινώσκοντας, παντοῖα βιοτικά, πολιτικά καὶ ἄλλα παραγγέλματα ἐπ' ὠφελείᾳ πάντων τοῖς πᾶσιν ἐπιδαψιλευόμενος, τῆς ἀληθοῦς παιδείας καὶ φιλοσοφίας τὰ ὄργια τοὺς πάντας μυσταγωγῶν, ἔφειν δὲ ἀρετῆς καὶ ἐλευθερίας ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀναγνώστου ἐντίκτων διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἀναγραφῆς τῶν ἀξιοσηλῶτων ἔργων μεγάλων ἀνδρῶν....

Τοσαύτη καὶ τηλικαύτη ἦτο ἡ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν πλουταρχείων Βίων ψυχικὴ ἀπόλαυσις καὶ ἡδονή, ὥστε ἡ περιώνυμος Κυρία Ρολάνδ⁽¹⁾ ἐκέλευσε αὐτοὺς *la pature des grandes âmes*. Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλουτάρχου ὑπῆρξαν ἀνεκὰθεν ψυχοτερπέστατον ἀνάγνωσμα βασιλέων, στρατηγῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ὁ βασιλεὺς Ἑρρίκος Δ', ἵνα περὶ τῶν ἄλλων μηδὲν εἴπωμεν, ἔγραφε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον ὅτι τὴν διάπλασιν τοῦ ἰδίου ἤθους ὄφειλε πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν μελέτην τῶν Παραλλήλων Βίων. Ὁ δὲ Μοντεσκιῶ τὸν ὄρισμόν τοῦ νόμου ἔλαβεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου, ὃν εἰκότως ἀποκαλεῖ *θεσπέσιον* μὲν ὁ σοφιστῆς Εὐνάπιος, *δευτερον δὲ Σωκράτην* ὁ Κοραῖς. Καὶ ὁ διασημώτατος Γερμανὸς συγγραφεὺς Jean Paul, μὴ εἰδὼς πῶς ἄλλως νὰ παραστήσῃ τοῦ Πλουτάρχου τὸ οἰκουμενικὸν κλέος, ἀποκαλεῖ αὐτὸν *βιογράφον Σαίξπηρ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας*. Ἄν ἐπέκειτο κίνδυνος ν' ἀφανισθῶσιν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἠρώτησέ τις Θεόδωρον τὸν Γαζῆν, σύμπαντες οἱ Ἑλληνας συγγραφεῖς, τίνα τούτων θὰ ἔσωζες, ἂν ἠδύνασο, ἐκ τῆς πανολεθρίας; — Τὸν Πλούταρχον, ἀπεκρίνατο ὁ σοφώτατος Θεσσαλονικεὺς².

¹ Ἐν Τεργέστη τῷ 1889.

(1) Manon Phlipon, εἶτα δὲ Mme Roland ἐκ τοῦ συζύγου αὐτῆς Roland de la Platière, Γάλλου πολιτικοῦ καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κατὰ τὸ 1792, ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1754. Γυνὴ μεγαλόφρων καὶ μεγαλόφυχος, λάτρις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ἀνεμείχθη ἐνεργῶς καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑποστηρίζουσα τοὺς Γιρονδίνους· ὄθεν καταδιωχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ὀρειῶν ἐκαρτομήθη ὑπ' αὐτὸν τῷ 1793. Ἄνερχομένη δ' εἰς τὴν λαμητόμον εἶπε τὸ πολυθρόνητον ἐκεῖνο «O Liberté! que de crimes on commet en ton nom». Ἡ Mme Roland κατέλιπε ἀξιόλογον σύγγραμμα, τὰ «Ἀπομνημονεύματα» (Mémoires).

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

**Γένος, φύσις, προαίρεσις, παιδεία, δίαιτα,
νεότης τοῦ Θεμιστοκλέους.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Θεμιστοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμεινότερα πρὸς δόξαν ὑπῆρχε· πατὴρ γὰρ ἦν Νεοκλέους οὐ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν Ἀθηνησι, Φρεαροίου τῶν δήμων ἐκ τῆς Λεωντίδος φυλῆς, νόθος δὲ πρὸς μητρός, ὡς λέγουσιν

*Ἄβρότονον Θρηῖσσα γυνὴ γένος· ἀλλὰ τεκέσθαι
τὸν μέγαν Ἑλλησίν φημι Θεμιστοκλέα.*

Φαινίας μέντοι τὴν μητέρα τοῦ Θεμιστοκλέους οὐ Θρηῖταν, ἀλλὰ Καρίνην, οὐδ' Ἄβρότονον ὄνομα, ἀλλ' Εὐτέρτην ἀναγράφει. Νεάνθης δὲ καὶ πόλιν αὐτῇ τῆς Καρίας Ἀλικαρνασσὸν προστίθησι. Διὸ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες συντελούντων (τοῦτο δ' ἐστὶν ἔξω πύλων γυμνάσιον Ἡρακλέους, ἐπεὶ ἀκακείνος οὐκ ἦν γνήσιος ἐν θεοῖς, ἀλλ' ἐνείχετο νοθεία διὰ τὴν μητέρα θνητὴν οὖσαν) ἐπειθέ τινας ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν εὐ γεγονότων νεανίσκων καταβαίνοντας εἰς τὸ Κυνόσαργες ἀλείφεισθαι μετ' αὐτοῦ. Καὶ τούτου γενομένου δοκεῖ πανούργως τὸν τῶν νόθων καὶ γνησίων διορισμὸν ἀνελεῖν. Ὅτι μέντοι τοῦ Λυκομιδῶν γένους μετείχε δήλως ἐστὶ· τὸ γὰρ Φλυῆσι τελεστήριον, ὅπερ ἦν Λυκομιδῶν κοινόν, ἐμπρησθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων αὐτὸς ἐπεσκεύασε καὶ γραφαῖς ἐκόσμησεν, ὡς Σικωνίδης ἰστόρηκεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἔτι δὲ παῖς ὢν ὁμολογεῖται φορᾶς μεστός εἶναι, καὶ τῇ μὲν φύσει συνετός, τῇ δὲ προαιρέσει μεγαλοπράγμων καὶ πολιτικός. Ἐν γὰρ ταῖς ἀνέσεσι καὶ σχολαῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων γιγνόμενος οὐκ ἔπαιζεν οὐδ' ἐροαθύμει, καθάπερ οἱ λοιποὶ παῖδες, ἀλλ' εὐρίσκετο λόγους τινὰς μελετῶν καὶ συνταττόμενος πρὸς ἑαυτόν. Ἦσαν δ' οἱ λόγοι κατηγορία τινὸς ἢ συνηγορία τῶν παίδων. Ὅθεν εἰώθει λέγειν πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος ὡς «οὐδὲν ἔση, παῖ, σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθὸν ἢ κακόν». Ἐπεὶ καὶ τῶν παιδύσεων τὰς μὲν ἠθοποιούς ἢ πρὸς ἠδονὴν τινα καὶ χάριν ἐλευθέριον σπουδαζομένας ὀκνηρῶς καὶ ἀπροθύμως ἐξεμάνθανε· τῶν δὲ εἰς σύνεσιν ἢ πρᾶξιν λεγομένων δῆλος ἦν ὑπερεῶν παρ' ἡλικίαν, ὡς τῇ φύσει πιστεύων. Ὅθεν ὕστερον ἐν ταῖς ἐλευθερίοις καὶ ἀστείαις λεγομέναις διατριβαῖς ὑπὸ τῶν πεπαιδευθῆαι δοκούντων χλευαζόμενος ἠναγκάζετο φορτικώτερον ἀμύνεσθαι, λέγων ὅτι λύραν μὲν ἀρμόσασθαι καὶ μεταχειρίσασθαι ψαλτήριον οὐκ ἐπίστατο, πόλιν δὲ μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβὼν ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἀπεργάσασθαι. Καίτοι Στησίμβροτος Ἀναξαγόρου τε διακοῦσαι τὸν Θεμιστοκλέα φησὶ καὶ περὶ Μέλισσον σπουδάσαι τὸν φυσικόν, οὐκ εὖ τῶν χρόνων ἀπτόμενος. Περικλεῖ γάρ, ὡς πολὺ νεότερος ἦν Θεμιστοκλέους, Μέλισσος μὲν ἀντεστρατήγει πολιορκοῦντι Σαμίους, Ἀναξαγόρας δὲ συνδιέτριβε. Μᾶλλον οὖν ἂν τις προσέχοι τοῖς Μνησιφίλου τὸν Θεμιστοκλέα τοῦ Φρεαροῖου ζηλωτὴν γενέσθαι λέγουσιν, οὔτε δῆτορος ὄντος οὔτε τῶν φυσικῶν κληθέντων φιλοσόφων, ἀλλὰ τὴν τότε καλουμένην σοφίαν, οὔσαν δὲ δεινότητα πολιτικὴν καὶ δραστήριον σύνεσιν, ἐπιτήδευμα πεπονημένον καὶ διασφύζοντος ὥσπερ αἴρεσιν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ Σόλωνος· ἦν οἱ μετὰ ταῦτα δίκανικαῖς μείζαντες τέχναις καὶ μεταγαγόντες ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν ἄσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους σοφισταὶ προσηγορεύθησαν. Τοῦτο μὲν οὖν ἤδη πολιτευόμενος ἐπλησίαζεν. Ἐν δὲ ταῖς πρώταις τῆς νεότητος ὁρμαῖς ἀνώμαλος ἦν καὶ ἀστάθμητος, ἅτε τῇ φύσει καθ' αὐτὴν χροόμενος, ἀνευ λόγου καὶ παιδείας ἐπ' ἀμφοτέρα μεγάλας

ποιουμένη μεταβολὰς τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλάκις ἐξισταμένη πρὸς τὸ χεῖρον, ὡς ὕστερον αὐτὸς ὁμολόγει, καὶ τοὺς τραχητάτους πόλους ἀρίστους ἵππους γίνεσθαι φάσκων, ὅταν ἡ προσήκει τύχῃσι παιδείας καὶ καταρτίσεως. Ἐὰ δὲ τούτων ἐξαοτῶσιν ἔνιοι διηγῆματα πλάττοντες, ἀποκίρυσιν μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, θάνατον δὲ τῆς μητρὸς ἐκούσιον ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς ἀτιμία περιλύπου γενομένης, δοκεῖ καταφεῦσθαι· καὶ τοῦναντίον εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν ἀποτρέπων αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπεδείκνυε πρὸς τῇ θαλάττῃ τὰς παλαιὰς τριήρεις ἐροισμένας καὶ παροφωμένας, ὡς δὴ καὶ πρὸς τοὺς δημαγωγούς, ὅταν ἄχρηστοι φαίνονται, τῶν πολλῶν ὁμοίως ἐχόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ταχὺ μὲντοι καὶ νεανικῶς ἔοικεν ἄψασθαι τοῦ Θεμιστοκλέους τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ σφόδρα ἢ πρὸς δόξαν ὀριθὴ κρατήσαι, δι' ἣν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πρωτεύειν ἐφιέμενος ἰταμῶς ὑφίστατο τὰς πρὸς τοὺς δυναμένους ἐν τῇ πόλει καὶ πρωτεύοντας ἀπεχθείας, μάλιστα δὲ πρὸς Ἀριστείδην τὸν Λυσιμάχου, τὴν ἐναντίαν αἰεὶ πορευόμενον αὐτῷ, ἅτε ἀνόμοιον ὄντα τὸν τε βίον καὶ τοὺς τρόπους. Πρῶτος γὰρ ὢν φύσει καὶ καλοκαγαθικός τὸν τρόπον ὁ Ἀριστείδης καὶ πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βελτίστου μετὰ ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης, ἠναγκάζετο τῷ Θεμιστοκλεῖ, τὸν δῆμον ἐπὶ πολλὰ κινουῖν καὶ μεγάλας ἐπιφέρωντι καινοτομίας, ἐναντιοῦσθαι πολλάκις, ἐνισταίμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὔξησιν. Λέγεται γὰρ οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν εἶναι καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἐραστής, ὥστε νέος ὢν ἔτι τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβοηθείσης σύννους δοῦσθαι τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτῷ καὶ τὰς νύκτας ἀγρυπνεῖν καὶ τοὺς πότους παραιτεῖσθαι τοὺς συνήθεις καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θαυμάζοντας τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολήν, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἔφη τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πέρας ᾗοντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἦτταν εἶναι, Θεμιστοκλῆς δὲ ἀρχὴν μειζόνων ἀγώνων, ἔφ'

οὓς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειφε καὶ τὴν πόλιν ἤσκει, πόροσθεν ἔτι προσδοκῶν τὸ μέλλον.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὄρασις τοῦ Θεμιστοκλέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Καὶ πρῶτον μὲν τὴν Λαυρεωτικὴν πρόσδοδον ἀπὸ τῶν ἀργυρείων μετᾶλλων ἔθος ἔχόντων Ἀθηναίων διανέμεσθαι, μόνος εἰπεῖν ἐτόλμησε παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὡς χορὴ τὴν διανομὴν ἐάσαντας ἐκ τῶν ζημιῶτων τούτων κατασκευάσασθαι τριήρεις ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰγινήτας πόλεμον. Ἠκμαίεε γὰρ οὗτος ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα καὶ κατεῖχον οἱ νησιῶται πλήθει νεῶν τὴν θάλατταν. Ἡ καὶ ῥᾶον ὁ Θεμιστοκλῆς συνέπεισεν, οὐ Λαυρεῖον οὐδὲ Πέρος (μακρὰν γὰρ ἦσαν οὗτοι καὶ δέος οὐ πάνυ βέβαιον ὡς ἀφιζόμενοι παρεῖχον) ἐπισείων, ἀλλὰ τῇ πρὸς Αἰγινήτας ὀργῇ καὶ φιλονικίᾳ τῶν πολιτῶν ἀποχρησάμενος εὐκαίρως ἐπὶ τὴν παρασκευήν. Ἐκατὸν γὰρ ἀπὸ τῶν ζημιῶτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριήρεις, αἷς καὶ πρὸς Ξέρξην ἐναντιώθησαν. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων καὶ καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλατταν, ὡς τῷ πεζῷ μὲν οὐδὲ τοῖς ὁμόροις ἀξιωμαχοὺς ὄντας, τῇ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ἀλκῇ καὶ τοὺς βαρβάρους ἀμύνεσθαι καὶ τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν δυναμένους, ἀντὶ μονίμων ὀπλιτῶν, ὡς φησὶν ὁ Πλάτων, ναυβάτας καὶ θαλαττίους ἐποίησε, καὶ διαβολὴν καθ' ἑαυτοῦ παρεσχεν, ὡς ἄρα Θεμιστοκλῆς τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος εἰς ὑπηρεσίον καὶ κόπην συνέστειλε τὸν Ἀθηναίων δῆμον. Ἐπραξε δὲ ταῦτα Μιλτιάδου κρατήσας ἀντιλέγοντος, ὡς ἱστορεῖ Στησίμβροτος. Εἰ μὲν δὴ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ καθαρὸν τοῦ πολιτεύματος ἐβλαψεν ἢ μὴ ταῦτα πράξας, ἔστω φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν· ὅτι δὲ ἢ τότε σωτηρία τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάττης ὑπῆρξε καὶ τὴν Ἀθηναίων πόλιν αὐτῆς ἀνέ-

στησαν αἱ τριήρεις ἐκεῖναι, τά τ' ἄλλα καὶ Ξέρξης αὐτὸς ἐμαρτύρησε. Τῆς γὰρ πέζης δυνάμεως ἀθραύστου διαμενούσης ἔφυγε μετὰ τὴν τῶν νεῶν ἦταν, ὡς οὐκ ὦν ἀξιόμαχος, καὶ Μαρδόνιον ἐμποδῶν εἶναι τοῖς Ἑλλήσι τῆς διώξεως μᾶλλον ἢ δουλωσόμενον αὐτούς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κατέλιπεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Σύντονον δὲ αὐτὸν γεγονέναι χορηματιστὴν οἱ μὲν τινές φασι δι' ἐλευθεριότητα· καὶ γὰρ φιλοθύτην ὄντα καὶ λαμπρὸν ἐν ταῖς περὶ τοὺς ξένους δαπάναις ἀφθόνου δεῖσθαι χορηγίας· οἱ δὲ τοῦναντίον γλισχρότητα πολλὴν καὶ μικρολογίαν κατηγοροῦσιν, ὡς καὶ τὰ πευπόμενα τῶν ἐδωδύμων πολιοῦντος. Ἐπεὶ δὲ Διφιλίδης ὁ ἱπποτρόφος αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶλον οὐκ ἔδωκεν, ἠπείλησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ταχὺ ποιήσῃν δούρειον ἵππον, αἰνιξάμενος ἐγκλήματα συγγενικά καὶ δίκας τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς οἰκείους τινὸς ταράξῃν. Τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ πάντας ὑπερέβαλεν, ὥστ' ἔτι μὲν νέος ὦν καὶ ἀφανὴς Ἐπικλέα τὸν ἐξ Ἐρμιόνης κίθαριστὴν σπουδαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐκλιπαρῆσαι μελετῶν παρ' αὐτῷ, φιλοτιμούμενος πολλοὺς τὴν οἰκίαν ζητεῖν καὶ φοιτᾶν πρὸς αὐτόν. Εἰς δ' Ὀλυμπίαν ἔλθων καὶ διαμιλλώμενος τῷ Κίμωνι περὶ δεῖπνα καὶ σκηνάς καὶ τὴν ἄλλην λαμπρότητα καὶ παρασκευὴν οὐκ ἤρεσκε τοῖς Ἑλλήσιν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὄντι νέῳ καὶ ἀπ' οἰκίας μεγάλης ὦντο δεῖν τὰ τοιαῦτα συγχωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνώριμος γεγονώς, ἀλλὰ δοκῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων καὶ παρ' ἀξίαν ἐπαίρεσθαι προσωφλίσκανεν ἀλαζονείαν. Ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγωδοῖς, μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· «Θεμιστοκλῆς Φρεάριοις ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἤρχεν». Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς ἐνήρμοττε, τοῦτο μὲν ἐκάστου τῶν πολιτῶν τούνομα λέγων ἀπὸ στόματος, τοῦτο δὲ κριτὴν ἀσφαλῆ περὶ τὰ συμβόλαια παρέχων ἑαυτόν· ὥσπερ που καὶ πρὸς Σιμωνίδην τὸν Κεῖον εἶπεν αἰτούμενόν τι τῶν οὐ μετρίων παρ' αὐτοῦ στρατηγοῦντος, ὡς οὐτ' ἐκεῖνος ἂν γένοιτο ποιητῆς ἀγαθὸς ἄδων παρὰ μέλος οὐτ' αὐτὸς ἀστεῖος ἄρχων παρὰ

νόμον χαριζόμενος. Πάλιν δέ ποτε τὸν Σιμωνίδην ἐπισκόπων ἔλεγε νοῦν οὐκ ἔχειν, Κορινθίους μὲν λοιδοροῦντα μεγάλην οἰκονταίας πόλιν, αὐτοῦ δὲ ποιούμενον εἰκόνας οὕτως ὄντος αἰσχροῦ τὴν ὄψιν. Αὐξόμενος δὲ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων τέλος κατεστασίασε καὶ μετέστησεν ἐξοστρακισθέντα τὸν Ἄριστείδην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ἦδη δὲ τοῦ Μήδου καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τῶν Ἀθηναίων βουλευομένων περὶ στρατηγοῦ τοὺς μὲν ἄλλους ἐκόντας ἐσοτῆναι τῆς στρατηγίας λέγουσιν ἐκπεληγμένους τὸν κίνδυνον. Ἐπικύδην δὲ τὸν Εὐφημίδου, διημαγωγὸν ὄντα δεινὸν μὲν εἰπεῖν, μαλακὸν δὲ τῇ ψυχῇ καὶ χρημάτων ἥτονα, τῆς ἀρχῆς ἐφίεσθαι καὶ κρατήσιν ἐπίδοξον εἶναι τῇ χειροτονίᾳ. Τὸν οὖν Θεμιστοκλέα δείσαντα, μὴ τὰ πράγματα διαφθαρεῖη παντάπασι τῆς ἡγεμονίας εἰς ἐκεῖνον ἐμπειροσύνης, χορήμασι τὴν φιλοτιμίαν ἐξωνήσασθαι παρὰ τοῦ Ἐπικύδου. Ἐλαινεῖται δ' αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν δίγλωττον ἔργον ἐν τοῖς πεμφθεῖσιν ὑπὸ βασιλέως ἐπὶ γῆς καὶ ὕδατος αἴτησιν· ἐριμηέα γὰρ ὄντα συλλαβὸν διὰ ψηφίσματος ἀπέκτεινεν, ὅτι φωνὴν Ἑλληνίδα βαρβάροις προστάγμασιν ἐτόλμησε χορησθαι. Ἐπι δὲ καὶ τὸ περὶ Ἄρθμιον τὸν Ζελεΐτην· Θεμιστοκλέους γὰρ εἰπόντος καὶ τοῦτον εἰς τοὺς ἀτίμους [καὶ παῖδας αὐτοῦ] καὶ γένος ἐνέγραψαν, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε. Μέγιστον δὲ πάντων τὸ καταλῦσαι τοὺς Ἑλληνικοὺς πολέμους καὶ διαλλάξαι τὰς πόλεις ἀλλήλαις, πείσαντα τὰς ἔχθρας διὰ τὸν πόλεμον ἀναβαλέσθαι· πρὸς ὃ καὶ Χείλεων τὸν Ἀρκάδα μάλιστα συναγωνίσασθαι λέγουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Παραλαβὸν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐθύς μὲν ἐπεχείρει τοὺς πολίτας ἐμβιβάζειν εἰς τὰς τριήρεις, καὶ τὴν πόλιν ἔπειθεν ἐκλιπόντας ὡς προσωτάτω τῆς Ἑλλάδος ἀπαντᾶν τῷ βαρβάρῳ κατὰ θάλατταν. Ἐνισταμένων δὲ πολλῶν ἐξήγαγε πολλὴν στρατιάν εἰς τὰ Τέμπη μετὰ Λακεδαιμονίων, ὡς αὐτόθι προκινδυνεύσόντων τῆς Θεσσαλίας, οὐλοῦν τότε μηδίξειν δοκούσης. Ἐπεὶ δ' ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν

ἄπρακτοι καὶ Θετταλῶν βασιλεῖ προσγενομένων ἐμήδιζε τὰ μέγροι Βοιωτίας, μᾶλλον ἤδη τῷ Θεμιστοκλεῖ προσεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τῆς θαλάττης, καὶ πέμπεται μετὰ νεῶν ἐπ' Ἀρτεμίσιον τὰ στενὰ φυλάζων. Ἐνθα δὴ τῶν μὲν Ἑλλήνων Εὐρυβιάδην καὶ Λακεδαιμονίους ἠγεῖσθαι κελευόντων, τῶν δ' Ἀθηναίων, ὅτι πλήθει τῶν νεῶν σύμπαντας ὁμοῦ τι τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλλον, οὐκ ἀξιούντων ἑτέροις ἔπεσθαι, συνιδὼν τὸν κίνδυνον ὁ Θεμιστοκλῆς αὐτὸς τε τὴν ἀρχὴν τῷ Εὐρυβιάδῃ παρήκε καὶ κατεπράυνε τοὺς Ἀθηναίους, ὑπισχνόμενος, ἂν ἄνδρες ἀγαθοὶ γένωνται πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκόντας αὐτοῖς παρεῖν εἰς τὰ λοιπὰ πειθομένους τοὺς Ἕλληνας. Διὸ καὶ δοκεῖ τῆς σωτηρίας αἰτιώτατος γενέσθαι τῇ Ἑλλάδι καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους προαγαγεῖν εἰς δόξαν, ὡς ἀνδρεία μὲν τῶν πολεμίων, εὐγνωμοσύνη δὲ τῶν συμμάχων περιγενομένους. Ἐπεὶ δὲ, ταῖς Ἀφειταῖς τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου προσμεῖξαντος, ἐκπλαγεῖς ὁ Εὐρυβιάδης τῶν κατὰ στόμα νεῶν τὸ πλῆθος, ἄλλας δὲ πυνθανόμενος διακοσίας ὑπὲρ Σκιαθίου κύκλω περιπλεῖν, ἐβούλετο τὴν ταχίστην εἶσω τῆς Ἑλλάδος κομισθεὶς ἄψασθαι Πελοποννήσου καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν ταῖς ναυσὶ προσπεριβαλέσθαι, παντάπασιν ἀπρόσμαχόν ἠγούμενος τὴν κατὰ θάλατταν ἀλκὴν βασιλέως, δεισαντες οἱ Εὐβοεῖς, μὴ σφᾶς οἱ Ἕλληνες πρόωνται, κρύφα τῷ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο Πελάγοντα μετὰ χορημάτων πολλῶν πέμπαντες. Ἄ λαβὼν ἐκεῖνος, ὡς Ἡρόδοτος ἰστόρηκε, τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιάδην ἔδωκεν. Ἐναντιούμενον δ' αὐτῷ μάλιστα τῶν πολιτῶν Ἀρχιτέλους, ὅς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς νεῶς τριήραρχος, οὐκ ἔχων δὲ χρήματα τοῖς ναύταις χορηγεῖν ἔσπευδεν ἀποπλεῦσαι, παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς τριηρίτας ἐπ' αὐτόν, ὥστε τὸ δειπνὸν ἀοπάσαι συνδρομιόντας. Τοῦ δ' Ἀρχιτέλους ἀθυμοῦντος ἐπὶ τούτῳ καὶ βαρέως φέροντος εἰσέπεμψεν ὁ Θεμιστοκλῆς πρὸς αὐτὸν ἐν κίστη δειπνὸν ἄρτων καὶ κρεῶν, ὑποθεὶς κάτω τάλαντον ἀργυρίου καὶ κελεύσας αὐτόν τε δειπνεῖν ἐν τῷ παρόντι καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιμεληθῆναι τῶν τριηριτῶν· εἰ δὲ μὴ, καταβοήσειν αὐτοῦ πρὸς τοὺς παρόντας ὡς ἔχοντος ἀργύριον παρὰ τῶν πολεμίων. Ταῦτα μὲν οὖν Φαινίας ὁ Λέσβιος εἴρηκεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Αί δὲ γινόμεναι τότε πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων ναῦς περὶ τὰ στενά μάχαι κρίσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα μεγάλην οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρᾳ μέγιστα τοὺς Ἕλληνας ὤνησαν, ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδαχθέντας, ὡς οὔτε πλήθη νεῶν οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπισήμων οὔτε κραυγαὶ κομπώδεις ἢ βάρβαροι παιᾶνες ἔχουσί τι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένους εἰς χειρας ἰένα καὶ μάχεσθαι τολμῶσιν, ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονοῦντας ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι καὶ πρὸς ἐκεῖνα διαγωνίζεσθαι συμπλαζέντας. Ὁ δὲ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς εἶπε συνηθῶν ἐπὶ τῆς ἐν Ἀρτεμισίῳ μάχης εἰπεῖν

*ὄθι παῖδες Ἀθηναίων ἐβάλοντο φαεινὰν
κρηπίδ' ἐλευθερίας·*

ἀρχὴ γὰρ ὄντως τοῦ νικᾶν τὸ θαρρεῖν. Ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμισιον ὑπὲρ τὴν Ἐστίαιαν αἰγιαλὸς εἰς βορέαν ἀναπεπταμένος, ἀνταίρει δ' αὐτῷ τῆς ὑπὸ Φιλοκτήτη γενομένης χώρας Ὀλιζών. Ἔχει δὲ ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Προσηφίας, καὶ δένδρα περὶ αὐτὸν πέφυκε καὶ στηλαὶ κύκλω λίθου λευκοῦ πεπήγασιν· ὁ δὲ λίθος τῇ χειρὶ τριβόμενος καὶ χρόαν καὶ ὀσμὴν προκίζουσαν ἀναδίδωσιν. Ἐν μὲν δὲ τῶν στηλῶν ἐλεγείον ἦν τόδε γεγραμμένον·

*Παντοδαπῶν ἀνδρῶν γενεὰς Ἀσίας ἀπὸ χώρας
Παῖδες Ἀθηναίων τῷδε ποτ' ἐν πελάγει
Ναυμαχία δαμάσαντες, ἐπεὶ στρατὸς ὤλετο Μήδων,
Σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένῳ Ἀρτέμιδι.*

Λείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ περίῃ θινὴ κόριν τεφρώδη καὶ μέλαιναν ἐκ βάθους ἀναδιδούς, ὥσπερ πυρίκανστον, ἐν ᾧ τὰ ναύγια καὶ νεκροὺς καῦσαι δοκοῦσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τῶν μέντοι τὰ περὶ Θερμοπύλας εἰς τὸ Ἀρτεμισιον ἀπαγγελλόντων τυθόμενοι Λεωνίδα τε κεῖσθαι καὶ κρατεῖν Ξέρξην τῶν κατὰ γῆν παρόδων, εἴσω τῆς Ἑλλάδος ἀνεκομίζοντο, τῶν Ἀθη-

ναίων ἐπὶ πᾶσι τεταγμένων δι' ἀρετὴν καὶ μέγα τοῖς πεπραγμένοις φρονούντων. Παραπλέων δὲ τὴν χώραν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἥπερ κατάρσεις ἀναγκαῖας καὶ καταφυγὰς ἑώρα τοῖς πολέμοις, ἐνεχάρατε κατὰ τῶν λίθων ἐπιφανῆ γράμματα, τοὺς μὲν εὐρίσκων ἀπὸ τύχης, τοὺς δ' αὐτὸς ἰστάς περὶ τὰ ναυλόγια καὶ τὰς ὑδρεῖας, ἐπισκῆπτων Ἴωσι διὰ τῶν γραμμάτων, εἰ μὲν οἷόν τε, μετατάξασθαι πρὸς αὐτούς, πατέρας ὄντας καὶ προκινδυνεύοντας ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας, εἰ δὲ μὴ, κακοῦν τὸ βαρβαρικὸν ἐν ταῖς μάχαις καὶ συνταράττειν. Ταῦτα δ' ἠλιξεν ἢ μεταστήσειν τοὺς Ἴωνας ἢ συνταράξειν ὑποπτοτέρους τοῖς βαρβάροις γενομένους. Ξέρξου δὲ διὰ τῆς Δωρίδος ἄνωθεν ἐμβάλοντος εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὰ τῶν Φωκῶν ἄσπι πυρπολοῦντος οὐ προσήμυναν οἱ Ἕλληνες, καὶ περ τῶν Ἀθηναίων δεομένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπαντῆσαι πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὥσπερ αὐτοὶ κατὰ θάλατταν ἐπ' Ἀρτεμίσιον ἐβροίθησαν. Μηδενὸς δ' ὑπακούοντος αὐτοῖς, ἀλλὰ τῆς Πελοποννήσου περιεχομένων καὶ πᾶσαν ἐντὸς Ἰσθμοῦ τὴν δύναμιν ὄρημμένων συνάγειν καὶ διατειχιζόντων τὸν Ἰσθμὸν εἰς θάλατταν ἐκ θαλάττης, ἅμα μὲν ὀργῇ τῆς προδοσίας εἶχε τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ δυσθυμία καὶ κατήφεια μεμονωμένους. Μάχεσθαι μὲν οὖν οὐ διανοοῦντο μυριάσι στρατοῦ τοσαύτας· ὁ δ' ἦν μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι, τὴν πόλιν ἀφέντας ἐμφῆναι ταῖς ναυσίν, οἱ πολλοὶ χαλεπῶς ἤκουον, ὡς μήτε νίκης δεόμενοι μήτε σωτηρίαν ἐπιστάμενοι θεῶν τε ἱερὰ καὶ πατέρων ἠρία προΐεμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Ἐνθα δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς προσάγεσθαι τὸ πλῆθος, ὥσπερ ἐν τραγωδίᾳ μηχανὴν ἄρας, σημεῖα δαιμόνια καὶ χρησμούς ἐπῆγεν αὐτοῖς· σημεῖον μὲν λαμβάνων τὸ τοῦ δράκοντος, ὃς ἀφανῆς ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι· καὶ τὰς καθ' ἡμέραν αὐτῷ προτιθεμένας ἀπαρχὰς εὐρίσκοντες ἀφανίστους οἱ ἱερεῖς ἐξηγγέλλον εἰς τοὺς πολλούς, τοῦ Θεμιστοκλέους λόγον δίδόντος, ὡς ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἡ θεὸς ὑφηγουμένη πρὸς τὴν θάλατταν αὐτοῖς. Τῷ δὲ χρησιμῶ πάλιν ἐδημαγῶγει, λέγων μηδὲν ἄλλο δηλοῦσθαι ξύλινον τείχος ἢ τὰς

ναῦς· διὸ καὶ τὴν Σαλαμίνα θείαν, οὐχὶ δεινὴν οὐδὲ σχετλίαν ἀνακαλεῖν τὸν θεόν, ὡς εὐτυχήματος μεγάλου τοῖς Ἑλλήσιν ἐπώνυμον ἔσομένην. Κρατήσας δὲ τῇ γνώμῃ ψήφισμα γράφει, τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ **Ἀθηνῶν μεδεούσῃ**, τοὺς δ' ἐν ἡλικίᾳ πάντας ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα σφάζειν ἕκαστον ὡς ἂν δύνηται. Κυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος οἱ πλείστοι τῶν Ἀθηναίων ὑπεξέθεντο γενεάς καὶ γυναῖκας εἰς Τροίξῃνα, φιλοτίμως πάντων τῶν Τροϊζηνίων ὑποδεχομένων· καὶ γὰρ τρέφειν ἐψηφίσαντο δημοσίᾳ, δύο ὀβολοὺς ἕκαστῷ διδόντες, καὶ τῆς ὀπώρας λαμβάνειν τοὺς παῖδας ἕξειναι πανταχόθεν, ἔτι δ' ὑπὲρ αὐτῶν διδασκάλους τελεῖν μισθοὺς. Τὸ δὲ ψήφισμα Νικαγόρας ἔγραψεν. Οὐκ ὄντων δὲ δημοσίων χρημάτων τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀριστοτέλης μὲν φησὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν πορίσασαν ὀκτὸ δραχμὰς ἕκαστῷ τῶν στρατευομένων αἰτιωτάτην γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις· Κλειδήμος δὲ καὶ τοῦτο τοῦ Θεμιστοκλέους ποιεῖται στρατήγημα. Καταβαίνοντων γὰρ εἰς Πειραιᾶ τῶν Ἀθηναίων φησὶν ἀπολέσθαι τὸ Γοργόνειον ἀπὸ τῆς θεοῦ τοῦ ἀγάλματος· τὸν οὖν Θεμιστοκλέα προσποιούμενον ζητεῖν καὶ διερευνώμενον ἅπαντα χρημάτων ἀνευρίσκειν πλῆθος ἐν ταῖς ἀποσκευαῖς ἀποκεκρυμμένον· ὧν εἰς μέσον κομισθέντων εὐπορήσαι τοὺς ἐμβαίνοντας εἰς τὰς ναῦς ἐφοδίων. Ἐκπλεύουσης δὲ τῆς πόλεως τοῖς μὲν οἰκτον τὸ θέαμα, τοῖς δὲ θαῦμα τῆς τόλμης παρεῖχε, γενεάς μὲν ἄλλῃ προπεμπόντων, αὐτῶν δ' ἀκάμπτων πρὸς οἰμωγὰς καὶ δάκρυα γονέων καὶ περιβολὰς διαπερώντων εἰς τὴν νῆσον. Καίτοι πολὺν μὲν οἱ διὰ γῆρας ὑπολειπόμενοι τῶν πολιτῶν ἔλεον εἶχον· ἦν δὲ τις καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων καὶ συντρόφων ζῶων ἐπικλῶσα γλυκυθυμία, μετ' ὄρουγῆς καὶ πόθου συμπαραθεόντων ἐμβαίνουσι τοῖς ἑαυτῶν τροφεύσιν. Ἐν οἷς ἱστορεῖται κύων Ξανθίππου τοῦ Περικλέους πατρὸς οὐκ ἀνασχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ μόνωσιν ἐναλέσθαι τῇ θαλάττῃ καὶ τῇ τριήρει παρανηχόμενος ἐκπεσεῖν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ λιποθυμήσας ἀποθανεῖν εὐθύς· οὗ καὶ τὸ δεικνύμενον ἄχοι νῦν καὶ καλούμενον Κυνὸς σῆμα τάφον εἶναι λέγουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ταῦτά τε δὴ μεγάλα τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ τοὺς πολίτας αἰσθόμενος ποθοῦντας Ἀριστείδην καὶ δεδιότας, μὴ δι' ὀργὴν τῷ βαρβάρῳ προσθεῖς ἑαυτὸν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος (ἔξωστράζιστο γὰρ πρὸς τοῦ πολέμου καταστασιασθεῖς ὑπὸ Θεμιστοκλέους), γράφει ψήφισμα, τοῖς μὴ ἐπὶ φόρῳ μεθεστοῶσιν ἐξεῖναι κατελθοῦσι πρῴτειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν. Εὐρυβιάδου δὲ τὴν μὲν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν ἔχοντας διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, μαλακοῦ δὲ παρὰ τὸν κίνδυνον ὄντος, αἶρειν δὲ βουλομένους καὶ πλεῖν ἐπὶ τὸν Ἴσθμόν, ὅπου καὶ τὸ πεζὸν ἡθροιστο τῶν Πελοποννησίων, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντέλεγεν· ὅτε καὶ τὰ μνημονευόμενα λεχθῆναι φασί. Τοῦ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· «ὦ Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι», «Ναί», εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, «ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν». Ἐπαραμένου δὲ τὴν βακτηρίαν ὡς πατάζοντος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη· «Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ». Θαυμάσαντος δὲ τὴν πραότητα τοῦ Εὐρυβιάδου καὶ λέγειν κελεύσαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀνῆγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν λόγον· εἰπόντος δὲ τινος, ὡς ἀνὴρ ἄπολις οὐκ ὀρθῶς διδάσκει τοὺς ἔχοντας ἐγκαταλιπεῖν καὶ προσέσθαι τὰς πατρίδας, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπιστρέψας τὸν λόγον, «Ἡμεῖς τοι», εἶπεν, «ὦ μοχθηρέ, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τεῖχη καταλειοίπαμεν, οὐκ ἀξιοῦντες ἀφύγων ἕνεκα δουλεύειν, πόλις δ' ἡμῖν ἔστι μεγίστη τῶν Ἑλληνίδων, αἱ διακόσται τριήρεις, αἱ νῦν μὲν ἡμῖν παρεστάσι βοηθοὶ σφῆζεσθαι δι' αὐτῶν βουλομένοις, εἰ δ' ἄπιτε δεύτερον ἡμᾶς προδόντες, αὐτίκα πεύσεται τις Ἑλλήνων Ἀθηναίους καὶ πόλιν ἔλευθεραν καὶ χώραν οὐ χεῖρονα κερτιμένους ἥς ἀπέβαλον.» Ταῦτα τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος ἔννοια καὶ δέος ἔσχε τὸν Εὐρυβιάδην τῶν Ἀθηναίων, μὴ σφᾶς ἀπολείποντες οἴχονται. Τοῦ δ' Ἐφειτριῶς περρωμένου τι λέγειν πρὸς αὐτόν, «Ἡ γὰρ, ἔφη, καὶ ὑμῖν περὶ πολέμου τίς ἔστι λόγος, οἱ καθάπερ αἱ τευθίδες μάχισσαν μὲν ἔχετε, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχετε;»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Λέγεται δ' ὑπό τινων τὸν μὲν Θεμιστοκλέα περὶ τούτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ἀνοῦθεν τῆς νεῶς διαλέγεσθαι, γλαῦκα δὲ ὀφθῆναι διαπετομένην ἀπὸ δεξιᾶς τῶν νεῶν καὶ τοῖς καρχησίοις ἐπικαθίζουσαν· διὸ δὴ καὶ μάλιστα προσέθεντο τῇ γνώμῃ καὶ παρεσκευάζοντο ναυμαχήσοντας. Ἄλλ' ἔπει τῶν πολεμίων ὃ τε στόλος τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερομένους τοὺς πέριξ ἀπέκρουεν αἰγιαλοὺς, αὐτὸς τε βασιλεὺς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ καταβὰς ἐπὶ τὴν θάλατταν ἄθρους ὄφθη, τῶν δὲ δυνάμεων ὁμοῦ γενομένων ἐξερούησαν οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους λόγοι τῶν Ἑλλήνων καὶ πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμῖον, εἴ τις ἄλλο τι λέγοι χαλεπαίνοντες, ἐδόκει δὲ τῆς νυκτὸς ἀποχωρεῖν καὶ παρηγγέλλετο πλοῦς τοῖς κυβερνήταις, ἔνθα δὴ βαρέως φέρων ὁ Θεμιστοκλῆς, εἴ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τῶν στενῶν προέμενοι βοήθειαν οἱ Ἕλληνας διαλυθήσονται κατὰ πόλεις, ἐβουλεύετο καὶ συντίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος αἰχμάλωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. Ὁν ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα κελεύσας λέγειν, ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἰρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας καὶ διακελεύεται μὴ παρεῖναι φυγεῖν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος ἤσθη, καὶ τέλος εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν, τὰς μὲν ἄλλας πληροῦν καθ' ἡσυχίαν, διακοσμίαις δ' ἀναθρόντας ἤδη περιβαλέσθαι τὸν πόρον ἐν κύκλῳ πάντα καὶ διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων. Τούτων δὲ προατομένων Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου πρῶτος αἰσθόμενος ἦκεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνον ἐξωστρακισμένος, ὥσπερ εἴρηται· προελθόντι δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ φράζει τὴν κύκλωσιν. Ὁ δὲ τὴν τε ἄλλην καταλαγαθίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰδὼς καὶ τῆς τότε παρουσίας ἀγάμενος λέγει τὰ περὶ τὸν Σίκιννον αὐτῷ, καὶ παρακαλεῖ τῶν Ἑλλήνων

συνεπιλαμβάνεσθαι καὶ συμπροθυμεῖσθαι πίστιν ἔχοντα μᾶλλον, ὅπως ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχήσωσιν. Ὁ μὲν οὖν Ἀριστείδης ἐπαινεσας τὸν Θεμιστοκλέα τοὺς ἄλλους ἐπῆει στρατηγούς καὶ τριηράρχους ἐπὶ τὴν μάχην παροξύνων. Ἔτι δ' ὅμως ἀπιστούντων ἐφάνη Τηγία τριήρης αὐτόμολος, ἣς ἐνανάργει Παναίτιος, ἀπαγγέλλουσα τὴν κύκλωσιν ὥστε καὶ θυμῷ τοὺς Ἕλληνας ὀρμηῆσαι μετὰ τῆς ἀνάγκης πρὸς τὸν κίνδυνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Π'.

Ἄμα δ' ἡμέρᾳ Ξέρξης μὲν ἄνω καθῆστο τὸν στόλον ἐποπτεύων καὶ τὴν παρατάξιν, ὡς μὲν Φανόδημός φησιν, ὑπὲρ τὸ Ἡράκλειον, ἣ βραχεῖ πόρῳ διείχεται τῆς Ἀττικῆς ἢ νήσος ὡς δ' Ἀχεστόδωρος, ἐν μεθορίῳ τῆς Μεγαρίδος ὑπὲρ τῶν καλουμένων Κεράτων, χρυσοῦν δίφρον θέμενος καὶ γραμματεῖς πολλοὺς παραστησάμενος, ὧν ἕργον ἦν ἀπογράφεσθαι τὰ κατὰ τὴν μάχην πραττόμενα. Θεμιστοκλεῖ δὲ παρὰ τὴν ναυαρχίδα τριήρη σφαγιαζομένῳ τρεῖς προσήχθησαν αἰχμάλωτοι, κάλλιστοι μὲν ἰδέσθαι τὴν ὄψιν, ἐσθῆτι δὲ καὶ χρυσοῦ κεκοσμημένοι διαπρεπῶς. Ἐλέγοντο δὲ Σανδάκης παῖδες εἶναι τῆς βασιλέως ἀδελφῆς καὶ Ἀρταύκτου. Τούτους ἰδὼν Εὐφραντίδης ὁ μάντις, ὡς ἅμα μὲν ἀνέλαμψεν ἐκ τῶν ἱερῶν μέγα καὶ περιφανὲς πῦρ, ἅμα δὲ παρομὸς ἐκ δεξιῶν ἐσήμηνε, τὸν Θεμιστοκλέα δεξιωσάμενος ἐκέλευσε τῶν νεανίσκων κατάρξασθαι καὶ καθιερεῖναι πάντας ὀμηστῆ Διονύσῳ προσευζάμενον· οὕτω γὰρ ἅμα σωτηρίαν τε καὶ νίκην ἔσεσθαι τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκπλαγέντος δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς μέγα τὸ μάντευμα καὶ δεινόν, οἷον εἶπθεν ἐν μεγάλοις ἀγῶσι καὶ πράγμασι χαλεποῖς, μᾶλλον ἐκ τῶν παραλόγων ἢ τῶν εὐλόγων τὴν σωτηρίαν ἐλπίζοντες οἱ πολλοὶ τὸν θεὸν ἅμα κοινῇ κατεκαλοῦντο φωνῇ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῷ βωμῷ προσαγαγόντες ἠνάγκασαν, ὡς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν συντελεσθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ γραμματίων οὐκ ἄπειρος ἱστορικῶν Φαινίας ὁ Λέσβιος εἴρηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βαρβαρικῶν νεῶν Αἰσχύλος ὁ ποιη-
τὴς, ὡς ἂν εἰδῶς καὶ διαβεβαιούμενος, ἐν τραγωδίᾳ Πέρσαις λέγει
ταῦτα

*Ξέρξης δὲ, καὶ γὰρ οἶδα, χιλιάς μὲν ἦν
᾿Ων ἦγε πλήθος· αἱ δ' ὑπέροκοι τάχει
Ἐκατὸν δις ἦσαν ἐπτά θ'· ᾧδ' ἔχει λόγος.*

Τῶν δ' Ἀττικῶν, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τὸ πλήθος οὐσῶν, ἐκάστη
τοὺς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος μαχομένους ὀκτωκαίδεκα εἶχεν· ὧν
τοξόται τέσσαρες ἦσαν, οἱ λοιποὶ δ' ὀπλίται. Δοκεῖ δ' οὐχ ἦττον
εὖ τὸν καιρὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἢ τὸν τόπον συνιδῶν καὶ φυλά-
ξιας, μὴ πρότερον ἀντιπρόφρους καταστήσαι τὰς βαρβαρικὰς τὰς
τριήρεις ἢ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν παραγενέσθαι, τὸ πνεῦμα λαμπρὸν
ἐκ πελάγους αἰεὶ καὶ χῆμα διὰ τῶν στενῶν κατάγουσαν· ὃ τὰς μὲν
Ἑλληνικὰς οὐκ ἔβλαπτε ναῦς, ἀλιτενεῖς οὔσας καὶ ταπεινοτέρας,
τὰς δὲ βαρβαρικὰς, τὰς τε πρύμναις ἀνεστόσας καὶ τοῖς κατα-
στρώμασιν ὑφορόφους καὶ βαρείας ἐπιφερομένας, ἔσφαλλε προσπί-
πτον καὶ παρεδίδου πλαγίας τοῖς Ἑλλησιν, ὄξέος προσφερομέ-
νοις καὶ τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέχουσιν, ὡς ὀρῶντι μάλιστα τὸ
συμφέρον, ὅτι ἦν κατ' ἐκεῖνον ὁ Ξέρξης ναύαρχος Ἀριαμένης
ναῦν ἔχων μεγάλην καὶ ὡσπερ ἀπὸ τείχους ἐτόξευε καὶ ἠκόντιζεν,
ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν καὶ τῶν βασιλέως ἀδελφῶν πολὺν κράτιστός τε
καὶ δικαιοτάτος. Τοῦτον μὲν οὖν Ἀμεινίας ὁ Δεκελεὺς καὶ Σω-
κλῆς ὁ Παιανιεύς, ὁμοῦ πλέοντες, ὡς αἱ νῆες ἀντίπρωροι προσ-
πεσοῦσαι καὶ συννερείσασαι τοῖς χαλκώμασιν ἐνεσχέθησαν, ἐπιβαί-
νοντα τῆς αὐτῶν τριήρους ὑποστάντες καὶ τοῖς δόρασι τύπτοντες
εἰς τὴν θάλατταν ἐξέβαλον· καὶ τὸ σῶμα μετὰ τῶν ἄλλων διαφερό-
μενον ναυαγίων Ἀρτεμισία γνωρίσασα πρὸς Ξέρξην ἀνήνεγκεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἐν δὲ τούτῳ τοῦ ἀγῶνος ὄντος φῶς μὲν ἐκλάμψαι μέγα
λέγουσιν Ἐλευσινόθεν, ἦγον δὲ καὶ φωνὴν τὸ Θριάσιον κατέχεν
πεδίον ἄχρι θαλάττης, ὡς ἀνθρώπων ὁμοῦ πολλῶν τὸν μυστι-

κὸν ἔξαγόντων Ἰακχον. Ἐκ δὲ τοῦ πλήθους τῶν φθεγγομένων κατὰ μικρὸν ἀπὸ γῆς ἀναφερόμενον νέφος ἔδοξεν αὐτῷ ὑπονοστεῖν καὶ κατασκήπτειν εἰς τὰς τριήρεις. Ἔτεροι δὲ φράσιματα καὶ εἰδωλα καθορᾶν ἔδοξαν ἐνόπλιων ἀνδρῶν ἀπ' Αἰγίνης τὰς χεῖρας ἐπεχόντων πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν τριήρων· οὓς εἶκαζον Αἰακίδας εἶναι παρακεκλιμένους εὐχαῖς πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ τὴν βοήθειαν. Πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Λυκομήδης, ἀνὴρ Ἀθηναῖος τριηραρχῶν, ἧς τὰ παράσημα περικόψας ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι δαφνηφόρῳ Φλυήσιν. Οἱ δ' ἄλλοι τοῖς βαρβάροις οὐκ ἐξισούμενοι τὸ πλῆθος ἐν στενῷ κατὰ μέρος προσφερομένους καὶ περιπίπτοντας ἀλλήλοις ἐτρέψαντο, μέχρι δείλης ἀντισχόντας, ὡς εἶρηκε Σιμωνίδης, τὴν καλὴν ἐκείνην καὶ περιβόητον ἀράμενοι νίκην, ἧς οὐδ' Ἑλλήσιν οὔτε βαρβάροις ἐνάλιον ἔργον εἶργασται λαμπρότερον, ἀνδρεία μὲν καὶ προθυμία κοινῇ τῶν ναυμαχησάντων, γνώμη δὲ καὶ δεινότητι τῇ Θεμιστοκλέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν Ξέρξης μὲν ἔτι θυμομαχῶν πρὸς τὴν ἀπότευξιν ἐπεχείρει διὰ χωμάτων ἐπάγειν τὸ πεζὸν τοῖς Ἑλλήσιν εἰς Σαλαμίνα, ἐμφορᾶς τὸν διὰ μέσου πόρον· Θεμιστοκλῆς δ' ἀποπειρώμενος Ἀριστείδου λόγῳ γνώμην ἐποιεῖτο λύειν τὸ ζεῦγμα ταῖς ναυσὶν ἐπιπλεύσαντας εἰς Ἑλλήσποντον, «ὅπως, ἔφη, τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ λάβωμεν.» Δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Ἀριστείδου καὶ λέγοντος, ὅτι «Νῦν μὲν τρυφῶντι τῷ βαρβάρῳ πεπολεμήκαμεν, ἐὰν δὲ κατακλείσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ καταστήσωμεν εἰς ἀνάγκην ὑπὸ δέους ἄνδρα τηλικούτων δυνάμεων κύριον, οὐκέτι καθήμενος ὑπὸ σιαδί χουσῇ θεάσεται τὴν μάχην ἐφ' ἡσυχίας, ἀλλὰ πάντα τολμῶν καὶ πᾶσιν αὐτὸς παρὼν διὰ τὸν κίνδυνον ἐπανορθώσεται τὰ παρεμένα καὶ βουλεύσεται βέλτιον ὑπὲρ τῶν ὄλων· οὐ τὴν οὔσαν οὖν, ἔφη, δεῖ γέφυραν, ὃ Θεμιστόκλεις, ἡμᾶς ἀναρεῖν, ἀλλ' ἑτέραν, εἴπερ οἶόν τε, προσκατασκευάσαντας ἐκβαλεῖν διὰ τάχους τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης.» «Οὐκοῦν, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ δοκεῖ ταῦτα συμφέρειν, ὅρα σκοπεῖν καὶ μηχανᾶσθαι πάντας ἡμᾶς, ὅπως ἀπαλλαγῆσεται τὴν ταχίστην ἐκ

τῆς Ἑλλάδος.» Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, ἐπεμπεῖ τινα τῶν βασιλικῶν εὐνούχων ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνευρών, Ἀρνάκην ὄνομα, φράζειν βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι τοῖς μὲν Ἑλλήσι δέδονται, τῷ ναυτικῷ κεραιηκότας, ἀναπλεῖν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπὶ τὸ ζεῦγμα καὶ λυεῖν τὴν γέφυραν· Θεμιστοκλῆς δὲ κηδόμενος βασιλέως παραινεῖ σπεύδειν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ [θάλατταν] καὶ περαιοῦσθαι, μέγους αὐτὸς ἐμποτεῖ τινας διατριβὰς τοῖς συμμάχοις καὶ μελλήσεις πρὸς τὴν δίωξιν. Ταῦθ' ὁ βάρβαρος ἀκούσας καὶ γενόμενος περίφοβος διὰ τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν. Καὶ πείραν ἢ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου φρόνησις ἐν Μαρδονίῳ παρέσχεν, εἶγε πολλοστημιόριον τῆς Ξέρξου δυνάμεως διαγωνισάμενοι Πλαταιᾶσιν εἰς τὸν περὶ τῶν ὄλων κίνδυνον κατέστησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Πόλεον μὲν οὖν τὴν Αἰγινήτων ἀριστεύσαι φησιν Ἡρόδοτος, Θεμιστοκλεῖ δὲ, καίπερ ἄκοντες ὑπὸ φθόνου, τὸ πρωτεῖον ἀπέδωσαν ἅπαντες. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχωρήσαντες εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ τοῦ βοιωτοῦ τὴν ψῆφον ἔφερον οἱ στρατηγοί, πρῶτον μὲν ἕκαστος ἑαυτὸν ἀπέφαινε ἀρετῇ, δεύτερον δὲ μεθ' ἑαυτὸν Θεμιστοκλέα. Λακεδαιμόνιοι δ' εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαγόντες Εὐρυβιάδῃ μὲν ἀνδρείας, ἐκείνῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδωσαν θαλλοῦ στέφανον καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἀρμάτων τὸ πρωτεῖον ἔδωρήσαντο καὶ τριακοσίους τῶν νέων πομποὺς ἄχρι τῶν ὄρων συνεξέλειψαν. Λέγεται δ' Ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς ἀγομένων καὶ παρελθόντος εἰς τὸ στάδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀμελήσαντας τῶν ἀγωνιστῶν τοὺς παρόντας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνον θεᾶσθαι καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύειν ἅμα θαυμάζοντας καὶ κροτοῦντας, ὥστε καὶ αὐτὸν ἠσθέντα πρὸς τοὺς φίλους ὁμολογήσαι τὸν καρπὸν ἀπέχειν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αὐτῷ ποιηθέντων.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Χαρακτηρισμός τοῦ Θεμιστοκλέους
καὶ ὁράσεις αὐτοῦ μετὰ τοὺς Περ-
σικοὺς πολέμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Καὶ γὰρ ἦν τῇ φύσει φιλοτιμώτατος, εἰ δεῖ τεκμαίρεσθαι διὰ τῶν ἀπομνημονευομένων. Αἰρεθεὶς γὰρ ναύαρχος ὑπὸ τῆς πόλεως οὐδὲν οὔτε τῶν ἰδίων οὔτε τῶν κοινῶν κατὰ μέρος ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ πᾶν ἀνεβάλλετο τὸ προσπίπτον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐκπλεῖν ἐμελλεν, ἵν' ὁμοῦ πολλὰ πράττων πράγματα καὶ παντοδαπαῖς ἀνθρώποις ὁμίλων μέγας εἶναι δοκῇ καὶ πλεῖστον δύνασθαι. Τῶν δὲ νεκρῶν τοὺς ἐκπεσόντας ἐπισκοπῶν παρὰ τὴν θάλατταν, ὡς εἶδε περικειμένους ψέλια χροσᾶ καὶ στρεπτούς, αὐτὸς μὲν παρήλθε, τῷ δ' ἐπομένῳ φίλῳ δεῖξας εἶπεν· «Ἀνελοῦσαντῶ· σὺ γὰρ οὐκ εἶ Θεμιστοκλῆς.» Ἔλεγε δὲ τοὺς Ἀθηναίους οὐ τιμᾶν αὐτὸν οὐδὲ θαυμάζειν, ἀλλ' ὥσπερ πλατάνῳ χειμαζομένους μὲν ὑποτρέχειν, εὐδίας δὲ περὶ αὐτοὺς γενομένης τίλλειν καὶ κολούειν. Τοῦ δὲ Σεριφίου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ἔσχηκε δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν· «Ἀληθῆ λέγεις, εἶπεν, ἀλλ' οὔτ' ἂν ἐγώ, Σερίφιος ὢν, ἐγενοίμην ἔνδοξος, οὔτε σὺ Ἀθηναῖος». Ἐτέρου δὲ τινος τῶν στρατηγῶν, ὡς ἔδοξέ τι χρήσιμον διαπεποῦσθαι τῇ πόλει, θρασυνομένου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὰς ἑαυτοῦ ταῖς ἐκείνου πράξεις ἀντιπαραβάλλοντος, ἔφη τῇ ἑορτῇ τὴν ὑστεραίαν εἶρσαι λέγουσαν, ὡς ἐκείνη μὲν ἀσχολιῶν τε μεστὴ καὶ κοπώδης ἐστίν, ἐν αὐτῇ δὲ πάντες ἀπολαύουσι τῶν παρεσκευασμένων σχολάζοντες· τὴν δ' ἑορτὴν πρὸς ταῦτ' εἰπεῖν· «Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ἐμοῦ μὴ γενομένης σὺ οὐκ ἂν ἦσθα.» «κἀμοῦ τοίνυν, ἔφη, τότε μὴ γενομένου, ποῦ ἂν ἦτε νῦν ὑμεῖς;» Τὸν δὲ υἱὸν ἐντροφῶντα τῇ μητρὶ καὶ δι' ἐκείνην αὐτῷ σκόπτων ἔλεγε πλεῖστον τῶν Ἑλλήνων δύνασθαι· τοῖς μὲν γὰρ Ἑλλήσιν ἐπιτάττειν Ἀθη-

ναίους, Ἀθηναίους δ' αὐτόν, αὐτῷ δὲ τὴν ἐκείνου μητέρα, τῇ μητρὶ δ' ἐκείνον. Ἴδιος δὲ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι χωρίον μὲν πιπράσκων ἐκέλευε κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χορηστὸν ἔχει τῶν δὲ μνωμένων αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τὸν ἐπιεικῆ τοῦ πλουσίου προκοίνας ἔφη ζητεῖν ἄνδρα χορημάτων δεόμενον μᾶλλον ἢ χορήματα ἀνδρός. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀποφθέγμασι τοιοῦτός τις ἦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Γενόμενος δ' ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκείνων εὐθύς ἐπεχείρει τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν καὶ τειχίζειν, ὡς μὲν ἱστορεῖ Θεόπομπος, χορήμασι πείσας μὴ ἐναντιωθῆναι τοὺς ἐφόρους, ὡς δ' οἱ πλείστοι, παρακρουσάμενος. Ἦξε μὲν γὰρ εἰς Σπάρτην ὄνομα πρεσβείας ἐπιγραφάμενος· ἐγκαλοῦντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι τειχίζουσι τὸ ἄστυ, καὶ Πολυάρχου κατηγοροῦντος ἐπίτηδες ἕξ Αἰγίνης ἀποσταλέντος, ἠρνεῖτο καὶ πέμπειν ἐκέλευεν εἰς Ἀθήνας τοὺς κατοφρομένους, ἅμα μὲν ἐμβάλλον τῷ τειχισμῷ χρόνον ἕκ τῆς διατριβῆς, ἅμα δὲ βουλόμενος ἀντ' αὐτοῦ τοὺς πεμπομένους ὑπάγειν τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ καὶ συνέβη· γνόντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἀληθὲς οὐκ ἠδίκησαν αὐτόν, ἀλλ' ἀδήλως χαλεπαίνοντες ἀπέπεισαν. Ἐκ δὲ τούτου τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάζε, τὴν τῶν λιμένων εὐφύϊαν κατανοήσας καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἀρμοττόμενος πρὸς τὴν θάλατταν, καὶ τρόπον τινὰ τοῖς παλαιοῖς βασιλεύσει τῶν Ἀθηναίων ἀντιπολιτευόμενος. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, ὡς λέγεται, πραγματευόμενοι τοὺς πολίτας ἀποσπάσαι τῆς θαλάττης καὶ συνεθίσαι ζῆν μὴ πλέοντας, ἀλλὰ τὴν χώραν φυτεύοντας, τὸν περὶ τῆς Ἀθηνῶν διέδωσαν λόγον, ὡς εἶρισαντα περὶ τῆς χώρας τὸν Ποσειδῶνα δεῖξασα τὴν μορῖαν τοῖς δικασταῖς ἐνίκησε. Θεμιστοκλῆς δ' οὐχ, ὡς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς λέγει, τῇ πόλει τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐξῆψε τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν γῆν τῆς θαλάττης· ὅθεν καὶ τὸν δῆμον ἠῤῥξησε κατὰ τῶν ἀρίστων καὶ θρασούς ἐνέπλησεν, εἰς ναύτας καὶ κλειυστάς καὶ κυβερνήτας τῆς δυνάμεως ἀφικομένης. Διὸ καὶ τὸ βῆμα τὸ ἐν Πνυκί πεποιημένον ὥστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλατταν ὕστερον οἱ τριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν, οἰόμενοι τὴν μὲν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν

γένεσιν εἶναι δημοκρατίας, ὀλιγαρχία δ' ἦπτον δυσχεραίνειν τοὺς γεωργοῦντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ μείζον τι περὶ τῆς ναυτικῆς διανοήθη δυνάμεως. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Ἑλλήνων στόλος ἀπὸ πλάγμενου Ξέρου κατῆρεν εἰς Παγασὰς καὶ διεχέιμαζε, δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ἔφη τινὰ πράξιν ἔχειν ὠφέλιμον μὲν αὐτοῖς καὶ σωτήριον, ἀπόρητον δὲ πρὸς τοὺς πολλούς. Τῶν δ' Ἀθηναίων Ἀριστείδη φράσαι μόνον κελυόντων, κὰν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ περαίνειν, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἔφρασε τῷ Ἀριστείδῃ, τὸ νεώριον ἐμπροῆσαι διανοεῖσθαι τῶν Ἑλλήνων· ὁ δ' Ἀριστείδης εἰς τὸν δῆμον παρελθὼν ἔφη τῆς πράξεως, ἣν διανοεῖται πράττειν ὁ Θεμιστοκλῆς, μηδεμίαν εἶναι μῆτε λυσιτελεστέραν μῆτ' ἀδικωτέραν. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι διὰ ταῦτα παύσασθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέταξαν. Ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοις τῶν Λακεδαιμονίων εἰσηγουμένων, ὅπως ἀλείφονται τῆς Ἀμφικτυονίας αἱ μὴ συμμαχήσασαι κατὰ τοῦ Μήδου πόλεις, φοβηθεῖς, μὴ Θεταλοὺς καὶ Ἀργεῖους, ἔτι δὲ Θηβαίους ἐκβαλόντες τοῦ συνεδρίου παντελῶς ἐπικρατήσωσι τῶν ψήφων καὶ γένηται τὸ δοκοῦν ἐκεῖνοις, συνέλεπε ταῖς πόλεσι καὶ μετέθηκε τὰς γνώμας τῶν Πυλάγορων, διδάξας ὡς τριάκοντα καὶ μία μόναι πόλεις εἰσὶν αἱ μετασχοῦσαι τοῦ πολέμου, καὶ τούτων αἱ πλείους παντάπασι μικραὶ· δεινὸν οὖν, εἰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκσπόνδου γενομένης ἐπὶ ταῖς μεγίσταις δυσὶν ἢ τρισὶ πόλεσιν ἔσται τὸ συνέδριον. Ἐκ τούτου μὲν οὖν μάλιστα τοῖς Λακεδαιμονίοις προσέκρουσε· διὸ καὶ τὸν Κίμωνα προῆγον ταῖς τιμαῖς, ἀντίπαλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ Θεμιστοκλεῖ καθιστάντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμαχοῖς ἐπαχθῆς περιπλέων τε τὰς νήσους καὶ χρηματιζόμενος ἀπ' αὐτῶν· οἷα καὶ πρὸς Ἀνδρίους ἀργύριον αἰτοῦντά φησιν αὐτὸν Ἡρόδοτος εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι. Δύο γὰρ ἦκειν ἔφη θεοὺς κομίζων, Πειθὸν καὶ Βίαν· οἱ δ' ἔφα-

σαν εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς θεοὺς μεγάλους δύο, Πενίαν καὶ Ἄπο-
ρίαν, ὑφ' ὧν κολύεσθαι δοῦναι χρήματα ἐκείνω. Τιμοκρέων δ' ὁ
Ῥόδιος μελοποιὸς ἐν ἄσματι καθάπτεται πικρότερον τοῦ Θεμι-
στοκλέους, ὡς ἄλλους μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγάδας διαπραξαμένου
κατελθεῖν, αὐτὸν δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον προεμένου δι' ἀργύριον.
Λέγει δ' οὕτως·

*Ἄλλ' εἰ τὴ γὰ Πανσανίαν ἢ καὶ τὴ γὰ Σάνθιππον αἰνεῖς,
ἢ τὴ γὰ Λευτυχίδα, ἐγὼ δ' Ἄριστείδα ἐπαινέω,
ἄνδρ' ἱερᾶν ἀπ' Ἀθανᾶν
ἐλθεῖν ἓνα λῶστον, ἐπεὶ Θεμιστοκλέα γ' ἤχθαρε Λατώ,
ψεύσταν, ἄδικον, προδόταν, ὅς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἔοντα
ἀργυρίοισι κυβαλικοῖσι πεισθεὶς οὐ κατᾶγεν
ἐς πατρίδα Ἰάλυσον.
λαβὼν δὲ τρεῖς ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέον εἰς ὄλεθρον,
τοὺς μὲν κατὰγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων, τοὺς δὲ καίνων,
ἀργυρίων ὑπόπλεος. Ἰσθμοὶ δὲ πανδοκεὺς γελοῖος
ψυχρὰ κρέ' ἀντιπαρεῖχεν·
οἱ δ' ἥσθιον εὐχόμενοι Θεμιστοκλεὺς μὴ ὤραν γενέσθαι.*

Πολὺ δ' ἀσελγεστέρα καὶ ἀναπεπταμένη μᾶλλον εἰς τὸν Θεμιστο-
κλέα βλασφημία χοῖται μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ καὶ τὴν καταδίκην
ὁ Τιμοκρέων, ἄσμα ποιήσας, οὗ ἔστιν ἀρχή·

*Μοῦσα, τοῦδε τοῦ μέλεος
κλέος ἄν' Ἑλλαντας τίθει,
ὡς εἰκόσ καὶ δίκαιον.*

Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῶ φυγεῖν συγκαταψηφι-
σαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὡς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς αἰτίαν ἔσχε
μηδίξειν, ταῦτ' ἐποίησεν εἰς αὐτόν·

*Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μόνος
Μήδοισιν ὠρκιατόμει,
ἀλλ' ἐντὶ κάλλοι δὴ πονηροί·
οὐκ ἐγὼ μόνος κόλουρις·
ἐντὶ κάλλοι ἀλώπεκες.*

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

**Ἵστρακισμός, φυγή, τελευταῖαι περιπέ-
ται τοῦ βίου καὶ θάνατος τοῦ Θε-
μιστοκλέους.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Ἦδη δὲ καὶ τῶν πολιτῶν διὰ τὸ φθονεῖν ἡδέως τὰς δια-
βολὰς προσιεμένων ἠναγκάζετο λυπηρὸς εἶναι τῶν αὐτοῦ πρά-
ξεων ἐν τῷ δήμῳ πολλάκις μνημονεύων, καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραί-
νοντας «Τί κοιτιάτε» εἰπεῖν «ὕπὸ τῶν αὐτῶν πολλάκις εὖ πάσχον-
τες ;» Ἦνίασε δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰσά-
μενος, ἦν Ἀριστοβούλην μὲν προσηγόρευσεν, ὡς ἄριστα τῇ πό-
λει καὶ τοῖς Ἑλλήσι βουλευσάμενος, πλησίον δὲ τῆς οἰκίας κατε-
σκεύασεν ἐν Μελίτῃ τὸ ἱερὸν, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν θανατου-
μένων οἱ δήμοι προβάλλουσι καὶ τὰ ἡμέτια καὶ τοὺς βρόχους
τῶν ἀπαγομένων καὶ καθαιρεθέντων ἐκφέρουσι. Ἐκεῖτο δὲ καὶ
τοῦ Θεμιστοκλέους εἰκότιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀριστοβούλης ἔτι καθ' ἡ-
μῶς· καὶ φαίνεται τις οὐ τὴν ψυχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψιν
ἡρωϊκῶς γενόμενος. Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸν ἐποίησαντο κατ'
αὐτοῦ κολούοντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ εἰώθεσαν
ἐπὶ πάντων, οὗς ᾤοντο τῇ δυνάμει βαρεῖς καὶ πρὸς ἰσότητα δη-
μοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἐξοστρα-
κισμὸς, ἀλλὰ παραμυθία φθόνου καὶ κουφισμὸς, ἡδομένου τῷ
ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν
ἀτιμίαν ἀποπνέοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ἐκπεσόντος δὲ τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ διατρίβοντος ἐν Ἀρ-
γεί τὰ περὶ Πausανίαν συμπεσόντα κατ' ἐκείνου παρέσχε τοῖς
ἐχθροῖς ἀφορμὰς. Ὁ δὲ γραφάμενος αὐτὸν προδοσίας Λεωβώτης
ἦν ὁ Ἀλκιμέωνος Ἀγρολῆθεν, ἅμα συνεπαιτωμένων τῶν Σπαρ-

τιατῶν. Ὁ γὰρ Πausανίας πρῶτων ἐκεῖνα διὰ τὰ περὶ τὴν προδοσίαν πρότερον μὲν ἀπεκρύπτετο τὸν Θεμιστοκλέα, καίπερ ὄντα φίλον· ὡς δ' εἶδεν ἐκπεπτωκότα τῆς πόλεως καὶ φέροντα χαλεπῶς, ἐθάρορσεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πραιπομένων παρακαλεῖν, γράμματα τοῦ βασιλέως ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ καὶ παροξύνων ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, ὡς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους. Ὁ δὲ τὴν μὲν δέησιν ἀπετρίψατο τοῦ Πausανίου καὶ τὴν κοινωνίαν ὅλως ἀπέπατο, πρὸς οὐδένα δὲ τοὺς λόγους ἐξήνεγκεν οὐδὲ κατεμήνυσε τὴν προῆξιν, εἴτε παύσεσθαι προσδοκῶν αὐτόν, εἴτ' ἄλλως καταφανῆ γενήσεσθαι, σὺν οὐδενὶ λογισμῷ πραγμάτων ἀτόπων καὶ παραβόλων ὀρεγόμενον. Οὕτω δὲ τοῦ Πausανίου θανατωθέντος ἐπιστολαὶ τινες ἀνευρεθεῖσαι καὶ γράμματα περὶ τούτων εἰς ὑλοψίαν ἐνέβαλον τὸν Θεμιστοκλέα· καὶ κατεβίων μὲν αὐτοῦ Λακεδαιμόνιοι, κατηγοροῦν δ' οἱ φθινοῦντες τῶν πολιτῶν, οὐ παρόντος, ἀλλὰ διὰ γραμμάτων ἀπολογουμένον μάλιστα ταῖς προτέροις κατηγορίαις· διαβαλλόμενος γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς τοὺς πολίτας ἔγραψεν, ὡς ἄρχειν μὲν αἰεὶ ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ πεφυκῶς μηδὲ βουλόμενος, οὐκ ἂν ποτε βαρβάροις καὶ πολέμοις αὐτὸν ἀποδόσθαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μὴν ἀλλὰ συμπεισθεὶς ὑπὸ τῶν κατηγορούντων ὁ δῆμος ἐπειμαφεν ἄνδρας, οἷς εἶρητο συλλαμβάνειν καὶ ἄγειν κριθησόμενον αὐτὸν ἐν τοῖς Ἕλλησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Προαισθόμενος δ' ἐκεῖνος εἰς Κέρκυραν διεπέρασεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας. Γενόμενος γὰρ αὐτῶν κριτῆς πρὸς Κορινθίους ἐχόντων διαφοράν, ἔλυσε τὴν ἐχθρὰν εἴκοσι τάλαντα κρίνας τοὺς Κορινθίους καταβαλεῖν καὶ Λευκάδα κοινῇ νέμειν ἀμφοτέρων ἄποικον. Ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἡπειρον ἔφυγε· καὶ διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἔρριψεν αὐτὸν εἰς ἐλπίδας χαλεπὰς καὶ ἀπόρους, καταφυγὼν πρὸς Ἄδακτον, ὃς βασιλεὺς μὲν ἦν Μολοττῶν, δεηθεὶς δὲ τι τῶν Ἀθηναίων καὶ προσηλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτ' ἤκμαζεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, δι' ὀργῆς εἶχεν αὐτὸν αἰεὶ καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι, τιμωρησόμενος. Ἐν δὲ τῇ τότε τύχῃ μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς φοβηθεὶς συγγενῆ καὶ

πρόσφατον φθόνον ὀργῆς παλαιᾶς καὶ βασιλικῆς, ταύτη φέρων ὑπέθηκεν ἑαυτὸν, ἱκέτης τοῦ Ἄδμητου καταστάς ἴδιόν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον. Ἔχων γὰρ αὐτοῦ τὸν υἱὸν ὄντα παῖδα πρὸς τὴν ἐστίαν προσέπεσε, ταύτην μεγίστην καὶ μόνην σχεδὸν ἀναντίρρητον ἡγουμένων ἱερείαν τῶν Μολοτῶν. Ἐνιοὶ μὲν οὖν Φθίαν τὴν γυναῖκα τοῦ βασιλέως λέγουσιν ὑποθέσθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ τὸ ἱκέτευμα τοῦτο καὶ τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴν ἐστίαν καθίσει μετ' αὐτοῦ· τινὲς δ' αὐτὸν τὸν Ἄδμητον, ὡς ἀφοσιώσασαι πρὸς τοὺς διώκοντας τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν οὐκ ἐκδίδωσι τὸν ἄνδρα, διαθεῖναι καὶ συντραγοφθεῖναι τὴν ἱερείαν. Ἐκεῖ δ' αὐτῷ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἐκκλέψας ἐκ τῶν Ἀθηῶν Ἐπιζράτης ὁ Ἀχαρνεὺς ἀπέστειλεν· ὃν ἐπὶ τούτῳ Κίμων ὕστερον κρίνας ἐθανάτωσεν, ὡς ἱστορεῖ Σητησίμβροτος. Εἶτ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπιλαθόμενος τούτων ἢ τὸν Θεμιστοκλεῖα ποιῶν ἐπιλαθόμενον πλεῦσαί φησιν εἰς Σικελίαν καὶ παρ' Ἰέρωνος αἰτεῖν τοῦ τυράννου τὴν θυγατέρα πρὸς γάμιον, ὑποσχνούμενον αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους ποιήσειν. ἀποτριψαμένου δὲ τοῦ Ἰέρωνος, οὕτως εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπᾶραι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'

Ταῦτα δ' οὐκ εἰκὸς ἐστὶν οὕτω γενέσθαι. Θεόφραστος γὰρ ἐν τοῖς Περὶ βασιλείας ἱστορεῖ τὸν Θεμιστοκλεῖα, πέμψαντος εἰς Ὀλυμπίαν Ἰέρωνος ἵππους ἀγωνιστάς καὶ σκηνὴν τινα κατασκευασμένην πολυτελῶς στήσαντος, εἰπεῖν ἐν τοῖς Ἑλλησι λόγον, ὡς χρὴ τὴν σκηνὴν διαρπάσαι τοῦ τυράννου καὶ κολῦσαι τοὺς ἵππους ἀγωνίσασθαι. Θουκυδίδης δ' ἐκπλεῦσαί φησιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἑτέραν καταβάντα θάλατταν ἀπὸ Πύδνης, οὐδενὸς εἰδότος ὅστις εἴη τῶν πλεόντων, μέχρι οὗ πνεύματι τῆς ὀλάδος εἰς Θάσον καταφερομένης ὑπ' Ἀθηναίων πολιτοκρουμένην τότε φοβηθεὶς ἀναδείξειεν ἑαυτὸν τῷ τε ναυκλήρῳ καὶ τῷ κυβερνήτῃ· καὶ τὰ μὲν δεόμενος, τὰ δ' ἀπειλῶν καὶ λέγων, ὅτι κατηγορήσοι καὶ καταψεύσοιτο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς οὐκ ἀγνοοῦντες, ἀλλὰ χρήμασι πεισθέντες ἐξ ἀρχῆς ἀναλάβοιεν αὐτόν, οὕτως ἀναγκάσειε παραπλεῦσαι καὶ λαβέσθαι τῆς Ἀσίας. Τῶν δὲ χρημάτων αὐτῷ πολλὰ μὲν ὑπεκκλαπέντα διὰ τῶν φίλων εἰς Ἀσίαν ἔπλει· τῶν δὲ

φανερόν γενομένων καὶ συναχθέντων εἰς τὸ δημόσιον Θεόπομπος μὲν ἑκατὸν τάλαντα, Θεόφραστος δὲ ὀγδοήκοντά φησι γενέσθαι τὸ πλῆθος, οὐδὲ τριῶν ἄξια τάλαντων κεκτημένου τοῦ Θεμιστοκλέους, πρὶν ἄπεσθαι τῆς πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣ΄.

Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κύμην καὶ πολλοὺς ἤσθετο τῶν ἐπὶ θαλάττῃ παραφυλάττοντας αὐτὸν λαβεῖν, μάλιστα δὲ τοὺς περὶ Ἐργοτέλῃ καὶ Πυθόδωρον (ἦν γὰρ ἡ θήρα λυσιτελῆς τοῖς γε τὸ κερδαίνειν ἀπὸ παντὸς ἀγαπῶσι, διακοσίων ἐπικεκηρυγμένων αὐτῷ τάλαντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως), ἔφυγεν εἰς Αἰγιάς, Αἰολικὸν πολισμάτιον, ὑπὸ πάντων ἀγνοούμενος πλὴν τοῦ ξένου Νικογένους, ὃς Αἰολέων πλείστην οὐσίαν ἐκέκτητο καὶ τοῖς ἄνω δυνατοῖς γνώριμος ὑπῆρχε. Παρὰ τούτῳ κρυπτόμενος ἡμέρας ὀλίγας διέτριψεν· εἶτα μετὰ τὸ δειπνῶν ἐκ θυσίας τινὸς Ὀλβιος, ὁ τῶν τέκνων τοῦ Νικογένους παιδαγωγός, ἔκφρων γενόμενος καὶ θεοφόρητος, ἀνεφώνησεν ἐν μέτρῳ ταυτί·

Νυκτὶ φωνήν, νυκτὶ βουλὴν, νυκτὶ τὴν νίκην δίδου.

Καὶ μετὰ ταῦτα κατακοιμηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς ὄναρ ἔδοξεν ἰδεῖν δράκοντα κατὰ τῆς γαστρὸς αὐτοῦ περιελιπτόμενον καὶ προσανέροντα τῷ τραχήλῳ· γενόμενον δ' αἰτόν, ὡς ἦψατο τοῦ προσώπου, περιβαλόντα τὰς πτέρυγας ἐξῆραι καὶ κομίζειν πολλὴν ὁδόν, εἶτα χρυσοῦ τινος κηρυκείου φανέντος, ἐπὶ τούτου στήσαι βεβαίως αὐτόν, ἀμηγάνου δείματος καὶ ταραχῆς ἀπαλλαγέντα. Πέμπεται δ' οὖν ὑπὸ τοῦ Νικογένους μηχανησαμένου τι τοιόνδε. Τοῦ βαρβαρικοῦ γένους τὸ πολὺ καὶ μάλιστα τὸ Περσικὸν εἰς ζηλοτυπίαν τὴν περὶ τὰς γυναῖκας ἄγριον φύσει καὶ χαλεπὸν ἔστιν· οὐ γὰρ μόνον τὰς γαμετάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγυρωνήτους ἰσχυρῶς παραφυλάττουσιν, ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὀρᾶσθαι τῶν ἐκτός, ἀλλ' οἴκοι μὲν διαιτᾶσθαι κατακεκλειμένας, ἐν δὲ ταῖς ὁδοιπορίαις ὑπὸ σκηναῖς κύκλῳ περιπεφραγμένας ἐπὶ τῶν ἄρμαμαξῶν ὀχεῖσθαι. Τοιαύτης τῷ Θεμιστοκλεῖ κατασκευασθείσης ἀπήνης καταδὺς ἐκομίζετο, τῶν περὶ αὐτὸν αἰεὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ πυνθανομένοις λεγόν-

των, ὅτι γυναίον Ἑλληνικὸν ἄγουσιν ἀπ' Ἰωνίας πρὸς τινα τῶν ἐπὶ θύραις βασιλέως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Θουκυδίδης μὲν οὖν καὶ Χάρων ὁ Λαμψακηνὸς ἱστοροῦσι τεθνηκότος Ξέρξου πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῷ Θεμιστοκλεῖ γενέσθαι τὴν ἔντευξιν· Ἐφορος δὲ καὶ Δείων καὶ Κλείταρχος καὶ Ἡρακλείδης, ἔτι δ' ἄλλοι πλείονες, πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν Ξέρξην. Τοῖς δὲ χρονικοῖς δοκεῖ μᾶλλον ὁ Θουκυδίδης συμφέρεσθαι, καίπερ οὐδ' αὐτοῖς ἀτρέμα συντεταραγμένοις. Ὁ δ' οὖν Θεμιστοκλῆς γενόμενος παρ' αὐτὸ τὸ δεινὸν ἐντυγχάνει πρῶτον Ἀρταβάνῳ τῷ χιλιάρχῳ, λέγων Ἑλλήν μὲν εἶναι, βούλεσθαι δ' ἐντυχεῖν βασιλεῖ περὶ πραγμάτων μεγάλων καὶ πρὸς ἃ τυγχάνει μάλιστα σπουδάζων ἐκείνος. Ὁ δὲ φησιν· «ὦ ξένε, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων· ἄλλα δ' ἄλλοις καὶ ἄ· καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεία κοσμεῖν καὶ σφῆζειν. Ὑμᾶς μὲν οὖν ἐλευθερίαν μάλιστα θαυμάζειν καὶ ἰσότητα λόγος· ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι, τιμᾶν βασιλέα καὶ προσκυνεῖν ὡς εἰκόνα θεοῦ τοῦ τὰ πάντα σφῆζοντος. Εἰ μὲν οὖν ἐπαινῶν τὰ ἡμέτερα προσκυνήσεις, ἔστι σοι καὶ θεάσασθαι βασιλέϊ καὶ προσειπεῖν· εἰ δ' ἄλλο τι φρονεῖς, ἀγγέλοις ἐτέροις χρήση πρὸς αὐτόν. Βασιλεῖ γὰρ οὐ πάτριον ἀνδρὸς ἀκροᾶσθαι μὴ προσκυνήσαντος». Ταῦθ' ὁ Θεμιστοκλῆς ἀκούσας λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἄλλ' ἔγωγε τὴν βασιλέως, ὧ Ἀρτάβανε, φήμην καὶ δύναμιν αὐξήσων ἀφῆγμαι, καὶ αὐτός τε πείσομαι τοῖς ὑμετέροις νόμοις, ἐπεὶ θεῶ τῷ μεγαλύνοντι Πέρσας οὕτω δοκεῖ, καὶ δι' ἐμὲ πλείονες τῶν νῦν βασιλέα προσκυνήσουσιν, ὥστε τοῦτο μηδὲν ἐμπόδων ἔστω τῆς λόγους, οὓς βούλομαι πρὸς ἐκείνον εἰπεῖν». «Τίνα δ'», εἶπεν ὁ Ἀρτάβανος, «Ἑλλήνων ἀφῆχθαί σε φῶμεν; οὐ γὰρ ἰδιώτη τὴν γνώμην ἔοικας». Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς· «Τοῦτ' οὐκέτ' ἂν», ἔφη, «πύθουτο τις, Ἀρτάβανε, πρότερος βασιλέως». Οὕτω μὲν ὁ Φαινίας φησίν· ὁ δ' Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Περὶ πλούτου προσιστόρησε διὰ γυναικὸς Ἐρετρικῆς, ἣν ὁ χιλιάρχος εἶχε, τῷ Θεμιστοκλεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔντευξιν γενέσθαι καὶ σύστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Ἐπεὶ δ' οὖν εἰσῆλθη πρὸς βασιλέα καὶ προσκυνήσας ἔστη σιωπῇ, προστάξαντος τῷ ἔρμηνεὶ τοῦ βασιλέως ἐρωτηῖσθαι, τίς ἐστι, καὶ τοῦ ἔρμηνέως ἐρωτήσαντος, εἶπεν· «Ἦζω σοι, βασιλεῦ, Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐγὼ φυγὰς ὑφ' Ἑλλήνων διωχθεὶς, ᾧ πολλὰ μὲν ὀφείλουσι Πέρσαι κακά, πλείω δὲ ἀγαθὰ κωλύσαντι τὴν δίωξιν, ὅτε τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀσφαλεῖ γενενημένης παρέσχε τὰ οἰκτεῖα σφῆζόμενα χαρίσασθαι τι καὶ ἡμῖν. Ἐμοὶ μὲν οὖν πάντα πρέποντα ταῖς παρούσαις συμφοραῖς ἐστί, καὶ παρεσκευασμένος ἀφῆγμαι δέξασθαι τε χάριν εὖμενῶς διαλλαττομένου καὶ παραιτεῖσθαι μνησικακούντος ὀργήν· σὺ δὲ τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς μάστιγας θέμενος ὧν εὐεργέτησα Πέρσας, νῦν ἀπόχρησαι ταῖς ἐμαῖς τύχαις πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς μᾶλλον ἢ πρὸς ἀποπλήρωσιν ὀργῆς. Σώσεις μὲν γὰρ ἱκέτην σόν, ἀπολείς δ' Ἑλλήνων πολέμιον γεγόμενον». Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπεθείασε τῷ λόγῳ προσδιελθὼν τὴν ὄψιν, ἣν εἶδεν ἐν Νικογένους, καὶ τὸ μάντευμα τοῦ Δωδωναίου Διός, ὡς κέλευσθεὶς πρὸς τὸν ὁμώνυμον τοῦ θεοῦ βαδίζειν συμφορήσειε πρὸς ἐκεῖνον ἀναπέμπεσθαι· μεγάλους γὰρ ἀμφοτέρους εἶναι τε καὶ λέγεσθαι βασιλέας. Ἀκούσας δ' ὁ Πέρσης ἐκεῖνον μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, καίπερ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν τόλμαν αὐτοῦ· μακαρίσας δὲ πρὸς τοὺς φίλους ἑαυτὸν ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστη, καὶ κατενξάμενος ἀεὶ τοῖς πολέμοις τοιαύτας φρένας διδόναι τὸν Ἀρεμάνιον, ὅπως ἐλαύνωσι τοὺς ἀρίστους ἕξ ἑαυτῶν, θῦσαι τε τοῖς θεοῖς λέγεται καὶ πρὸς πόσιν εὐθύς τραπέσθαι, καὶ νύκτωρ ὑπὸ χαρᾶς διὰ μέσων τῶν ὕπνων ἐκβοῆσαι τοὺς «Ἐχω Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Ἄμα δ' ἡμέρα συγκαλέσας τοὺς φίλους εἰσήγεν αὐτόν, οὐδὲν ἐλπίζοντα χρηστόν ἕξ ὧν ἐώρα τοὺς ἐπὶ θύραις, εὐθύς ὡς ἐπύθοντο τοῦνομα παριόντος αὐτοῦ, χαλεπῶς διακειμένους καὶ κακῶς λέγοντας. Ἔτι δὲ Ῥωξάνης ὁ χιλιάρχος, ὡς κατ' αὐτόν ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς προσιών, καθημένου βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων σιωπόντων, ἀτρέμα στενάξας εἶπεν· «Ὅφρις Ἕλληνας ὁ ποικίλος, ὁ βα-

σιλέως σε δαίμων δεῦρο ἦγαγεν». Οὐ μὴν ἄλλ' εἰς ὄψιν ἔλθόντος αὐτοῦ καὶ πάλιν προσκυνήσαντος, ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν φιλοφρόνως ὁ βασιλεύς, ἤδη μὲν ἔφησεν αὐτῷ διακόσια τάλαντα ὀφείλειν· κομίσαντα γὰρ αὐτὸν ἀπολήψεσθαι δικαίως τὸ ἐπικηρυχθὲν τῷ ἀγαρόντι· πολλῶ δὲ πλείω τούτων ὑπισχνεῖτο, καὶ παρεθάρονε καὶ λέγειν ἐδίδου περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἃ βούλοιο παρρησιαζόμενον. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκρίνατο, τὸν λόγον εἰκέναι τοῦ ἀνθρώπου· τοῖς ποικίλοις στρώμασιν· ὡς γὰρ ἐκεῖνα καὶ τοῦτον ἐκτεινόμενον μὲν ἐπιδεικνύναι τὰ εἶδη, συστελλόμενον δὲ κρύπτειν καὶ διαφθεῖρειν· ὅθεν αὐτῷ χρόνου δεῖν. Ἐπεὶ δ', ἦσθέντος τοῦ βασιλέως τῇ εἰκασίᾳ καὶ λαμβάνειν κελεύσαντος, ἐνιαυτὸν αἰτησάμενος καὶ τὴν Περσίδα γλῶτταν ἀποχρώντως ἐκμαθὼν ἐνετύγχανε βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐκτὸς δόξαν παρέσχε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διευλόγηται· πολλῶν δὲ καινοτομουμένων περὶ τὴν ἀλλήν καὶ τοὺς φίλους ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, φθόνον ἔσχε παρὰ τοῖς δυνατοῖς, ὡς καὶ κατ' ἐκείνων παρρησία χρῆσθαι πρὸς αὐτὸν ἀποτετολμηκώς. Οὐδὲ γὰρ ἦσαν αἱ τιμαὶ ταῖς τῶν ἄλλων εἰκουαῖ ξένων, ἀλλὰ καὶ κνηγεσιῶν βασιλεῖ μετέσχε καὶ τῶν οἴκοι διατριβῶν, ὥστε καὶ μητρὶ τῆ βασιλέως εἰς ὄψιν ἔλθειν καὶ γενέσθαι συνήθης, διακοῦσαι δὲ καὶ τῶν μαγικῶν λόγων τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Ἐπεὶ δὲ Δημάρατος ὁ Σπαρτιάτης αἰτήσασθαι δωρεὰν κελευσθεὶς ἠτήσατο τὴν κίταριν, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς, ἐπαιρόμενος εἰσελάσαι διὰ Σάρδεων, Μιθροπαύστης μὲν ἀνεψιὸς ὢν βασιλέως εἶπε τοῦ Δημαράτου τῆς τιάρας ἀψάμενος· «Αὕτη μὲν ἡ κίταρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλον, ὃν ἐπικαλύψει· σὺ δ' οὐκ ἔση Ζεὺς, ἂν λάβῃς κεραυνόν». Ἀπωσαμένου δὲ τὸν Δημάρατον ὀργῇ διὰ τὸ αἴτημα τοῦ βασιλέως καὶ δοκοῦντος ἀπαραιτήτως ἔχειν πρὸς αὐτόν, ὁ Θεμιστοκλῆς δεηθεὶς ἔπεισε καὶ διήλλαξε. Λέγεται δὲ καὶ τοὺς ὕστερον βασιλεῖς, ἐφ' ὃν μᾶλλον αἱ Περσικαὶ πράξεις ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀνεκράθησαν, ὁσάκις δεηθεῖεν ἀνδρὸς Ἑλλήνος, ἐπαγγέλλεσθαι καὶ γράφειν πρὸς ἕκαστον, ὡς μείζων ἔσοιτο παρ' αὐτῷ Θεμιστοκλέους. Αὐτὸν δὲ τὸν Θεμιστοκλέα φασὶν ἦδη μέγαν ὄντα καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλῶν λαμπρῶς ποτε τραπέζης παρατεθείσης πρὸς τοὺς παῖδας

εἰπεῖν· «ὦ παῖδες, ἀπολόμεθα ἂν, εἰ μὴ ἀπολόμεθα». Πόλεις δ' αὐτῷ τρεῖς μὲν οἱ πλείστοι δοθῆναι λέγουσιν εἰς ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ὄφον, Μαγνησίαν καὶ Λάμψακον καὶ Μυοῦντα· δύο δ' ἄλλας προστίθησιν ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης καὶ Φαινίας, Περακώτην καὶ Παλαίσκιρην εἰς στρωμνὴν καὶ ἀμπεχόνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'.

Καταβαίνοντι δ' αὐτῷ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ἐπὶ θάλατταν Πέρσης ἀνὴρ Ἐπιζύης ὄνομα, σατραπέων τῆς ἄνω Φρυγίας, ἐπεβούλευσε, παρεσκευασκὸς ἐκπαλαί Πισίδας τινὰς ἀποκτενοῦντας, ὅταν ἐν τῇ καλουμένῃ κόμῃ Λεοντοκεφάλῳ γενόμενος καταυλισθῆ. Τῷ δὲ λέγεται καθεύδοντι μεσημβρίας τὴν μητέρα τῶν θεῶν ὄναρ φανεῖσαν εἰπεῖν· «ὦ Θεμιστόκλεις, ὑστέρει κεφαλῆς λέοντων, μὴ λέοντι περιπέσης. Ἐγὼ δ' ἀντὶ τούτου σ' αἰτῶ θεράπειναν Μνησιπτολέμαν». Διαταραχθεὶς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς προσεξάμενος τῇ θεῷ τὴν μὲν λεωφόρον ἀφῆκεν, ἑτέρα δὲ περιελθὼν καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκείνον ἤδη νυκτὸς οὔσης κατηλίσατο. Τῶν δὲ τὴν σκηνὴν κομιζόντων ὑποζυγίων ἑνὸς εἰς τὸν ποταμὸν ἐμπεσόντος, οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους οἰκέται τὰς αὐλαίας διαβρόχους γενομένας ἐκπετάσαντες ἀνέψυχον· οἱ δὲ Πισίδαι τὰ ξίφη λαβόντες ἐν τούτῳ προσεφέροντο, καὶ τὰ ψυχόμενα πρὸς τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες φήθησαν εἶναι τὴν σκηνὴν τὴν Θεμιστοκλέους κἀκεῖνον ἕνδον εὐρήσειν ἀναπαυόμενον. Ὡς δ' ἐγγὺς γενόμενοι τὴν αὐλαίαν ἀνέστελλον, ἐπιλίπτουσιν αὐτοῖς οἱ παραφυλάττοντες καὶ συλλαμβάνουσι. Διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον οὕτω καὶ θαυμάσας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ ναὸν τε κατεσκεύασεν ἐν Μαγνησίᾳ Λινδυμῆνης καὶ τὴν θυγατέρα Μνησιπτολέμαν ἰέρειαν ἀπέδειξεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'.

Ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεις καὶ σχολὴν ἄγων ἔθειτο τῶν ἰερῶν τὴν κατασκευὴν καὶ τῶν ἀναθημάτων τὸ πλῆθος, εἶδε καὶ ἐν Μητροῦς ἰερῷ τὴν καλουμένην ὑδροφόρον κόρην χαλκῆν, μέγεθος δίπηχυν, ἦν αὐτός, ὅτε τῶν Ἀθηνησιν ὑδάτων ἐπιστάτης ἦν, ἔλων τοὺς ὑφαιρουμένους τὸ ὕδωρ καὶ παροχετεύοντας, ἀνέθηκεν

ἐκ τῆς ζημίας ποιησάμενος· εἴτε δὴ παθὼν τι πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀναθήματος, εἴτε βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἀθηναίοις, ὅσῃν ἔχει τιμὴν καὶ δύναμιν ἐν τοῖς βασιλέως πράγμασι, λόγον τῷ Λυδίας σατυράτῃ προσήνεγκεν αἰτούμενος ἀποστείλαι τὴν κόρην εἰς τὰς Ἀθήνας. Χαλεπαίνοντας δὲ τοῦ βαρβάρου καὶ βασιλεῖ γράψειν φήσαντος ἐπιστολήν, φοβηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς τὴν γυναικωνίτιν κατέφυγε, καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ θεραπεύσας χρήμασιν ἐκεῖνόν τε κατεπράυνε τῆς ὀργῆς καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐλλαβέστερον, ἤδη καὶ τὸν φθόνον τῶν βαρβάρων δεδοικώς. Οὐ γὰρ πλανώμενος περὶ τὴν Ἀσίαν, ὡς φησι Θεόπομπος, ἀλλ' ἐν Μαγνησίᾳ μὲν οἰκῶν, καρπούμενος δὲ δωρεὰς μεγάλας καὶ τιμώμενος ὅμοια Περσῶν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀδεῶς διῆγεν, οὐ πᾶν τι τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασι βασιλέως προσέχοντας ὑπ' ἀσχολιῶν περὶ τὰς ἄνω πράξεις. Ὡς δ' Αἴγυπτος τε ἀφισταμένη βοηθοῦντων Ἀθηναίων καὶ τριήρεις Ἑλληνικαὶ μέχρι Κύπρου καὶ Κιλικίας ἀναπλέουσαι καὶ Κίμων θαλαττοκρατῶν ἐπέστρεψεν αὐτὸν ἀντεπιχειρεῖν τοῖς Ἑλλήσι καὶ κολοῦειν ἀξαναμένους ἐπ' αὐτόν, ἤδη δὲ καὶ δυνάμεις ἐκινουῦντο καὶ στρατηγοὶ διεπέμποντο καὶ κατέβαινον ἀγγελίαι πρὸς Θεμιστοκλέα, τῶν Ἑλληνικῶν ἐξάπτεσθαι κελεύοντος βασιλέως καὶ βεβαιοῦν τὰς ὑποσχέσεις, οὔτε δι' ὀργὴν τινα παροξυνθεὶς κατὰ τῶν πολιτῶν οὔτε ἐπαρθεὶς τιμῇ τοσαύτῃ καὶ δυνάμει πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἴσως μὲν οὐδ' ἐφικτὸν ἠγούμενος τὸ ἔργον, ἄλλους τε μεγάλους τῆς Ἑλλάδος ἐχούσης στρατηγοὺς τότε καὶ Κίμωνος ὑπερφυῶς εὐημεροῦντος ἐν τοῖς πολεμικοῖς, τὸ δὲ πλεῖστον αἰδοῖ τῆς τε δόξης τῶν πράξεων τῶν ἑαυτοῦ καὶ τῶν τροπαίων ἐκείνων, ἄριστα βουλευσάμενος ἐπιθεῖναι τῷ βίῳ τὴν τελευταίην πρόπουσαν ἔθυσσε τοῖς θεοῖς καὶ τοὺς φίλους συναγαγὼν καὶ δεξιοσάμενος, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, αἶμα ταύρειον πίων, ὡς δ' ἔνιοι, φάρμακον ἐφήμερον προσενεγκάμενος, ἐν Μαγνησίᾳ κατέστρεψε, πέντε πρὸς τοῖς ἐξήκοντα βεβιωκώς ἔτη καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐν πολιτείαις καὶ ἡγεμονίαις. Τὴν δ' αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸν τρόπον πυθόμενον βασιλεῖα λέγουσιν ἔτι μᾶλλον θαυμάσαι τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις χροόμενον διατελεῖν φιλανθρώπως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΒ΄

Ἀπέλιπε δὲ Θεμιστοκλῆς παῖδας ἕκ μὲν Ἀρχίπλης τῆς Λυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν Ἀρχέπολιν καὶ Πολύευκτον καὶ Κλεόφαντον· οὗ καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος ὡς ἱππέως ἀρίστου, τὰλλα δ' οὐδενὸς ἀξίου γενομένου μνημονεύει. Τῶν δὲ πρεσβυτάτων Νεοκλῆς μὲν ἔτι παῖς ὢν ὑφ' ἵππου διηχθεὶς ἀπέθανε, Διοκλέα δὲ Λύσανδρος ὁ πάππος υἱὸν ἐποίησατο. Θυγατέρας δὲ πλείους ἔσχεν, ὧν Μνησιπτολέμαν μὲν ἕκ τῆς ἐπιγαμῆθείσης γενομένην Ἀρχέπολις ὁ ἀδελφὸς οὐκ ὢν ὁμομήτριος ἔγημεν, Ἰταλίαν δὲ Πανθοίδης ὁ Χίος, Σύβαριν δὲ Νικομήδης ὁ Ἀθηναῖος· Νικομάχην δὲ Φρασικλῆς ὁ ἀδελφιδοῦς Θεμιστοκλέους, ἤδη τετελευτηκότος ἐκείνου, πλεύσας εἰς Μαγνησίαν ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν, νεωτάτην δὲ πάντων τῶν τέκνων Ἀσίαν ἔθρεψε. Καὶ τάφον μὲν αὐτοῦ λαμπρὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ Μάγνητες ἔχουσι· περὶ δὲ τῶν λειψάνων οὐτ' Ἀνδοκίδη προσέχειν ἀξίον ἐν τῷ Περὶ τοὺς ἑταίρους λέγοντι, φωράσαντας τὰ λείψανα διαροῦναι τοὺς Ἀθηναίους (ψεύδεται γὰρ ἐπὶ τὸν δῆμον παροξύνων τοὺς ὀλιγαρχικούς), ἃ τε λέγων Φύλαρχος, ὥσπερ ἐν τραγωδίᾳ τῇ ἱστορίᾳ μονοῦδῳ μηχανὴν ἄρας καὶ προαγαγὼν Νεοκλέα τινὰ καὶ Δημοπόλιν, υἱεὶς Θεμιστοκλέους, ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος, οὐδ' ἂν ὁ τυχὼν ἀγνόησειεν ὅτι πέπλασται. Διόδωρος δ' ὁ περιηγητὴς ἐν τοῖς Περὶ μνημάτων εἶρηκεν ὡς ὑπονοῶν μᾶλλον ἢ γινώσκων, ὅτι περὶ τὸν μέγαν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ἀλκιμον ἀκρωτηρίου πρόκειται τις οἶον ἀγκών, καὶ κάμψαντι τοῦτον ἐντός, ἣ τὸ ὑπεύδιον τῆς θαλάττης, κρηπίς ἐστιν εὐμεγέθης καὶ τὸ περὶ αὐτὴν βωμοειδὲς τάφος τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἴεται δὲ καὶ Πλάτων τὸν κωμικὸν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἐν τούτοις.

*Ὁ σὸς δὲ τύμβος ἐν καλῷ κερωσμένος
τοῖς ἐμπόροις πρόσρησις ἔσται πανταχοῦ,
τοὺς τ' ἐκπλέοντας εἰσπλέοντάς τ' ὄψεται,
χῶπόταν ἄμιλλ' ἢ τῶν νεῶν, θεάσεται.*

Τοῖς δ' ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τιμαὶ τινες ἐν Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσαν, ἃς ἐκαρποῦτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος, ἡμέτερος συνήθης καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γενόμενος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Θεμιστοκλεῖ δέ ὁ σύνδεσμος δεικνύει ὅτι ἡ ἀρχή (τὸ προοίμιον) τοῦ βίου ἀπολώσθη, ἂν μὴ ἐκληφθῆ ὡς μεταβατικὸς ἀπὸ βίου πρότερον γραφέντος.

ἀμανρότερα—οὐχι λαμπρά, διότι *ἀμανρός* εἶναι ὁ θαμπός, ὁ σιωπηλός καὶ κατὰ μεταφορὰν ὁ ἄσημος, ὁ ἀφανής· ἀλλ' ἀφ' οὗ εὐθύς κατοπτρῶ ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Θ. κατήγετο ἐκ τῶν Λυκομιδῶν, γένους ἱερατικοῦ παλαιότητος καὶ ἐπιφανεστάτου, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν μὲν μᾶλλον εἰς τὸν Κορινθίον Νέπωτα λέγοντα ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Θ. ἦτο εὐγενεὺς καταγωγῆς (*generosus*), νὰ δεχθῶμεν δὲ ὅτι οἱ ἄμεσοι πρόγονοι τοῦ Θ. δι' ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς λόγους εἶχον ἐκπέσει ἐκ τῆς παλαιᾶς λαμπρότητος τοῦ γένους.

Φρεάρριος, ὁ ἐκ τοῦ δήμου τῶν Φρεάρρων, οὐ μακρὰν τοῦ Σουνίου ζεῖμενον.

νόθοι ἐκαλοῦντο ἐν Ἀθήναις καὶ οἱ ἐκ πατρὸς μὲν Ἀθηναίου, μητρὸς δὲ ξένης (μὴ Ἀτθίδος) γεννηθέντες, (μητροῦξενοί).

Ἀβρότονον (εἶμι)· τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἀρωματώδους φυτοῦ (*ἀβρότονον* = εἶδος ἀρνιθίου), ὡς καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον ἡ Γαρσφαλιά, ἡ Μηλιά, ἡ Λεμονιά, ἡ Μαντζουράνα, ἡ Τριανταφυλλιά, ἡ Δάφνη, ἡ Ζουμπουλιά, μετὰ θηλυκοῦ δὲ ἄρθρου, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν ἡ Λενιό, ἡ Μαριό, ἡ Κατεριό κ.λ.π.

Θρηῖσσα ἰωνικῶς, Θρηῖττα ἀττικῶς.

Φαινίας, ἐξ Ἐρέσου τῆς Λέσβου, μαθητῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, συγγραφεὺς ἱστορικῶν ἔργων, ὧν ἀποσπάσματα περιεσώθησαν.

Καρίνη ἢ Κάειρα εἶναι ἡ κάτοιχος τῆς Καρίας, Κάρ δὲ ὁ κάτοιχος.

Νεάνθης ἐκ Κυζίκου, κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ. ζήσας, ῥήτωρ καὶ ἱστορικός καὶ βιογράφος, τοῦ ὁποῦ ἀποσπάσματα ἱστορικὰ περιεσώθησαν.

Κυνόσαργες, ἐν τῶν τριῶν μεγάλων γυμνασίων τῆς πόλεως (Ἀκαδημία καὶ Λύκειον τὰ δύο ἄλλα), ἔξω τῶν Διομείων πυλῶν ζεῖμενον, ὅπου

περίπου ἡ σημερινή Μονὴ τῶν Ἀσωματίων (Πετράζη) παρὰ τὸ νοσοκομεῖον «Εὐαγγελισμὸν».

συντελούντων—συνερχομένων, φοιτόντων.

ἐνείχεται νοθεία—ἔνοχος ἦν νοθεία, ὠνειδίζετο ὡς νόθος.

διὰ τὴν μητέρα, τὴν Ἀλκμήνην, κόρην Ἡλεκτρώου, βασιλέως τῶν Μυσηνῶν.

τῶν εὖ γεγονότων—τῶν γνησίων.

ἀλείφουσθαι (ἐλαίῳ) καὶ εἶτα παλαίειν καὶ καθόλου γυμνάζεσθαι, διότι οἱ παλαιότεροι ἠλείφοντο πρὸ τοῦ ἀγῶνος δι' ἐλαίου, *ἐξηραλοφουν*, ὡς ἔλεγον.

δοκεῖ . . . *ἀνελεῖν*—λέγεται ὅτι ἀνεῖλε, κατήργησε.

πανούργως—δολίως, διὰ τοῦ τεχνάσματος τούτου.

τὸν διορισμὸν—τὸν χωρισμὸν. Τὰ περὶ διορισμοῦ νόθων καὶ γνησίων ἐν ταῦθα λεγόμενα εἶναι βεβαίως ἀνάξια πίστεως· διότι, ὡς διδασκόμεθα ἐκ τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀλκμεωνιδῶν Κλεισθένης, καταλυθείσης τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἐγένετο ἡγεμὼν καὶ προστάτης τοῦ δήμου (508 π. Χ.), θέλον δὲ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ Σολώνειον πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημοκρατικότερον «συνένευμε πάντας εἰς δέκα φυλάς ἀναμεῖξαι βουλόμενος, ὅπως μετὰσχῶσι πλείους τῆς πολιτείας» (κεφ. 21)· φυσικὰ δὲ τότε οὐδεμίαν διάκρισιν γνησίων καὶ νόθων θὰ ὄπῃσεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ Κλεισθένης «καὶ ξένους καὶ δούλους μετοίκους ἐφυλέτευσεν», ὡς λέγει ἀλλαγῶς ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης (ἐν Πολιτικοῖς Γ')· βραδύτερον δὲ, τῷ 451 π. Χ. «διὰ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν, Περικλέους εἰπόντος, ἔγνωσαν μὴ μετέχειν τῆς πόλεως ὡς ἂν μὴ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν ἢ γεγονῶς» (Ἀθην. Πολιτ. 26).

Φλυῆσι—ἐν Φλυαῖς, δήμῳ τῆς Κερροπιδῶς φυλῆς.

τελεστήριον (ἐκ τοῦ *τελεῖν*)—ἱερόν, ὅπου, ὡς ἐν Ἐλευσίνι, ἐμυοῦντο οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν Λυκομιδῶν.

γραφαῖς—τοιχογραφίαις.

Σιμωνίδης, ὁ ἐκ τῆς Κέῳ περιώνυμος λυρικὸς ποιητῆς (556—468 π. Χ.) θὰ ἀνέφερε πιθανῶς τὸν ἐμπρησιῶν τοῦτον καὶ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ τελεστήριου ἐν τινὶ ἐπιγράμματι ἀναφερομένῳ εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Φορὰ—ὄρμη, ζέσις, ὅθεν φορᾶς μεστὸς=ζωηρός.

συνετός=ὁ ἐκ φύσεως κρινὼν ὀρθῶς τὰ πράγματα (ὁ συνιεῖς).

ἄνεσις καὶ σχολή, συνώνυμα, τὸ πρῶτον ἐπακόλουθον τοῦ δευτέρου.

ῥαθυμῶ—ἀμερικμῶ, ἀργῶ. «*Ραθυμεῖν* μὲν ἐστὶ τὸ τοὺς πόνοὺς φεύγειν διὰ ψυχῆς ἐκλυσιν, ἀμελεῖν δὲ τινος ἐνδέχεται καὶ αὐτὸν τὸν φιλόπονον ἢ ἑτέροισι προσέχοντα τὸν νοῦν ἢ καὶ ἄλλως καταφρονούντα τοῦ πράγματος» Κοραῖς.

μελετῶ λόγους—ἀσχολοῦμαι, ἀσκοῦμαι εἰς λόγους (ῥητορικούς).

πρὸς ἑαυτὸν—δι' ἑαυτὸν, καθ' ἑαυτὸν.

ἐπεὶ διὰ τούτων ἐπιβεβαίωσι τὴν προενεγθεῖσαν γνώμην του.

τῶν παιδύσεων—τῶν μαθημάτων καὶ ἀσχολημάτων τῶν ἀποβλεπόντων εἰς τὴν παιδείαν· τίνα δὲ ταῦτα φανερόν ἐξ ὧν λέγει κατωτέρω.

ἡθοποιὸς—ὁ ῥυθμιζὼν τὸ ἦθος, τὸν χαρακτῆρα.

χάρις ἐλευθέριος—ἡδονὴ προσήκουσα εἰς ἐλευθέρους ἄνδρας.

ὑπερερῶ—ὑπερβολικά ἀγαπῶ.

τῇ φύσει—τῇ φυσικῇ δυνάμει, τοῖς φυσικοῖς προτερίμασιν αὐτοῦ.

ἐν ταῖς ἐλευθερίαις καὶ ἀστείαις διατριβαῖς—ἐν ταῖς συναναστροφαῖς (ὀμιλίαις) τῶν ἐλευθέρων πεπαιδευμένων, μάλιστα δὲ ταῖς ἐν τοῖς συμποσίοις· ἐκαλοῦντο δ' οἱ πεπαιδευμένοι *ἀστεῖοι* (λατινιστὶ *urbani*) παρὰ τὸ τὸ ἄστυ, διότι «οἱ ἐν τῇ πόλει διατρώμενοι ὡς ἐπίπαν τῶν κατ' ἀγροῦς διατρώμενων λόγου τε καὶ πείρας πλείονος μετεσχίζασι» Κοραῆς.

χλευαζόμενος—σκολιπτόμενος, περιπαιζόμενος.

φορτικώτερον—βαναυσότερον, ἐπαχθέστερον.

ἀμοῶζομαι λύραν—χορδίζω, παίζω λύραν.

ψαλτήριον—μουσικὸν ἔγχορδον ὄργανον, εἶδος κιθάρας.

Στησίμβροτος ἐκ Θάσου, σύγχρονος τοῦ Κίμωνος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Περικλέους, συγγραφεὺς λογοτεχνικῆς συγγραφῆς περὶ Ὀμήρου καὶ πολιτικοῦ λιβέλλου περὶ Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου καὶ Περικλέους.

φυσικὸν—φιλόσοφον, πρβλ. κατωτέρω.

ἀπτόμενος—ἐγγίζων, ὑπολογίζων.

πολιορκοῦντι ἡ πολιορκία τῆς Σάμου ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἐγένετο τῷ 440 π. Χ., ὅτε βεβαίως ὁ καταναυμαχῆσας ἐν Σαλαμῖνι τοὺς Πέρσας τῷ 480 π. Χ. θά ἦτο πλέον, καὶ ἂν ἔζη, πρεσβύτερος· οἱ νεότεροι εἰκάζουσιν ὅτι ὁ Θ. ἐγεννήθη τῷ 527 π. Χ.

ζηλωτῆς—θαυμαστής, μιμητής, μαθητής.

φυσικοὶ φιλόσοφοι ἢ φυσιολόγοι καλοῦνται οἱ κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντες πρῶτοι Ἑλληνες φιλόσοφοι, Θαλῆς (625—545), Ἀναξίμανδρος (610—546) καὶ Ἀναξίμενης († 525) οἱ Μιλήσιοι καὶ οἱ κατὰ τὸν 5ον τὰ δόγματα ἐκείνων ἀνανεώσαντες Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης (ἐκ Κρήτης), Ἰδαῖος ὁ Ἱμεραῖος (Σικελίας) καὶ Ἴππων ὁ Σάμιος· ἐκλήθησαν δὲ οὗτοι φυσικοὶ φιλόσοφοι, διότι θέμα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν εἶχον τὴν ἐξήγησιν τῆς περὶ ἡμᾶς φύσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ὄντων καὶ γινομένων· νεώτεροι δὲ φυσικοὶ φιλόσοφοι εἶναι Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος (535—475), Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος (495—435), Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρῆτης (470—370) καὶ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος (505—433).

δεινότης πολιτικῆ—ἰκανότης περὶ τὸ πολιτεύεσθαι.

δραστήριος σύννεσις—ὀρθοφροσύνη ἐν τῷ δράν, εὐθυκρυσία ἐν τῇ πραγματικῇ πολιτικῇ.

ἐπιτήδευμα = ἐνασχόλησις.

αἴρεσις = δόγμα· ἀρχηγὸς ἄρα τοῦ πολιτικοῦ τούτου δόγματος, τῆς πολιτικῆς ταύτης σχολῆς ἦτο ὁ Σόλων.

ἀνώμαλος καὶ ἀστάθμητος· «διὰ μιᾶς λέξεως οὐκ ἀκόμῳ, τῆς ἀκατάστατος, ἐρημνεύσειεν ἂν ἡ συνήθεια τὸν ἀνώμαλον καὶ ἀστάθμητον» Κοραῆς.

τῇ φύσει . . . ποιουμένη μεγάλης τὰς μεταβολὰς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπ' ἀμφοτέρα = τῇ φύσει, ἣτις σφόδρα μεταβάλλει τὰ ἐπιτηδεύματα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον (καὶ εἰς τὸ καλὸν καὶ εἰς τὸ κακόν).

ἄνευ λόγου καὶ παιδείας = ἀλόγως καὶ ἀπαιδεύτως.

ἐξίσταμαι = ἐκτρέπομαι, παρεκκλίνω.

κατάρτυσις = ἄσκησις· κατάρτυσις παρὰ τὸ καταρτίω, κατάρτισις παρὰ τὸ καταρτίω· εἰσι δὲ συγγενῆ ῥήματα τῇ παραγωγῇ, πολλάκις δὲ καὶ τῇ σημασίᾳ» Κοραῆς.

ἃ δὲ ἔνιοι ἐξαρτῶσι = ὅσα δὲ μεριζοὶ παράγουσι, συμπεραίνουσιν.

τούτων = ἐκ τῶν πρώτων τῆς νεότητος ὁρμῶν.

κατεπεῦσθαι (αὐτοῦ) = ἔχουσι κατ' αὐτοῦ ψευδῶς δημιουργηθῆ.

πράττω τὰ κοινὰ = ἀναμειγνύομαι εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, πολιτεύομαι.

δημαγωγός = ὁ τὸν δήμον ἄγων, ὁ ἀρχηγὸς πολιτικῆς μερίδος.

ὡς δὴ ὁμοίως ἐχόντων = διότι δῆθεν ὁμοίως φέρονται, τ. ἔ. ἀπορρίπτουσι καὶ παρορῶσιν αὐτούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ταχὺ καὶ νεανικῶς = ταχέως (ἐνωρίς) καὶ ζωηρῶς.

ἄψασθαι τοῦ Θ. τὰ πολιτικὰ πράγματα = ὅτι εἴλκυσε τὸν Θ. ἢ πολιτικῆ.

κρατῆσαι ἢ πρὸς δόξαν ὁρμῆ = ὅτι ὑπερίσχυσε ἐν αὐτῷ ἡ φιλοδοξία.

ιταμῶς ὑφίστατο τὰς ἀπεχθείας = θρασέως ὑπέμενε τὰ μίση.

τὴν ἐναντίαν (ὀδὸν ἐν τῇ πολιτικῇ) = ἀντιπολιτευόμενον αὐτῷ.

οὐ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς δόξαν = οὐχὶ διὰ τὴν εὐχαριστήσιν (τὸν δήμον) οὐδὲ διὰ τὴν δοξασθῆ αὐτός.

ἀπὸ τοῦ βελτίστου (ὁρμώμενος) = ἔχων ἀρχὴν τοῦ τὸ βέλτιστον, τὸ καλὸν καὶ δίκαιον, «μόνῳ τῷ χρηστῷ καὶ δίκαιῳ πράττειν καὶ λέγειν ἀξίων θαρρεῖν τὸν ἀγαθὸν πολίτην», ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ κεφ. Β'.

ἐπὶ πολλὰ τὸν δήμον ἐκίνει ὁ Θ. προτρέπων αὐτὸν εἰς σύστασιν πολιτικῶν ἐταιρειῶν, εἰς μεταφορὰν τοῦ ἐπινείου τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Φαλήρου εἰς Πειραιᾶ, εἰς χρησιμοποίησιν τῶν προσόδων τῶν ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου πρὸς κατασκευὴν στόλου κ.τ.λ. ἦτοι ὁ μὲν Θ. ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ ὕψιστου, προοδευτικοῦ κόμματος, ὁ δὲ Ἄ. τοῦ συντηρητικοῦ, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον.

ἐνιστάμενος = ἐναντιούμενος.

παράφορος = μανιώδης.

σύννοος = σκεπτικός.

πότος = συμπόσιον· και ἀλλαγῶν λέγει ὁ Πλούταρχος (Ἠθικά 184 β) «Θ. ἔτι μειράκιον ὄν ἐν πότοις ἐκλυιδεῖτο».

ὡς οὐκ ἐώη = ὅτι οὐκ εἶα, δὲν ἄφινεν.

ἤλειφε = προήλειφεν, ἠτοίμαζεν, ὡς ἐν νεφ. Α'.

ἤλειφε μὲν ἑαυτὸν ὁ Θ. ἤσκει δὲ τὴν πόλιν, κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῶν ἐν ταῖς παλαιστραῖς γινομένων.

προσδοκῶν = προβλέπων· τὰ αὐτὰ και ὁ Θουκυδίδης (Α', 138) «τό τε ἄμεινον ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἄφανει ἔτι προεώρα μάλιστα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Πρωτὸν μὲν, ἢ μετάβασις κατοπτέρω «ἐκ δὲ τούτου».

Λαυρεωτικὴ πρόσοδος = τὸ ἐκ Λαυρείου εἰσόδημα. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Ἀθην. Πολιτ. 22) σύμπαντες μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον τότε (483 π. Χ.) νὰ διανεμηθῶσιν 100 τάλαντα, 10 δὲ δραχμάς ἕκαστος καθ' Ἡρόδοτον (7, 144), ὅστις τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ τῆς μισθώσεως τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου ὑπολογίζει εἰς 50 μόνον τάλαντα.

μέταλλον = μεταλλεῖον, *ἀργύριον μέταλλον* = ἀργυρορυχεῖον.

ἤκμαζε γὰρ οὗτος (ὁ πόλεμος) ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πολλάκις οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας (Ἡρόδ. 5, 87 και ἐξῆς και 6, 87, κ. ἐ.).

οἱ νησιῶται ἐθαλασσοζόησαν τότε και μάλιστα οἱ Κερκυραῖοι, ὡς λέγει και ὁ Θουκυδίδης Α', 14.

ἦ = τούτου δ' ἔνεκα.

ἐπισείω = σεῖω τι πρὸς τινα πρὸς ἐκφόβησιν, κατοπτόησιν, ἀπειλῶ.

ἀποχρῶμαί τινι = κάμνω ἐποφελῆ χρῆσιν τινος, ἐποφελουμαί τι.

ὑπάγω = ἐλύω, παρασύρω τινὰ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ.

ὡς = λέγον ὅτι.

ὡς φησι Πλάτων, ἐν Νόμοις Δ', 506.

παρελόμενος = ἀφελόμενος.

όντας (τοὺς πολίτας).

ὑπηρέσιον = τὸ ἐκ προβατείου δέρματος ὑπόστρωμα (ζῶφας), ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ ἐρέτης ἐν τῷ πλοίῳ.

ἔστω φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν = μινέτω εἰς φιλοσοφικωτέρας συζητήσεις, τοῦτο εἶναι θέμα φιλοσοφικωτέρας (οὐχὶ δὲ βιογραφικῆς) συζητήσεως· ὑπαινίσσεται ὅσα ὁ Πλάτων λέγει ἐν Γοργία (519 α).

ἐμποδῶν εἶναι τοῖς Ἕλλησιν = ἐμποδίζειν τοὺς Ἕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Σύντονος χρηματιστής = δραστήριος, ἔνθερμος χρηματολόγος.

ἡ ἐλευθεριότης «ἐστὶ μεσότης (καὶ ἄρα ἀρετὴ) ἀσωτίας καὶ ἀνελευθερίας· ἐστὶν δὲ περὶ χρήματα τὰ τοιαῦτα πάθη· ὅ τε γὰρ ἀσωτός ἐστιν ὁ ἀναλίσκων εἰς ἃ μὴ δεῖ καὶ πλείω οὐ δεῖ καὶ ὅτε μὴ δεῖ, ὅ τ' ἀνελεύθερος ἐναντίως τούτῳ ὁ μὴ ἀναλίσκων εἰς ἃ δεῖ καὶ ὅσα δεῖ καὶ ὅτε δεῖ· ἀμφοτέροι δὲ οὗτοι φρεκτοὶ ἔστι δὲ τούτων ὁ μὲν κατ' ἔλλειψιν, ὁ δὲ καθ' ὑπερβολὴν· ὁ ἄρα ἐλευθέριος, ἐπειδὴ ἐστὶν ἐπαινετός, μέσος τις ἂν εἴη τούτων» Ἀριστοτέλης.

ὁ φιλοθύτης, ἅτε συχνὰ θυσιάων, εἶχε καὶ πολλὰ ἔξοδα, διότι εἰς τὰς θυσίας ἐπηκολούθουν καὶ συμπόσια εἰς συγγενεῖς καὶ φίλους.

γλισχρότης καὶ μικρολογία εἶναι ἡ ἀνελευθερία, ἡ τσιγγουνιά, ὡς λέγει σήμερον ὁ λαός.

τὰ πεμπόμενα τῶν ἐδωδύμων πολοῦντος· καὶ περὶ τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου ἐλέγετο παρόμοιον, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἀθηναῖος (ΙΔ', 73)· «ἐν Συρακούσαις τοῦ Ἰέρωνος ἀποστέλλοντος αὐτῷ τὰ καθ' ἡμέραν λαμπρῶς, πολλῶν τὰ πλείω ὁ Σιμωνίδης τῶν παρ' ἐκείνου πεμπομένων ἑαυτῷ μικρὸν μέρος ἀπετίθειτο· ἐρομένου δὲ τίνος τὴν αἰτίαν, ὅπως, εἶπεν, ἢ τε Ἰέρωνος μεγαλοπρέπεια καταφανῆς ἢ καὶ ἡ ἐμὴ κοσμιότης».

δούρειον ἵππον, «ὥστε ἐκ τοῦ Διφιλίδου οἴκου προελθεῖν τὰ τὸν Διφιλίδην ἀπολέσαντα κακὰ, καθάπερ πάλαι ἐκ τοῦ δουρείου ἵππου ἐξεπλήθησαν οἱ τοὺς Τρωῶς ἀπολέσαντες Ἕλληνας» Κοραΐς.

σπουδάζομαι ὑπὸ τίνος = μετὰ σπουδῆς ἐπιζητοῦμαι ὑπὸ τίνος· πρβλ. κεφ. 2 «τῶν παιδεύσεων τὰς σπουδαζόμενας».

ἐκλιπαρῆσαι = θερμῶς παρακαλεῖσαι.

μελετᾶν παρ' αὐτῷ = διδάσκειν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

ὄντι νέφ'· διότι ὁ Κίμων γεννηθεὶς τῷ 510 π. Χ. ἦτο ὑπὲρ τὰ 15 ἔτη νεότερος τοῦ Θ.

ἀπ' οἰκίας μεγάλης καί, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀθην. Πολιτ. 27), «τυραννικὴν οὐσίαν εἶχεν».

προσωφλίσκανεν ἀλαζονεῖαν = πρὸς τῷ ἀπαρέσκειν τοῖς Ἕλλησιν ὠφλίσκανε καὶ ἀλαζονεῖαν = οὐ μόνον οὐκ ἤρεσκε τοῖς Ἕλλ. ἀλλὰ καὶ κατεκρίνετο ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀλαζών.

ἐνίκησε χορηγῶν τραγωδοῖς = ἐνίκησεν ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ θεάτρου ἢ τραγωδία ἐκείνη, ἧς τὸν χορὸν ἰδίᾳ δαπάνη ὁ Θ. ὡς χορηγὸς παρεσκεύασεν.

σπουδὴν ἔχοντος = σπουδαζομένου, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω.

Φρύνιχος ὁ Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητὴς ἐδίδαξε τῷ 476 π. Χ. τὸ ἱστορικὸν δρῆμα *Φοινίσσας*, ἃς ἐμμμήθη κατοπιν ὁ Αἰσχύλος ἐν τοῖς *Πέρσαις* αὐτοῦ.

ἐνήρμωτε = εὐηρέσκει, ἤρεσκεν, ὡς λέγει κατοπιν «τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν».

τοῦτο μὲν . . . τοῦτο δέ=ἀφ' ἐνός μὲν . . . ἀφ' ἑτέρου δέ.

ἀπὸ στόματος=ἀπὸ μνήμης· καὶ ὁ Κικέρων πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀποθαυμάζων τὴν μοναδικὴν (singularem) μνήμην τοῦ Θ. λέγει ὅτι ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ συγκρατῆ ἐν τῇ μνήμῃ του πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἴδει ἢ ἀκούσει.

κριτῆς=δικαιτητής.

συμβόλαια=αἱ ἰδιωτικαὶ συναλλαγαί.

τῶν οὐ μετρίων=τῶν οὐ δικαίων, τῶν ἀδίκων.

παρὰ μέλος=παρὰ τὴν μελωδίαν, παραφώνως· πλημμελῆς οὐκ ἐμμελῆς λοιπόν, ὡς ἔλεγον οἱ παλαιοί.

ἀστεῖος=ἀγαθός, χρηστός· πρβλ. κερ. 2 «ἐν ταῖς ἀστεῖαις διατριβαῖς».

Κορινθίους λοιδοροῦντα. Ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ (1,6) «λελοιδορησθαι ὑπέλαβον Κορίνθιοι ὑπὸ Σιμωνίδου ποιήσαντος: Κορινθίους δ' οὐ μέμφεται τὸ Ἰλιον», ἀναφέρει δὲ καὶ τὸν λόγον ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Δίωνος (1) λέγων ὅτι «ὁ Σιμωνίδης φησὶ τοῖς Κορινθίοις οὐ μνησθῆναι τὸ Ἰλιον ἐπιστρατεύσαι μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι κάκεινους (τ. ἔ. τοῖς Τρωσίν) οἱ περὶ τὸν Γλαῦκον ἐξ ἀρχῆς Κορίνθιοι γεγονόνες συνεμάχουν προθύμως», γνωστὸν δ' ἐκ τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάδος Ζ') ὅτι ὁ τῶν Λυκίων βασιλεὺς Γλαῦκος ὁ Ἰππολόχου κατήγετο ἐκ τοῦ Σισύφου τοῦ βασιλέως τῆς Ἐφύρης (=Κορίνθου).

ποιούμενον=ἐπιτρέποντα τοῖς τεχνίταις ποιεῖν.

καταστασιάξω τινά=σχηματίζων ἀντίπαλον μερίδα ἐν τῇ πολιτείᾳ (στάσιν) καταβάλλω τινά.

μεθίστημι τινά=μετατοπίζω, ἀπομακρύνω, ἐκβάλλω τινά.

ἐξοστρακισθέντα τῷ 482 π. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Τοῦ Μήδου=τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων τ. ἔ. Περσῶν κατὰ μετωνυμίαν.
ἐξίσταμαί τινος=ἴσταμαί μακράν τινος, ἀπομακρύνομαί τινος, παραιτοῦμαι τι.

ἐκπλήττομαι τὸν κίνδυνον=ἐκπληττόμενος (μετ' ἐκπλήξεως) ἀποβλέπο πρὸς τὸν κίνδυνον.

μαλακὸς τῇ ψυχῇ=δειλός.

ἥττων χρημάτων=εὐάλωτος ὑπὸ χρημάτων, διαφθειρόμενος διὰ χρημάτων, αἰσχροκερδής· τὸ ἀντίθετον κρείττων χρημάτων.

ἐπίδοξος=προσδοκώμενος, ἐλπίζόμενος.

κρατήσῃ τῇ χειροτονίᾳ=ὅτι θὰ νικήσῃ ἐν τῇ ἐκλογῇ, θὰ ἐκλεχθῇ στρατηγός.

δείσαντα=φοβηθέντα.

τὰ πράγματα=τὰ δημόσια, ἤτοι αὐτὴ ἡ πολιτεία.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ — ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Ο ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

ἐμπροσούσης· τὸ ἐμπίπτειν συνήθως ἐπὶ ἀσθενείας καὶ πάθους λέγεται (ἐμπίπτει λύσσα, χόλος, σπαραγμὸς κλπ.).

φιλοτιμία=φιλοδοξία· πρβλ. κερ. 3 «ὕπὸ φιλοτιμίας», 5 «τῇ φιλοτιμίᾳ ὑπερέβαλε πάντας».

ἐξωνήσασθαι=ὄτι ἐξηγόρασε· κατὰ τοὺς παλαιότερους *ἐκπρίασθαι*.

ἐπαινεῖται «οὐκ ἐπαινετὸν ὄν· ὁ γὰρ δίγλωσσος οὐκ ἀφ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπ' ἀλαζόνος δεσπότου πεμφθεὶς ἔλεγεν ἢ ἔλεγε» Κοραῆς. Φαίνεται δ' ὅμως ὅτι τὸ διήγημα εἶναι πλαστόν, διότι ὁ Ἡρόδοτος τοῦναντίον ἀναφέρει (7,32) ὅτι ὁ Ξέρξης «οὔτε ἐς Ἀθήνας οὔτε ἐς Λακεδαιμόνα ἀπέπεμπε ἐπὶ γῆς αἰτησιν» ἔνεκα τοῦ παθήματος τῶν πρότερον ὑπὸ τοῦ Δαρείου πεμφθέντων κηρύκων.

ἐν τοῖς πεμφθεῖσιν=ὄστις ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων.

ἐπὶ αἰτησιν=πρὸς ζήτησιν.

ἐρμηνεύς=διερμηνεύς.

διὰ ψηφίσματος, κυρωθέντος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ.

χρῆσαι=παρασχεῖν εἰς χρῆσιν, χρησιμοποιῆσαι.

Ζελεΐτης, ὁ ἐκ τῆς Ζελεΐας, πόλεως τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κράτους ἐν τῇ Φρυγίᾳ τῇ ἐφ' Ἑλλησπόντῳ.

εἰπόντος γνώμην=προτείναντος.

εἰς τοὺς ἀτίμους ἐνέγραψαν. Ἐν Ἀθήναις τὰ ὀνόματα τῶν ἀτίμων (τῶν ἀποστερουμένων τῆς ἐπιτιμίας, ἦτοι τῶν πολιτικῶν τῶν δικαιωμάτων) ἐγράψον ἐν λιθίνῃ ἢ χαλκῇ ἐπιμήκους σχήματος στήλῃ (ἐξ οὗ καὶ *στηλιτεύω*=ἀτιμάζω) περὶ τοῦ Ἀρθμίου δὲ τούτου ἐγραψαν τάδε: Ἄρθμιος Πυθόνακτος Ζελεΐτης ἀτίμος καὶ πολέμιος ἔστω τοῦ δήμου Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτὸς καὶ γένος, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς Πελοπόννησον ἤγαγεν.

τὸ καταλῦσαι=ἢ κατάλυσις, ἢ παῦσις.

Χεΐλεως ὁ ἐκ Τεγέας καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπρωταγωνίστησαν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Πέρσου συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8,9).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν=ἐκλεχθεὶς ἄρχων (ἐπόνυμος) τῷ 481 π. Χ.

ὡς προσωτάτω=ὄσον τὸ δυνατὸν μακρότατα.

ἐνισταμένων πολλῶν=εἰ καὶ ἐνίσταντο, ἠναντιοῦντο πολλοί· πρβλ. κερ. 3 «ἐνιστάμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὔξησιν».

ἄπρακτοι ἀπῆλθον ἐκ Θεσσαλίας, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7,173) μένοντες ἐν αὐτῇ θὰ κατεπαύοντο ὑπὸ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, δὲν ἦτο δὲ καὶ ἀπίθανος ἢ νοτιώτερον τῶν Τεμπῶν ἀποβίβασις Περσικοῦ στρατοῦ, ὅστις θὰ κατελάμβανε τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων.

προσγενομένων Θ. βασιλεῖ=μετὰ τὴν προσχώρησιν τῶν Θ. εἰς τὸν βα-

αυτῶν τῶν Περσῶν προσεχώρησαν δ' οἱ Θεσσαλοὶ τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7,174) «ἐρημιωθέντες συμμάχων».

καὶ πέμπεται—καὶ κατ' ἀκολουθίαν τούτου ἀπεστάλη.

τὰ στενά—τὰ μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Μαγνησίας.

τῶν δ' Ἄ. οὐκ ἀξιούντων—τῶν δ' Ἄ. ἀταξιούντων, ἀρνούμενων.

σύμπαντας ὁμοῦ τι—σχεδὸν ὅλους μαζί· διότι ἐκ τῶν 271 νεῶν (πλήν τῶν 9 πεντηκοντόρων) τῶν συλληχθεισῶν εἰς τὸ Ἄρτεμισιον τῶν Ἀθηναίων ἦσαν 127 καὶ 20, ἃς εἶχον δανείσει εἰς τοὺς Χαλκιδαεῖς, Ἡρόδ. 8.1.

συνιδῶν—ἐννοήσας, προαισθανθεῖς.

παρῆκε—παρεχώρησε.

εὐγνωμοσύνη—φρόνησις.

περιγενομένους—ὑπερέτερους γενομένους, νικήσαντας, ὡς λέγει καὶ Ἄρριστείδης ὁ ῥήτορ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ (1) «ἀμφοτέρας τὰς νίκας ἀνείλοντο σαφέστατα· τοὺς μὲν γὰρ ἐχθροὺς τοῖς ὅπλοις, τῇ δ' ἐπεικειά τοὺς φίλους ἐνίκησαν», κομψότατα δὲ καὶ ὁ Ἰσοκράτης (ἐν Παναηγυρικῷ Κ') «ἀμφοτέρον (συμμάχων καὶ πολεμίων) κρατήσαντες ὡς ἐκατέρων προσήκεν».

προσμείξαντος ταῖς Ἄ.—ὅτε προσήγγισεν, κατέπλευσεν εἰς τὰς Ἄ.

ἐκπλαγεῖς τὸ πλῆθος· πρβλ. κεφ. 6 «ἐκπεπληγμένους τὸν κίνδυνον».

τῶν κατὰ στόμα νεῶν—τῶν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ νεῶν.

ἄψασθαι Π.—νά ἐγγίση εἰς τὴν Π., νά καταπλεύσῃ εἰς τὴν Π.

προσπεριβαλέσθαι—νά περικυλώσῃ, περιφράξῃ, ἐξασφαλίσῃ.

ἀπρόσμαχος ἀλκή—ἀκαταμάχητος δύναμις.

μὴ πρόνται σφᾶς—μὴ καταλίπωσιν αὐτούς.

διαλέγομαι—διαπραγματεύομαι.

Ἡρόδοτος *ἰστόρηκεν* ἐν 7, 4—6 λέγων ὅτι τῶν ὑπὸ τῶν Εὐβοέων σταλόντων 30 ταλάντων 5 μὲν εἰς τὸν Εὐρυβιάδην, 3 δὲ εἰς τὸν Κορίνθιον Ἀδείματον μετέδωκεν «ὡς παρ' ἐωυτοῦ δῆθεν διδοῦς».

ἱερὰ ναῦς ἢ Σαλαμινία (ὡς καὶ ἡ Πάραλος) ἐκαλεῖτο, διότι κατ' ἔτος μετέφερε τοὺς θεοφρούς τῆς πόλεως εἰς τὴν τῆς Δήλου Ἱερσηκευτιζὴν πανήγυριν.

κίστη—ἄγγεϊον.

μεθ' ἡμέραν—κατὰ τὴν (ἐπομ.) ἡμέραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ τὰ στενά, τὰ παρὰ τὸ Ἄρτεμισιον.

κρίσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα . . .—τὴν ἐκβάσιν τοῦ ὄλου ἀγῶνος δὲν ἐκριναν, δὲν ἔγιναν κρίσιμοι.

ὤνησαν—ὠφέλησαν.

παρὰ τοὺς κινδύνους—ἐν καιρῷ τῶν κινδύνων· οὕτω καὶ ὁ Θουκυδίδης (Α΄, 18) «εὖ παρεσκευάσαντο τὰ πολεμικά καὶ ἐμπειρότεροι ἐγένοντο μετὰ κινδύνων τὰς μελέτας ποιοῦμενοι».

ἐπίσημον (ἢ *παράσημον* ἢ *σῆμα*)=γλυπτὴ ἢ γραπτὴ εἰκὼν ἐπὶ τῆς πρῆ-
ρας ἢ πρῶτης τοῦ πλοίου ὡς διακριτικὸν γνώρισμα αὐτοῦ.

παιᾶν=ἄσμα πολεμικὸν πρὸ μὲν τῆς μάχης εἰς τὸν Ἄρη, μετὰ δὲ τὴν
μάχην εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

εἰς χεῖρας ἔρχομαι=συμπλέκομαι· πρβλ. Ἰσοκράτους Πανηγυρ. 91 «ἐπι-
δείξαντες (οἱ Ἀθηναῖοι) ὁμοίως ἐν τοῖς ναυτικοῖς κινδύνοις ὡσπερ ἐν τοῖς
πεζοῖς τὴν ἀρετὴν τοῦ πλήθους περιγυνομένην».

ὁ δὴ=τοῦτο δὲ βεβαίως.

οὐ κακῶς συνιδεῖν=ὄτι καλῶς ἐνόησε· πρβλ. κερ. 7 «συνιδὼν τὸν
κίνδυνον».

ὄθι . . . ὅπου οἱ Ἀθ. ἔθηκαν λαμπρὸν θεμέλιον τῆς ἐλευθερίας.

ἀρχὴ γάρ . . . ὡς βάσις τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι τὸ θεμέλιον, οὗτο
βάσις τῆς νίκης εἶναι τὸ θάρρος.

ἀνταίρω=ἀντικρύζω, κεῖμαι ἀπέναντι.

ἐπικλήσιν (τὴν)=ἐπικαλουμένης.

προσηῶα=ἢ πρὸς τὴν ἠῶ (πρὸς ἀνατολάς).

πεπήγασιν=εἶναι ἰδρυμένοι.

κροκίζουσιν=ὁμοίαν πρὸς κρόκον (ζιτρινίζον ἄρα).

ἐλεγείον, ὑπὸ Σιμωνίδου ποιήμα διστιχον (ἢ ἐκ πλειόνων διστιχῶν συγ-
κεῖμενον), οὗ ὁ α΄ στίχος ἐξάμετρος ἀκατάληκτος, ὁ δὲ β΄ ἐξάμετρος δικα-
τάληκτος.

γενεὰς παντοδαπῶν ἀνδρῶν . . . δαμάσαντες ἔθεσαν σήματα Ἀρτέμιδι.

παντοδαπὸς=ποικίλος, πολλῶν ειδῶν.

ναυμαχία δαμάσαντες=καταναυμαχίσαντες.

σήματα ταῦτ' ἔθεσαν=τὰ σημεῖα ταῦτα (τὰς στίλας) ἴδρυσαν.

ἐν πολλῇ τῇ περίξ θινί=ἐν τῇ περίξ θινί πολλῇ οὔσῃ· θίς δὲ ἡ ἄμιμος
τῆς θαλάσσης.

νανάγιον μὲν τὸ λείψανον τοῦ ναυαγοῦντος πλοίου, *ναναγία* δὲ ἡ σύν-
τριψις αὐτοῦ.

δοκοῦσιν, οἱ Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Κεῖσθαι=πεπτωκέναι, τεθνάναι, ὡς καὶ ἐν τῷ περιβοήτῳ ἐπιγράμματι
αὐτῶν

ὁ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς ἑκείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

ἐπὶ πᾶσιν=ὀπισθεν πάντων, «Κορίνθιοι μὲν πρῶτοι, ὕστατοι δὲ Ἀθη-
ναῖοι» Ἡρόδ. 8,21.

κατάρσεις (ἐκ τοῦ καταίρω=καταπλέω), τὰ ἀγκυροβόλια.

ἀναγκαίης πρὸς προμήθειαν ὕδατος καὶ τροφίμων.

καταφυγή=καταφύγιον πρὸς ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν ἐν τριζυμῖα.

κατὰ τῶν λίθων—ἐπὶ τῶν λίθων.

ναυλόχιον—ὄρμος, εἰς ὃν τὰ πλοῖα *καταίρουσιν*.

ὕδρεια—ὁ τόπος, ἐνθα τις ὑδρεύεται, ἢ τηγῆ· «περὶ τὰ πόσιμα ὕδατα» λέγει ὁ Ἡρόδοτος (8,22).

ἐπισκῆπτω—παραγγέλλω.

μετατάσσομαι—μεθίσταμαι, ἀπὸ τῆς τάξεώς μου εἰς τὴν ἑτέραν τάσσομαι, αὐτομολῶ.

βαρβαρικὸν—οἱ βάρβαροι.

μεταστήσειν—μετατάξειν, ποιήσειν, ὥστε μετατάξασθαι τοὺς Ἴωνας. *συνταράξειν* αὐτοὺς γενομένους ὑποπτοτέρους τοῖς βαρβάροις· τὸ νόημα τῶν γραμμάτων τούτων ἀναφέρει διὰ πλειόνων καὶ ὁ Ἡρόδοτος (8,22), ὅστις ὅμως κατωτέρω παρατηρεῖ (8,85) «ἐθελόζαεον μέντοι (ἐν Σαλαμῖνι) αὐτῶν κατὰ τὰς Θεμιστοκλέος ἐντολὰς ὀλίγοι, οἱ δὲ πλεῖνες οὐ».

προσαμύνω—τρέχω πρὸς βοήθειαν.

ἀπαντῆσαι (τῷ βαρβάρῳ).

περιέχομαί τινος—ἔχομαι περὶ τινα, ἀντέχομαί τινος, ἄπτομαί τινος, φροντίζω περὶ τινος· πρβλ. Ἡροδότου (8,40) «τὴν Πελοπόννησον περὶ πλείστου τε ποιευμένους περιεῖναι καὶ ταύτην ἔχοντας ἐν φυλακῇ».

διατειχίζω—διὰ τείχους ἀποχωρίζω τι· «οἰκοδόμεον διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ τείχος» Ἡρόδ. 8,71.

τῆς προδοσίας—ἐνεκα τῆς προδοσίας, τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀ. τῆς μονώσεως (πρβλ. τὸ κατωτέρω *μεμονωμένους*)· «δοκούντες γὰρ εὐρήσειν Πελοποννησίους πανδημει ἐν τῇ Βοιωτίῃ ὑποκατημένους (= ὑπομένοντας) τὸν βάρβαρον, τῶν μὲν εὐρον οὐδὲν ἕόν, οἱ δὲ ἐπυνθάνοντο τὸν Ἴσθμον αὐτοὺς τειχέοντας» Ἡρόδ. 8,40.

εἶχε—κατεῖχε.

μυριάσι τσσαύταις. Κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς τοῦ Ξέρξου ἀνῆρχετο εἰς 800,000 μετὰ 200,000 θεραπόντων, ὁ δὲ ναυτικὸς εἰς 250,000 μετὰ 30,000 ἐπικυόρων ἐκ Θράκης καὶ Μακεδονίας.

ἐμφῶναι ταῖς ναυσίν—να προσκολληθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, να ζητήσωσι καταφύγιον εἰς τὰ πλοῖα.

μήτε ἐπιστάμενοι σωτηρίαν (ἀνθρώπων) *προϊέμενων*—καὶ διότι δὲν ἠδύνατο να πιστεύσωσιν ὅτι θὰ σωθῶσιν ἄνθρωποι ἐγκαταλείποντες.

προῖμαι τὰ ἤρεια—ἐγκαταλείπω τοὺς τάφους· πρβλ. κεφ. 7 «μὴ σφᾶς οἱ Ἕλληνες πρόονται».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Προσάγομαί τι—ἄγω τι πρὸς ἑμαυτόν, προσελκίζω, πείθω.

ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μηχανὴν ἄρας. Ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν ἀρχαίων, ὁσάκις ἢ λύσις (τὸ τέλος) τραγῳδίας τινὸς ἀνθρωπίνως ἀπέβαινε ἀδύνατος, ἐπεφαι-

νετο ἐπὶ τῆς σκιῆς ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενος (αἰρομένου πρὸς τοῦτο καταλήλως μηχανήματός τινος) θεὸς τις διατάσσων τὸν τρόπον τῆς λύσεως· ἐν τεύθειν δ' ἡ παρομιώδης φράσις «ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός» λεγομένη εἰς τὰς δυσκόλους ἐκείνας περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ σωτηρία ἐμφανίζεται ἀπροσδοκίως.

ἐπάγω τινί τι—κυρίως ἐπὶ πολιορκουμένην πόλιν προσάγω μηχανὰς πρὸς ἄλλοισιν αὐτῆς.

τὸ τοῦ δράκοντος. Οἱ ἀρχαιότεροι Ἀθηναῖοι ἐπίστευον ὅτι ἐνδιητῆτο ἐν τῷ ναῷ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει μέγας ὄφις φύλαξ τῆς πόλεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς (οἰκουρὸς ὄφις), εἰς ὃν κατὰ μῆνα (ἐπιμήνια προτιθέντες λέγει ὁ Ἡρόδοτος 8,41) προσέφερον πλακούντιον ἐκ μέλιτος (μελιτοῦτταν).

σηκός—ὁ ἐνδότερος οἶκος τοῦ ἱεροῦ, ἐν ᾧ ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ.
ἀπαρχή—τροφή (συνήθως ἡ πρώτη ἐσοδεία, τὸ «προφαντό»).

λόγον διδόντος—ἐρμηνεύοντος, ὅτε ὁ Θ. ἔδιδε τὴν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος τούτου λέγων ὅτι . . .

ὑφηγοῦμαι τινι—προηγοῦμαι τινος δεινύων αὐτῷ τὴν ὁδόν.

τῷ χρησιμῷ· ὁ δοθεὶς τότε χρησιμὸς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: (Ἡροδ. 7, 141).

*Τεῖχος Τριτογενεὶ ξύλινον διδοῖ εὐρύσπα Ζεὺς
μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν, τὸ σὲ τέκνα τ' ὀνήσει*
τ. ἔ. τεῖχος ξύλινον εἰς τὴν Τριτογένειαν (τὴν Ἀθηνᾶν, δηλ. τοὺς Ἀθηναίους) δίδει ὁ βροντόφωνος Ζεὺς, ἵνα ὑπάρχη μόνον ἀπόρθητον, ὅπερ σὲ καὶ τὰ σὰ τέκνα θά σώσῃ.

ἐδημαγώγει—προσῆγετο τὸ πλῆθος, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω.

θείαν· ἐν τῷ χρησιμῷ ἐκείνῳ ἐλέγετο προσέτι καὶ τοῦτο:

ὦ θείη Σαλαμῖς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν.

σχετλία—ἀθλία, κατηραμένη.

ἀνακαλεῖν—ἀναβοᾶν, ἤτοι μεγαλοφώνως λέγειν.

κρατῶ—νικῶ, ὑπερισχύω.

τῇ μεδεύσῃ Ἀθηνῶν—τῇ ἀρχούσῃ τῶν Ἀθηνῶν, τῇ πολιούχῃ Ἀθηνᾶ· λέξεις τοῦ ψηφίσματος (διότι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλ. τὸ μεδεῶν δὲν ἦτο πλέον ἐν χρήσει).

ἐν ἡλικίᾳ, τῇ στρατευσίμῳ, τ. ἔ. ἀπὸ τοῦ 18 μέχρι τοῦ 60 ἔτους.

ὑπεκτίθεμαί τι—ἐξ ἐπισηφαλοῦς τόπου εἰς ἀσφαλὲς μέρος μεταφέρω τι.

ὀβολός—τὸ ἕκτον τῆς δραχμῆς (τῆς παλαιᾶς ἰσοδυναμούσης πρὸς 8 περιπου σημερινᾶς), βεβαίως καθ' ἐκάστην ἡμέραν.

λαμβάνειν τῆς ὀπώρας πανταχόθην—να ζώπτωσιν ὀπωρικὰ ἐξ ὅλων τῶν κήπων.

τελεῖν—πληρῶνειν.

ἔγραψε—προέτεινε· «θαυμαστός καὶ ὁ Νικαγόρας τοῦ ψηφίσματος, ἀγα-

στοί δὲ τῆς φιλάνθρωπίας καὶ οἱ Τροϊζήνιοι, μὴ μόνον τρέφοντες, ἀλλὰ καὶ μισθοὺς διδασκάλοις τελούντες ἐπὶ τῷ παιδεύειν τοὺς παῖδας τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομένων» Κοραΐς.

Ἀριστοτέλης, ὅστις λέγει (ἐν Ἀθην. Πολιτεία 23) «μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ πάλιν ἴσχυσεν ἡ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλή καὶ διώκει τὴν πόλιν, οὐδενὶ δόγματι λαβοῦσα τὴν ἡγεμονίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ γενέσθαι τῆς περὶ Σαλαμίνα ναυμαχίας αἰτία· τῶν γὰρ στρατηγῶν ἐξαπορησάντων τοῖς πράγμασι καὶ κηρυζάντων σφῆξιν ἕναστον ἑαυτὸν, πορίσασα δραχμὰς ἑκάστῳ ὀκτώ, διέδοκε καὶ ἐνεβίβασεν εἰς τὰς ναῦς».

Γοργόνειον, ἡ κεφαλὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Περσέως φονευθείσης Γοργόνας τῆς Μεδοῦσης· τοιαύτη δὲ κεφαλὴ ἐκόσμηε τὴν αἰγίδα τοῦ ξυλίνου ἀγάλματος (ξοάνου) τῆς Ἀθηναῶς πολιάδος ἐν τῷ Ἐρεχθεῖῳ, ἣν ἴσως εὐσεβῆς τις Ἀθηναῖος κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς πόλεως συμπαρέλαβεν.

διερευνῶμαι=ἀκριβῶς καὶ ἐπιμόνως ἐρευνῶ.

εἰς μέσον=εἰς κοινὴν χρῆσιν, εἰς τὸ κοινόν.

τῆς τόλμης=ἐνεκα τοῦ τολμήματος (αὐτῶν τῶν ἐκπλεόντων, οἱ προέπιπτον μὲν, διεπέρων δέ).

ἔλεον πολλὴν εἶχον=οἶκτον πολλὴν ἐξήγειρον (τοῖς θεωμένοις αὐτούς).

γενεάς=τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας.

περιβολή=περίπτυξις, ἀσπασμὸς, ἐναγκαλισμὸς.

σύντροφα ζῶα=τὰ σὺν τοῖς ἀνθρώποις τρεφόμενα, τὰ κατοικίδια ζῶα.

ἐπικλάω=λγίζω καὶ μεταφορικῶς ἄγω εἰς οἶκτον, εἰς συμπάθειαν, «ῥαγίζω τὴν καρδίαν».

γλυκνυθμία=εὐχαρίστησις, συμπάθεια.

ὠρυγή=ἡ τοῦ κινῶς κραυγή.

συμπαραθέω=συμπαρατρέχω, τρέχω συνοδεύων τινά.

ἐνάλλομαι=πηδῶ ἐντός.

παρανήχομαι=κολυμβῶ πλησίον.

Κυνὸς σῆμα· προφανῶς τὸ διήγημα ἐπλάσθη πρὸς ἐριμνησίαν τοῦ ὀνόματος τῆς τοποθεσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Δεδιώτας· κενὸς ὁ φόβος οὗτος τῶν πολιτῶν ἦτο, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος ἀλλαχοῦ (ἐν βίῳ Ἀριστείδου 8) λέγων ὅτι οὐκ ὀρθῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἐστοχάζοντο τοῦ ἀνδρός, «ὅς γε καὶ πρὸ τοῦ δόγματος τούτου διετέλει προτρέπων καὶ παροξύνων τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ μετὰ τὸ δόγμα τοῦτο, Θεμιστοκλέους στρατηγούντος αὐτοκράτορος, πάντα συνέπρατε καὶ συνεβούλευεν, ἐνδοξότατον ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ ποιῶν τὸν ἔχθιστον.»

προσθεῖς ἑαυτὸν=προσθέμενος, προσχωρήσας.

καταστασιασθεῖς· πρβλ. κεφ. Ε΄.

ἐπὶ φόνῳ μεθίσταμαι—ἐνενα φόνου, ὡς φονεύς ἐξορίζομαι· διότι οἱ φονεῖς εἰς ἀειφυγίαν κατεδικάζοντο.

κατελθούσιν—ἐπειδὴν κατέλθουσιν, ἤτοι ἐπανέλθουσιν ἐκ τῆς ἐξορίας.

διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα· καὶ ὁ Θουκυδίδης λέγει (Α', 38) ὅτι «οἱ Λακεδαιμόνιοι τῶν συμπολεμησάντων Ἑλλήνων ἠγήσαντο δυνάμει προέχοντες»· ἡ δύναμις δ' αὕτη κατὰ τὸν αὐτὸν προηλθεν ἐκ τούτου, ὅτι «ἐκ παλαιότητος καὶ ἡννομήθη (ἢ Σπάρτη) καὶ αἰεὶ ἀτυράννευτος ἦν καὶ δι' αὐτὸ δυνάμενοι καὶ τὰ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι καθίστασαν»· εἶχον ἄρα δίκαιον κατόπιν πρὸς τὸν ζητοῦντα τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου Ἀλέξανδρον ἀποκριθέντες «μὴ εἶναι σφίσι πάτριον ἀκολουθεῖν ἄλλοις, ἀλλ' αὐτοὺς ἄλλον ἐξηγεῖσθαι». (Ἀρριανὸς ἐν Ἀναβάσει 1.1).

μαλακοῦ· πρβλ. κερ. 6.

αἰρεῖν (τὴν ἄγκυραν)—ἀπαίρειν, ἀποπλεῖν· τὸ ἀντίθετον *καταίρειν*.

Ὁ *Θεμιστοκλής* . . . τοὺς λόγους τούτους ἤκουσεν ὁ Θ. παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Κορινθίων Ἀδεμάντου, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ Εὐρυβιάδου, διότι «πρὶν ἢ τὸν Εὐρυβιάδην προθεῖναι τὸν λόγον τῶν εἵνεκα συνήγαγε τοὺς στρατηγούς, πολλὸς ἦν ὁ Θεμιστοκλής τοῖσι λόγοισι, οἷα *κάρτα δεόμενος*» (Ἡρόδ. 8,59).

τοὺς προεξανισταμένους—τοὺς ἐν τῷ σταδίῳ κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ δρόμου ἐκ τῆς θέσεώς των ἐγειρομένους πρὸ τῆς κλήσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀγωνοθετῶν διὰ τοῦ κήρυκος.

ῥαπίζουσιν οἱ ῥαβδοῦχοι ἢ μαστιγοφόροι, οἵτινες ἐτήρουν τὴν τάξιν κατὰ τοὺς ἀγῶνας ὄντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ἑλλανοδικῶν.

ἐπαίρομαί τι—ἀνυψῶ τι.

Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ· ὁ ἐνεστώσ παῖω καὶ τύπτω καὶ πληγὰς ἐμβάλλω (ἐντρίβω), μέλλων τυπτήσω, ἀόρ. *πληγὰς ἐνέβαλον* (ἐνέτριψα) καὶ *ἐπαταξα*. Ὁρθῶς ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ του (Α', 550) παρατηρεῖ τάδε. «Ὁ Πλούταρχος λέγει τὸν διάλογον τοῦτον γενόμενον οὐχὶ μεταξὺ Ἀδεμάντου καὶ Θεμιστοκλέους, ἀλλὰ μεταξὺ Εὐρυβιάδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ ἐπιφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἀπόκρισιν τούτου, ἐπαρημένου τοῦ πρώτου τὴν βακτηρίαν ὡς πατάξοντος, ὁ Θ. ἀνέστειλεν αὐτὸν εἰπὼν, *πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ*. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος εἶναι πάλιν ἀξιοπιστότερος τοῦ Πλουτάρχου, ὅχι μόνον διότι ὡς πλησιέστερος εἰς τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ αὐτὰ ἀσφαλέστερον, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὀλιγώτερον τραγικὴ ἐκθεσίς του εἶναι κατ' ἐαυτὴν πιθανώτερα. Τῷ ὄντι ἀφ' ὅλων τῶν περιστάσεων τῆς συζητήσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι ὁ Εὐρυβιάδης οὐδεμίαν εἶχεν ἀφορμὴν προσωπικῆς δυσαρρεσκείας κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἐφαίνετο μᾶλλον πάντοτε ἀποκλίνων πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ. Ὅθεν ἀναγκαζόμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ πολυθρόλητον ἐκεῖνο «*πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ*» δὲν ἐρρέθη πιθανώτατα ποτὲ ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους».

ἀνάγω τινά ἐπὶ τὸν λόγον—ἐπαναφέρω τινά εἰς τὸ προκειμένον.

ἄπολις—ἄπατρις· πρβλ. φιλόπολις.

ἐπιστρέψας τὸν λόγον—«λέγων μᾶλλον ἐπεστραμμένα» (Ἡρόδ. 8,62),

ἦτοι ὁμιλήσας με σφοδρότητα, ζωηρότητα.

ἡμεῖς τοι—ἡμεῖς, ὡς γνωστόν, ὡς τὸ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.

πόλις δ' ἡμῶν ἔστι· πρβλ. Θουκ. (7,77) «ἄνδρες γὰρ πόλις, καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν ζεναί».

προέσθαι τοῦ προῖμαι· πρβλ. κεφ. 7 «μὴ σφᾶς πρόονται».

τινός, τοῦ Ἀδεϊμάντου πάλιν καθ' Ἡρόδοτον (8,61).

δεύτερον ἡμᾶς προδόντες· ἰδὲ κεφ. 9.

αὐτίκα πέυσειαί τις—πάραιτα θά μάθωσι πάντες.

ἔννοια, ὡς καὶ σήμερον ἔγνοια, ὑπόνοια.

δέος ἔσχε τὸν Εὐρυβιάδην τῶν Ἀθηναίων—ἔδεισεν ὁ Εὐρ. τοὺς Ἀ.

ἢ γὰρ—ἀλήθεια ;

τευθίδες. «Τὰ ἐν τῇ συνηθείᾳ καλούμενα *καλαμάρια*, μετενεχθέντος ἴσως τοῦ ὀνόματος ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ *καλαμαρίον* (τοῦ σημαίνοντος τὴν τῶν γραφικῶν καλάμιον θήκην ἅμα τε καὶ τοῦ γραφικοῦ μέλανος δοχεῖον) διὰ τὸν ἐν ταῖς τευθίσι θολόν, ὃν γε μὴν κατακόρως μελάντερον ἔχει ἢ σηπία, καὶ αὐτὴ τοῦ γένους οὔσα τῶν μαλακίων, ὥσπερ ἡ τευθίς. Ὁ δὲ λέγει περὶ τῆς μαχαίρας καὶ τῆς καρδίας τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδέν, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης (Περὶ τὰ ζῷα ἴστορ. Δ', α), τῶν μαλακίων ἔχει σπλάγγνον, τῶν δὲ ἐντὸς τῆς τε σηπίας καὶ τῆς τευθίδος δύο στερεῶν τὸ μὲν καλεῖται σήπιον, τὸ δὲ ξίφος» Κοραῆς. Ταῦτα μὲν ἐδόξαζον οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ' οἱ σημερινοὶ γινώσκουσιν ὅτι καὶ τὰ μαλάκια ἔχουσι σπλάγγνα, ἀτελεῖ μὲν βεβαίως, ὡς εἶναι καὶ τὰ μαλάκια ἀτελεῖ ζῷα, πάντως ὁμοῦ ἔχουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Γλαῦκα· ἡ πτήσις γλαυκός (πτηνοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηναῖς) ἀπὸ δεξιῶν ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ οἰωνοσκοπικῇ αἰσῖος οἰωνός (*ὄρνις δεξιός*).

καρχήσια—τὸ ὑπεράνω τῆς κεραίας μέρος τοῦ ἴστοῦ τοῦ πλοίου, τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ ἴστοῦ.

βασιλέα ἀπλῶς λέγοντες οἱ παλαιοὶ ἢ μέγαν βασιλέα νοοῦσι πάντοτε τὸν τῶν Περσῶν.

τῇ γνώμῃ τοῦ Θεμιστοκλέους.

ἄθρους—ἀθρόος, μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων του.

τῶν δυνάμεων, τ. ἔ. τῶν πεζικῶν καὶ ναυτικῶν τῶν Περσῶν.

ἐξερρύησαν τῶν Ἑλλήνων οἱ λόγοι τοῦ Θ.—ἐχύθησαν ἔξω τῆς μνήμης τῶν Ἑλλήνων οἱ λόγοι τοῦ Θ., ἐλησημονήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑ.

παπταίνω—στρέφω τὰ βλέμματα μετὰ φόβου πρὸς τι ποθῶν αὐτό, ζιγτῶν καταφύγιον πρὸς αὐτό.

ἐδόκει δὲ τοῖς στρατηγοῖς.

βαρέως φέρω τι = δυσανασχετῶ, «δέν τὸ ζωνεύω».

συνετίθει τὴν πραγματείαν = παρεσκεύαζε τὸ τέχνασμα. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἡρόδοτος (8,75) δὲν λέγει ὅτι ὁ Σίεινος οὗτος ἦτο Πέρσης, ὁ δὲ μετασχὼν τῆς ναυμαχίας Αἰσχύλος ἐν Πέρσαις (358) ῥητῶς λέγει ὅτι «ἀνὴρ γὰρ Ἕλληνας ἐξ Ἀθηναίων στρατοῦ ἐλθὼν ἔλεξε Ξέρξῃ τάδε», δὲν φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι ἀνὴρ, οἷος ὁ Θεμιστοκλῆς, θὰ ἔστρεφε τὰ ἔργα παιδαγωγῶν τῶν παίδων τοῦ βάρβαρου, πιθανῶς ὁ Πλούταρχος παρενόησεν ἢ ἐξ ἐσφαλμένων πηγῶν ἠρώσθη τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Σ. ἦτο Πέρσης.

παιδαγωγός ἐν τῇ πρώτῃ σημασίᾳ, ὁ ὀδηγῶν ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν παῖδα, ὄχι ὁ διδάσκαλος.

αἰρούμαι τὰ βασιλέως = φρονῶ τὰ τοῦ βασιλέως, περσιζῶ.

ἀποδιδράσκοντα = ὅτι περῶνται ἀποδιδράσκειν, «δρημὸν βουλεύονται» καθ' Ἡρόδ. 8,75.

παρεῖναι = ἐπιτρέφειν.

ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα. «Ὁ δ' εὐθύς ὡς ἤκουσεν οὐ ξυνεῖς δόλον» Αἰσχύλος ἐν Πέρσαις 361.

ἤσθη = ἠύχαριστήθη.

τέλος = ἀπόφασις, ἐντολή, διαταγή.

ἤδη = διὰ σπουδῆς, ἀμέσως καὶ οὐχὶ καθ' ἡσυχίαν.

πόρον, τὸ μεταξὺ Σαλαμίνας καὶ Ξηρᾶς στενόν.

νήσους τὴν Σαλαμίνα καὶ Ψυττάλειαν καὶ Κέον.

ἀγαμαί τινά τινος = θαυμάζω τινὰ ἕνεκά τινος.

συνεπιλαβάνεσθαι (αὐτῶ) τῶν Ἑ. = συμβοηθεῖν αὐτῶ τοῖς Ἑ., τὰ συνεργασθῆ μετ' αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τῶν Ἑ.

πίστιν ἔχοντα μᾶλλον = πιστευόμενον μᾶλλον (αὐτοῦ) ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων «ἦν γὰρ ἐγὼ λέγω, δόξω πλάσας λέγειν» Ἡρόδ. (8,80).

ἐπῆει τοὺς στρατηγούς = προσήρχετο πρὸς τοὺς στρατηγούς.

ὅμως = παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Ἀριστείδου.

Τηνία τριήρης αὐτόμολος = λιποτάκτης πρὸς τοὺς Ἕλληνας «διὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐνεγράφησαν Τήνιοι ἐν Δελφοῖσι ἐς τὸν τρίποδα ἐν τοῖσι τὸν βάρβαρον κατελοῦσι» Ἡρόδοτος 8,82.

ἐνανάρχει = ἐτρατηράρει, ἤρχεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἔμα δ' ἡμέρα, τῇ 28 πιθανότατα Σεπτεμβρίου 480 π. Χ.

ἄνω καθῆστο = ὑψηλὰ ἐκάθητο· πρβλ. Αἰσχ. Πέρσας στίχ. 466 «ἔδραν γὰρ εἶχε... ὑψηλὸν ὄχθον».

Φανόδημος, ἱστορικός τῶν Ἀλεξανδρεστικῶν χρόνων, ἀθηνογράφος, π. ἔ. συγγραφεὺς *Ἀτθίδος*, συγγραμματος ἀναφερομένου εἰς τὴν μυθολογίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀττικῆς.

Ἡράκλειον = ἱερὸν (ναὸς ἢ βομὸς) τοῦ Ἡρακλέους.

διείργεται = χωρίζεται.

Ἀκαστόδωρος, ἐκ Μεγαλοπόλεως τῆς Ἀρκαδίας, ἱστορικός τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος, συγγραφεὺς βιβλίου ἐπιγραφομένου «*Περὶ πόλεων*».

ὑπὲρ τῶν καλουμένων Κεράτων. Δὲν ἔσθησεν ὁ Ξέρξης τὸν θρόνον κατὰ τὰ Κέρατα τῆς Μεγαρίδος, διότι ἐκεῖθεν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐποπτεύῃ τὸν στόλον καὶ τὴν παράταξιν, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν ἐσχάτων προπόδων τοῦ Αἰγάλεω ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, ὅπου ὁ σημερινὸς Κερατόπυργος οὐ μακρὰν τοῦ κατὰ τὸν Πειραιᾶ Κερατεινίου. Αὐτὰ δὲ τὰ ὀνόματα Κερατόπυργος, Κερατοίνοι δηλοῦσιν ὅτι ὑπῆρχε πιθανῶς καὶ ἐνταῦθα τόπος *Κέρατα* καλούμενος.

χρυσοῦν δίφρον κατὰ λάθος τῆς μνήμης ἔγραψεν ὁ Πλούταρχος, διότι ὁ θρόνος ἦτο ἀργυρόπυργος, ὡς διδασκόμεθα ἐκ τοῦ Δημοσθένους (ΚΔ', 129) καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν τῆς Ἀκροπόλεως, «δίφροι στρογγυλόποδες πέντε, ἀργυρόπυργος εἷς», κατατεθεῖς ἐν τῷ Παρθενῶνι μετὰ τῶν λοιπῶν λαφύρων ἐν τοῖς ἀριστείσις τῆς πόλεως καὶ *αἰχμάλωτος* ἐπιζαλούμενος.

ἀπογράφεσθαι = νὰ καταγράψωσι πρβλ. Ἡρόδ. (8,90) «καὶ οἱ γραμματισταὶ ἀνέγραφον πατρόθεν τὸν τριήραρχον καὶ τὴν πόλιν».

σφαγιαζομένῳ = διὰ σφαγίων μαντευομένῳ.

κάλλιστοι ἰδέσθαι τὴν ὄψιν = ὄψαιότατοι κατὰ τὴν μορφήν.

ἐκ τῶν ἱερῶν = ἐκ τῶν θυσιαζομένων ζώων, τῶν ἱερείων.

παταρμὸς ἐκ δεξιῶν ἦτο οἰωνὸς αἰσίου «Διὸς τοῦ σωτήρος», ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει (Γ', 2,9).

δεξιωσάμενος = συγχαρεῖς διὰ χειραψίας.

κατάρξασθαι τῶν νεανίσκων = νὰ προετοιμάσῃ εἰς θυσίαν τοὺς νέους. Τοιαύτην δ' ἀνθρωποθυσίαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος γινώσκομεν μόνον ταύτην καὶ ἄλλην τινὰ πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ἣν ἐκ τυχαίας ἐμφανίσεως ἵππου πρὸ τοῦ στρατοπέδου δὲν ἐξετέλεσαν θυσίασαντος τὴν ἵππον, ὡς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ Πελοπίδου (21-22).

ὠμηστής ἢ ὠμάδιος ὁ Διόνυσος ὡς ἀρεσζόμενος εἰς τοιαύτας θυσίας.

ἐκπλαγέντος τὸ μάντευμα πρβλ. κεφ. 6 «ἐκπεπληγμένους τὸν κίνδυνον».

ὡς μέγα καὶ δεινόν, ἀλλαγῶν δὲ (ἐν βίῳ Πελοπίδου 21) «βάρβαρον καὶ παράνομον θυσίαν» ἀποκαλεῖ αὐτήν, «ἄνομον» δὲ καὶ ὁ Αἰσχύλος (ἐν Ἀγαμέμνονι 151) καὶ «οὐχ ὅσιαν» ὁ Εὐριπίδης (Ἴφιγ. ἐν Ταύροις 465).

κατεκαλοῦντο = ἐπεκαλοῦντο, εἰς βοήθειαν ἐξάλουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Λέγει ταῦτα (ἐν στίχ. 341-3), ὡς ἂν (λέγοι) εἰδῶς γνωστὸν δ' ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐπολέμησεν ἐν Σαλαμῖνι.

Ξέρξη ἦν τὸ πλῆθος τῶν νεῶν χιλιάς.

αἱ ὑπέροικοι τάχει = αἱ προέχουσαι κατὰ τὴν ταχύτητα, αἱ ταχεῖαι τριήρεις.

ὧδ' ἔχει λόγος—οὗτος εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς καὶ ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις τῶν δύο στόλων πρὸς ἀλλήλους, διότι προηγουμένως (στίχ. 338-40) εἶπεν ὁ ποιητὴς περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων τάδε :

Ἔλλησιν μὲν ἦν

ὁ πᾶς ἀριθμὸς ἐς τριακάδας δέκα
ναῶν, δεκάς δ' ἦν τῶνδε χωρὶς ἐκκριτος.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ὁ Αἰσχύλος συμφωνεῖ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον λέγοντα (7,89) «τῶν δὲ τριηρέων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διηπόσια καὶ χίλια» μὴ ὑπολογιζομένων τῶν τρισχιλίων μικροτέρων ἢ φορηγῶν πλοίων (7,97), περὶ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν διαφωνοῦσι, τοῦ μὲν Ἡροδοτοῦ λέγοντος «ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικὸν τοῖσι Ἑλλήσι ἐς τὰς ὀγδόοντα καὶ τριηκοσίας νέας» (8,82) μὴ ὑπολογιζομένων τῶν πεντηκοντόρων καὶ τῶν φορηγῶν (8,48), τοῦ δὲ Αἰσχύλου καταβιβάζοντος τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς 310.

τοὺς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος—τοὺς ἐπιβάτας, τοὺς μαχίμους ἀνδρας. Τόσον ὀλίγοι μάχιμοι ἐν ἐκάστη τριήρει φαίνονται ὀλίγοι, ἀλλ' εἶναι ἐκ τοῦ Θουκυδίδου (Α',14) γνωστὸν, ὅτι αἱ τριήρεις αὐταὶ «οὔτω εἶχον διὰ πάσης καταστρώματα», βραδύτερον δὲ ὁ Κίμων τὰς τριήρεις ταύτας «πρὸς μὲν τάχος ἀπ' ἀρχῆς καὶ περιαγωγῆν ὑπὸ Θεμιστοκλέους ἄριστα κατασκευασμένας πλατυτέρας ἐποίησεν αὐτάς καὶ διάβασιν τοῖς καταστρώμασιν ἔδωκεν, ὡς ἂν ὑπὸ πολλῶν ὀπλιτῶν μαχμώτεραι προσφέροντο τοῖς πολεμίοις» Πλούταρχος ἐν βίῳ Κίμωνος 12.

τοξόται, Κρήτες κατὰ τὸν ἱστορικὸν Κτησίαν· «βουλῇ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου τοξόται ἀπὸ Κρήτης προσκαλοῦνται καὶ παραγίνονται».

δοκεῖ ὁ Θ. μὴ καταστῆσαι τὰς τριήρεις ἀντιπρόρους ταῖς βαρβαρικαῖς πρότερον ἢ παραγενέσθαι.

οὐχ ἦττον τὸν καιρὸν ἢ τὸν τόπον—μᾶλλον τὸν καιρὸν ἢ τὸν τόπον (τῆς μάχης).

συνιδὼν καὶ φυλάξας—καλῶς ἐννοήσας, σκεφθεὶς καὶ καιροφυλακήσας, περιμείνας.

πνεῦμα λαμπρὸν—ἄνεμον σφοδρὸν καὶ ταχύν.

ἀλιτενῆς—ισοθάλασσος, χαμηλός. «Ἀλιτενῆς λέγεται ναῦς, νῆσος, ἄκρα ἢ πέτρα, ἢ οὕτω ταπεινή, ὡς ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχεδὸν εὐθείας ἐκτείνεσθαι τῇ ἀλλί, ὅ ἐστι τῇ θαλάσῃ» Κοραῆς.

ἀνεστῶσας ταῖς πρύμναις—ἠνωρθωμένας κατὰ τὰς πρύμνας, ἐχούσας ὀρθὰς τὰς πρύμνας.

ὑπόροφος—ὑψηλός.

ἔσφαλλε—ἔκαμνε νὰ χάνωσι τὴν ἰσορροπίαν των, ἔβλαπτε.

ὀξέως προσφέρομαι—σφοδρῶς, ἰσχυρῶς ἐπιτίθεμαι.

κατ' ἐκεῖνον—πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνου, καθ' ὃ μέρος ἦτο ἡ ναῦς ἐκεῖνου.

τοῦτον . . . ἐπιβαίοντα . . . ἐξέβαλον.

ὄμοῦ=ἐν τῇ αὐτῇ τριήρει.

αἱ νῆες, ἡ τοῦτον καὶ ἡ τοῦ Ἀριαμένων.

συνερείσασαι τοῖς χαλκώμασιν ἐνεσχέθησαν=συμπλακεῖσαι διὰ τῶν χαλκῶν ἐμβόλων συνεκολλήθησαν. Ἦτο δὲ τὸ ἔμβολον δοκὸς ὑπὸ τὴν πρῶ-
ραν μετὰ κοπτεροῦ ὀξέος σιδηροῦ ῥύγχους ἢ κεφαλῆς κριοῦ, ἣτις προσέ-
βαλλε καὶ διετρύπα τὰς πλευράς τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου.

ὑποστάντες (αὐτὸν)=ἀντιταχθέντες κατ' αὐτοῦ.

διαφερόμενον=τῆδε κάκεισε φερόμενον.

Ἀρτεμισία ἡ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ τῆς Καρίας βασίλισσα, ἣτις ἠκολού-
θησε τὸν Ξέρξην μετὰ 5 πλοίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἐν τούτῳ=ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ στιγμῇ.

λέγουσιν· κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8,65) τὸ θαῦμα τοῦτο εἶδεν ὁ φυγάς Ἀθη-
ναῖος Δικαῖος εὐρισκόμενος μετὰ τοῦ ἐπίσης φυγάδος Λακεδαιμονίου Δη-
μαράτου ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ τῆς Ἀττικῆς.

μυστικός Ἰακχος ἦτο ὁ ἐν Ἐλευσίῳ λατρευόμενος Διόνυσος, οὗ τὴν
εἰκόνα οἱ μῦσαι διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἄδοντες καὶ χορεύοντες καὶ θορυβοῦν-
τες ἔφερον εἰς Ἐλευσίνα ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Βοηδρομιῶνα μῆνα (Σεπ-
τέμβριον) καὶ ἐξ Ἐλευσίνος ἔπειτα πάλιν ἐπανάφερον εἰς Ἀθήνας.

ὑπονοστεῖν=ὑποστρέφειν πρὸς τὰ κάτω.

κατασκήπτειν=ἐπιπίπτειν βιαίως πρὸς τὰ κάτω, συνήθως ἐπὶ κεραυνοῦ.
ἐπεχόντων τὰς χεῖρας=προεκτεινόντων τὰς χεῖρας πρὸς βοήθειαν.

Αἰακίδας=υἱοὺς καὶ ἀπογόνους (Πηλέα καὶ Τελαμώνα, Αἴαντα καὶ Ἀ-
χιλλέα καὶ Τεῦκρον) τοῦ ἥρωος τῆς Αἰγίνης Αἰακοῦ, υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ
κριτοῦ ἐν Ἄδου μετὰ τῶν Κρητῶν Μίνως καὶ Ῥαδαμάνθυος.

πρῶτος Λυκομήδης· καθ' Ἡρόδοτον (8,64) ἐν Σαλαμῖνι πρῶτος ἤρχισε
τὴν μάχην ὁ Ἀμεινίας, ὁ δὲ Λυκομήδης ἐν Ἀρτεμισίῳ (8,11).

παράσημα=ἐπίσημα κεφ. 8.

οὐκ ἐξισούμενοι τοῖς βαρβάροις τὸ πλῆθος=εἰ καὶ δὲν ἦσαν ἴσοι τοῖς
βαρβάροις κατὰ τὸ πλῆθος.

ἐτρέφαντο (αὐτοὺς ἅτε) προσφερομένους ἐν στενῷ κατὰ μέρος=ἔτρε-
ψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, διότι ἐπετίθεντο κατὰ σειρὰν (οὐχὶ ὅλοι ὄμοῦ) ἐν
στενῷ ὄντι τῷ τόπῳ.

ὡς εἶρηκε Σιμωνίδης, ἐν ποιήματι ἀπολεσθέντι.

αἰρομαι νίκην=νικῶ.

ἐνάλιον=θαλάσσιον (πρβλ. ἀλιπενής).

δεινότητι=ἰκανότητι· πρβλ. κεφ. 2 «δεινότητα πολιτικὴν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Θυμομαχῶν πρὸς τὴν ἀπότηξιν—μετὰ θυμοῦ μαχόμενος πρὸς τὴν ἀποτυχίαν, ἀλγυνόμενος τὴν ψυχὴν ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας.

διὰ χωμάτων· ἀκριβέστερον ὁ Ἡρόδοτος (8,97) «ἐς τὴν Σαλαμίνα χώρα ἐπειρᾶτο διαχοῦν γαυλοῦς τε (στρογγύλα πλοιάρια) φοινικηίους συνέδεε, ἵνα ἀντὶ τε σχεδῆς ἔωσι καὶ τείχεος».

ἀποπειρώμενος Ἀριστείδου—θέλων νὰ μάθῃ τί φρονεῖ ὁ Ἄ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8,108) ἡ περὶ τῆς διαλύσεως τῶν ἐν Ἑλλησπόντῳ γεφυρῶν διάσκεψις τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο ἐν Ἄνδρῳ, ὅπου ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες διώκοντες τὸν στόλον τῶν πολεμίων, ἐκεῖ δὲ ὁ Εὐρυβιάδης εἶπε πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα ὅσα ἐνταῦθα ὁ Πλούταρχος θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἀριστείδου. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην ὁ Θεμιστοκλῆς ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὴν γνώμην τοῦ συνετοῦ Ἀριστείδου περὶ τῆς διαλύσεως τῶν γεφυρῶν, κατόπιν δὲ καὶ ἐν Ἄνδρῳ ἰδὼν καὶ τοὺς Πελοποννησίους συμφωνοῦντας μὲ τὸν Ἀριστείδην ἐν τούτῳ ἐπέστευσε τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου ὀρθότερον σκεψάμενος.

λόγῳ καὶ οὐχὶ πράγματι ἐφρόνει ὅσα εἶπε.

γνώμην ἐποιεῖτο—προέτεινε.

τροφῶντι—τροφιῆλῶς διατωμένῳ καὶ ἄρα ἀνικάνῳ πρὸς πόλεμον.

σκιᾶς, σκιῆ ὄρφρομένη, ἢ μᾶλλον σκιαδίων θολοσειδῆς, τὸ ὅποιον δοῦλος ὀπισθεν τοῦ βασιλέως ἰστάμενος ἐκράτει σκιάζων αὐτόν.

παρειμένα—παρεωραμένα, παρημελημένα.

Ἀργάκην, ὁ δ' Ἡρόδοτος (8,110) λέγει ὅτι τὸν Σίζιννον καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ξέρξην ὁ Θ'.

ξυῖγμα—*γέφυραν*, γενικώτερον δὲ τὸ α'.

τὴν ἑαυτοῦ (γῆν, χώραν).

περαιοῦσθαι—διαβαίνειν ταῖς ναυσὶν εἰς Ἀσίαν.

διατριβᾶς καὶ μελλήσεις—χρονοτριβᾶς καὶ ἀναβολᾶς, συνώνυμα.

διὰ τάχους· καθ' Ἡρόδοτον δὲ (8,113) «ἐπισχόν ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίαν», ὅπερ καὶ φυσικώτερον.

εἴ γε—ἄφ' οὔ, ὡς γνωστόν.

πολλοστημοριῶν· 300,000 καθ' Ἡρόδοτον (9,31).

Πλαταιᾶσιν (πρβλ. ζεφ. 1 «Φλυσηῖν») κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 479 π. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Πόλεων μὲν οὖν . . . (στρατηγῶν δὲ) *Θεμιστοκλεῖ* . . .

τὸ πρωτεῖον, τὸ πραγματικόν, οὐχὶ τὸ τυπικόν.

ἀπέδωσαν ὡς ὀφειλόμενον αὐτῶ.

ἀπὸ τοῦ βωμοῦ (τοῦ Ποσειδῶνος) ἔλαβον τὰς ψήφους οἱ στρατηγοὶ οἶονεὶ ἱερὰς καὶ καθηγιασμένας.

θαλλός = γλάδος (ἐλαίας), «ἐλαίης στέφανος» καθ' Ἡρόδοτον.

ἄχρι τῶν ὄρων = μέχρι τῶν συνόρων (τῆς Λακωνικῆς)· λέγει δ' ὁ Ἡρόδοτος (8, 124) ὅτι «μοῦνον δὴ τοῦτον πάντων ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Σπαρτιῆται προέπεμψαν».

Ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς = 76 Ὀλυμπιάδος, ἤτοι 476 π. Χ.

τὸν καρπὸν ἀπέχω = τὸν καρπὸν ἀπειλήφα· πρβλ. τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν» (Ματθ. 6, 2).

τῶν πονηθέντων = τῶν μετὰ πόνουπραχθέντων· πρβλ. Αἰλιανὸν (Ποικ. Ἱστορ. 13, 43) «πνυθανομένου Θεμιστοκλέους τινὸς κατὰ τί μάλιστα ἦσθη ἐν τῷ βίῳ, ὃ δὲ ἀπεκρίνατο «τὸ θέατρον ἰδεῖν Ὀλυμπίασιν ἐπιστροφόμενον εἰς ἐμὲ εἰς τὸ στάδιον παριόντα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Διὰ τῶν ἀπομνημονευομένων = διὰ τῶν ἀπὸ μνήμης μεταδιδομένων, γγνωσιομένων· πρβλ. κεφ. 11 «τὰ μνημονευόμενα»· περὶ τῆς φιλοτιμίας δὲ τοῦ Θ. ἀνέφερε καὶ προηγουμένως ἐν κεφ. 5.

ναύαρχος· εἰς τῶν 10 στρατηγῶν ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου ὡς ναύαρχος.

κατὰ μέρος = ἰδιαίτερος, μετὰ τὴν σειράν.

χρηματίζω = πράττω, ἐνεργῶ.

τοὺς ἐκπεσόντας = τοὺς ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐβρασθέντας· πρβλ. κεφ. 10 «ἐκπεσεῖν εἰς Σαλαμίνα».

περικειμένους = περιτεθειμένους, φοροῦντας.

φέλια καὶ στρεπτοὺς = βραχιόλια καὶ περιδέραια.

ἀνελοῦ = σήκωσέ τα, λάβε τα. Κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (ἐν Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ Η', μ') οὐχὶ φίλος, ἀλλὰ δούλος ἦτο ὁ κελευσθεὶς ἀνελεῖσθαι τὰ φέλια καὶ τοὺς στρεπτοὺς. Τὴν πρᾶξιν δὲ ταύτην τοῦ Θεμιστοκλέους κριῶν ὁ Κοραῆς λέγει ὅτι «πρὸς μὲν τὸν θεράποντα λέγων ὁ Θ. οὐ γὰρ σὺ Θεμιστοκλῆς δῆπον, οὐ δημοκρατουμένης πόλεως, ἀλλ' αὐτῆς τυραννικῆς φωνῆν ἀφίει· εἰ δὲ καὶ μὴ δούλος, ἀλλὰ φίλος ἦν ὁ τὸν στρεπτὸν ἀνελεῖσθαι κελευσθεὶς, καθά φησι Πλούταρχος, μακροῦ καὶ τῶν τυράνων αὐτῶν ὕβριστότερος ὑπῆρχεν ὁ καταναυμαχῆσας τοὺς Πέρσας».

χειμάζομαι = καταλαμβάνομαι ὑπὸ χειμάτος (= χειμῶνος, τ. ἔ. τρινημίας).

εὐδία = ἡ καλοκαιρία.

τίλλω = μαδῶ.

κολούω = κολοβῶνω, ταπεινῶ· λέγει δὲ καὶ ὁ Αἰλιανός (Ποικ. Ἱστορ. 9, 18) «Θεμιστοκλῆς ἑαυτὸν εἶζαζε ταῖς δρυσὶ, λέγων ὅτι καὶ ἐκεῖνας ὑπέρχονται οἱ ἄνθρωποι καὶ δέονται αὐτῶν, εἰ ἦοι, στέγην τὴν ἐκ τῶν κλάδων ποθοῦντες, ὅταν δὲ οὔσης εὐδίας παρίωσι, τίλλουσιν αὐτὰς καὶ περικλιῶσιν».

Πελοποννησίου πόλεων, πράγματι δέ, ὅπως μὴ ἀπὸ ὀχυρᾶς πόλεως ὀρμώμενοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβῶσι δυσκαταγώνιστοι ἀντίπαλοι.

οἱ *πλεῖστοι*, ἐν οἷς καὶ ὁ Θουκυδίδης (Α', 90).

παρακρούομαι τινα—ἀπατῶ τινα.

ἐπιγραφάμενος ὄνομα πρεσβείας—ἐπιγράψας ἑαυτῷ ὄνομα πρεσβείας, ἀποδοὺς ἑαυτῷ τὸ ὄνομα τοῦ πρεσβευτοῦ.

κατοφρομένους—ἄνδρας, ὅπως κατίδοιεν.

ἐμβάλλων χρόνον τῷ τειχισμῷ—θέλων νὰ προσθέσῃ χρόνον εἰς τὸν τειχισμόν, νὰ παρατείνῃ αὐτόν· «διατριβὰς ἐμποιῶν», ὡς λέγει ἐν κεφ. 16. *ἐκ τῆς διατριβῆς*—ἐκ τῆς χρονοτριβῆς.

γόντες παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος αὐτοῖς ὅτι ὁ τειχισμὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ πάντας τοὺς συμμάχους μέλλει νὰ ὀφελήσῃ (Θουκ. Α', 91).

ἀδῆλως χαλεπαίνοντες· πρβλ. Θουκ. Α, 92 «ὀργὴν μὲν φανεράν οὐκ ἐποιοῦντο τοῖς Ἀθηναίοις, τῆς μὲντοι βουλήσεως ἀμαρτάνοντες ἀδῆλως ἤχθοντο».

τὴν εὐφροίαν τῶν λιμένων—τὸ εὐ πεφυκέναι τοὺς λιμένας, τὴν ἐκ φύσεως καλὴν θέσιν τῶν λιμένων (Μουνιχίας, Ζέας, Κανθάρου).

παλαιοῖς βασιλεῦσι, Κέκροσι, Κραναῷ, Ἐρεχθεῖ.

ὡς τὸν Ποσειδῶνα ἐρίσαντα ἐνίκησε.

δικασταῖς· κατὰ τινὰς μὲν δικασταὶ ἦσαν οἱ Θεοί, κατ' ἄλλους δὲ ὁ Κέκροψ ἢ ὁ Ἐρεχθεύς.

μορίαν (ἐνν. ἐλαίαν)· *μορίαι* δ' ἐκαλοῦντο αἱ ἱεραὶ τῆς Ἀθηναίας ἐλαίας, ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἀκαδήμειαν μεταφυτευθεῖσαι, 12 κατ' ἀρχὰς τὸν ἀριθμόν, ἐκ τούτων δ' ἐλαμβάνετο τὸ ἔλαιον τὸ ἐν ἀμφορεῦσι διδόμενον ὡς ἔπαθλον εἰς τοὺς νικῶντας Παναθήναια.

Ἀριστοφάνης ἐν Ἰππεῦσι στίχ. 814 περὶ τοῦ Θεμιστοκλέους· «ὅς ἐποίησεν τὴν πόλιν ἡμῶν μεστὴν εὐρῶν ἐπιχειλῆ καὶ πρὸς τούτοις ἀριστώσῃ τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν».

προσέμαξεν—συνεζύμωσε, μίαν μᾶζαν ἐποίησε, συνεκόλλησε.

ἐξῆψεν—ἐξήρτησεν.

δημος—δημοκρατικοί, *ἄριστοι*—ὀλιγαρχικοί. Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν τροπὴ τῶν Ἀθηναίων κατέστησεν αὐτοὺς δημοκρατιωτέρων φρονημάτων, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, λέγων «μᾶλλον δημοτικοὶ οἱ τὸν Πειραιᾶ οἰκοῦντες τῶν τῶ ἄστου»· καὶ ὁ ἀριστοκρατικὸς δὲ Πλάτων φρονεῖ (ἐν Νόμοις 705^α) ὅτι ἡ θάλασσα εἶναι «ὄντως ἀλμυρὸν καὶ πικρὸν γειτόνημα».

κελευστῆς—ὁ ἄρχων τῶν κωπηλατῶν καὶ δίδων τὸν ῥυθμὸν τῆς κωπηλασίας εἰς αὐτούς.

ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλασσαν—νὰ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν. «Τοῦτο εἶναι πρόληψις κατὰ τῶν τριάκοντα, παραχθεῖσα ἐκ τῆς

κοινης κατ' αὐτῶν ἀποστροφῆς. Μέχρις αὐτῶν τὸ βῆμα τῆς Πυκνός δὲν ἐδύνατο ν' ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἐπεπρόσθει τὸ τεῖχος τὸ ἐγεγρῆν ἐπὶ Θεμιστοκλέους. Τὸ νέον βῆμα ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔργον αὐτοῦ τοῦ Θεμιστοκλέους γενόμενον, ὅταν τὸ ἀρχαῖον κατεστράφη ἔνεκα τοῦ τειγισμοῦ» Ῥαγκαβῆς.

δυσχεραίνω τινι—αἰσθάνομαι δυσαρέσκειαν, ἀηδίαν πρὸς τι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Θημιστοκλῆς δέ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κατοπιν αὐτοῦ ὀλιγαρχικοὺς, τοὺς μισοῦντας τὸ ναυτικόν.

κατήρεν—κατέπλευσε· πρβλ. κεφ. 9 «κατάρσεις».

ἀπόρητος—ἄρητος.

δοκιμάζω—ἐπιδοκιμάζω.

νεώριον—ὁ ναύσταθμος, τὸ μέρος, ἐνθα φυλάσσονται αἱ νῆες (νεῶν ὥρα)· εἶπε δὲ τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου.

τῆς πράξεως ταύτης οὐδεμίαν μνείαν κἀμνεῖ οὔτε ὁ Ἡρόδοτος οὔτε ὁ Θουκυδίδης, ἀναξία δὲ ὄλως εἶναι τῆς διανοίας ἀνδρός, οἷος ὁ Θεμιστοκλῆς. Διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Παλαρρηγόπουλος, «ὅπως εἶχον ἔτι τότε τὰ πράγματα, ὁ ἀπὸ τῶν Περσῶν κίνδυνος ἦτο τηλικούτος, ὥστε ὁ ἐμπρησμός τοῦ στόλου τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων δὲν ἦδύνατο νὰ λογισθῇ ὀφέλιμος, οὐδὲ ἠθέλεν ἀποκαλέσει ὁ Ἀριστείδης τὴν πρότασιν λυσιτελεστάτην, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπέβαλεν αὐτῷ τοιαύτην πρότασιν».

συνεῖπε ταῖς πόλεσι—ὑπεστήριξε τὰς πόλεις ταύτας.

Πυλαγόροι καὶ Πυλαγόραι οἱ παρὰ τὰς Πύλας (Θερμοπύλας) κατὰ τὸ ἔαρ, ἐν Δελφοῖς δὲ κατὰ τὸ φθινόπωρον *ἀγειρόμενοι* καὶ ἀποτελοῦντες τὴν *Πυλαίαν* ἀντιπρόσωποι τῶν μετεχόντων τῆς Ἀμφικτυονίας 12 λαῶν Θεσσαλῶν, Δωριέων, Ἰώνων, Περραιβῶν, Δολόπων, Βοιωτῶν, Λοκρῶν, Φθιωτῶν, Μαγνήτων, Αἰνιῶν, Μαλιέων καὶ Φωκέων.

τριακότα καὶ μία, ὧν τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐπιγεγραμμένα ἐπὶ τοῦ ἀναθήματος (τριακάρηνον ὄφρα) τοῦ ἐν Κοινῶν πόλει μὲν σήμερον εὐρισσομένου, προσενεχθέντος δὲ εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα ματὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην.

ἔκσπονδος—ὁ ἀποκλειόμενος τῶν σπονδῶν, ἦτοι τῆς συμμαχίας. Καθ' Ἡρόδοτον δὲ (7,132) οἱ συμμαχίσαντες κατὰ τῶν βαρβάρων Ἕλληνες ὤρμισθησαν «ὅσοι τῷ Πέρσῃ ἔδωσαν σφῆρας αὐτοῦς Ἕλληνες ἔοντες, μὴ ἀναγκασθέντες, καταστάντων σφι εὐ τῶν πρηγμάτων, τούτους δεκατεῦσαι τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ».

εἰ ἔσται τὸ συνέδριον ἐπὶ ταῖς μεγίσταις—ἂν θὰ ἐξαρτῆται τὸ συνέδριον ἐκ τῶν μεγίστων.

προσκηρῶ τινι—ἐχθρὸς καθίσταμαι τινι.

προῆγον ταῖς τιμαῖς· γνωστόν δ' ὅτι καὶ πρόξενος τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Ἀθήναις ἦτο ὁ Κίμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

* *Ἐπαχθῆς* (ἄχθος, ἄχθομαι) = βαρῦς, ὀχληρῶς.

χρηματίζομαι = συλλέγω χρήματα (πρβλ. φρουγανίζομαι, λαχανίζομαι).

οἶα (χρηματισμοῦ δείγματα εἰσιν ἐκεῖνα, ἃ) Ἡρόδοτος φησιν αὐτὸν εἰπεῖν τε πρὸς Ἀνδρίους καὶ ἀνοῦσαι παρ' αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου λεγόμενα, ἐπαναλαμβάνοντος ὅσα περὶ Ἀνδρίων καὶ Θεμιστοκλέους ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (8.111), δὲν εἶναι ἀκριβῆ· διότι σύμμαχοι μὲν τῶν Ἀθηναίων οἱ Ἀνδριοὶ δὲν ἦσαν, τούναντίον δ' οὔτοι, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι Κυκλαδίται (πλὴν τῶν Ναξίων, Μηλίων, Σιφνίων, Σεριφίων καὶ Κυθνίων) ἐμήδισαν, ἢ πολιορκία δὲ τῆς Ἀνδροῦ ἐγένετο κοινῇ ἀποφάσει τῶν καταναυμαχησάντων τοὺς Πέρσας Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι εὐθύς μετὰ τὴν ναυμαχίαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τῷ 480 π. Χ. πρὸς τιμωρίαν αὐτῆς ὡς μηδισίας.

Τιμοκρέων, ἐκ τῆς Ἰαλυσοῦ τῆς Ῥόδου, λυρικός ποιητής, ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς μὴ καταγαγόντος αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα, ἐξ ἧς ὡς μηδίξων ἐξορίσθη, τούτου δ' ἔνεκα πικρῶς τιμωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Θεμιστοκλέους Σιμωνίδου, ποιήσαντος εἰς αὐτὸν τὸ σαρραστικὸν ἐπίγραμμα :

*Πολλὰ πίων καὶ πολλὰ φαγῶν καὶ πολλὰ κάκ' εἰπῶν
ἀνθρώπους κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.*

μελοποιός = ὁ ποιῶν μέλη, τ. ἔ. λυρικά ποιήματα.

καθάπτομαι τινος = προσβάλλω, κατηγορῶ, ὀνειδίζω τινά.

ὡς διαπραξαμένον ἐπὶ χρήμασι.

κατελθεῖν ἄλλους φυγάδας.

διαπράττομαι τι = ἐνεργῶ ἀποτελεσματικῶς, κατορθῶνω.

κατέρχομαι = ἐπανερχομαι ἐκ τῆς φυγῆς· πρβλ. κεφ. 11 «τοῖς κατελθεῖσι».

προεμένον = ἐγκαταλιπόντος· πρβλ. κεφ. 7 «μὴ σφᾶς πρόωνται» καὶ 11 «ἐγκαταλιπεῖν καὶ προσέσθαι τὰς πατρίδας» καὶ 12 «προεμένοι τὴν βοήθειαν».

τύγα = σύγγε· Δωρικὸς δὲ ὁ τύπος ὡς καὶ τὸ ὅλον ποίημα.

αἰνῶ = ἐπαινῶ, ἐξυμνῶ.

ιερῶν ἀπ' Ἀθανᾶν = ἀπὸ τῶν ἱερῶν Ἀθηνῶν.

ἐλθεῖν ἕνα λῶστον = ὅτι ἦλθεν, «ἐβγήκεν» εἰς μόνος ἄριστος.

ἤχθηρε = ἐμίσησεν ἢ Λητώ, διότι ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀφενδῆς θεά, ὥσπερ καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἀπόλλων.

κυβαλικός = τιποτένιος, πεισθεὶς εἰς τὰ παλαιοχρήματα.

λαβῶν παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Τιμοκρέοντος.

ἔβα πλέον εἰς ὄλεθρον=ἀπέπλευσεν εἰς τὸν διάβολον, «ἐπῆγε στ' ἀνάθεμα».

κατάγων=ἐπαναφέρων εἰς τὰς πατρίδας τῶν πρβλ. τὸ παθητικὸν ἐν κεφ. 11 «γράφει ψήφισμα ἐξεῖναι κατελθοῦσι πρᾶττειν».

καίνω=ἀποκτείνω.

ὑπόπλεος=ἔμπλεος, πλήρης ζυφίως.

πανδοκεύς=πανδοχεύς, ἦτοι ξενοδόχος.

ἀντιπαρεῖχεν=ἀντὶ τῶν διδομένων αὐτῷ χρημάτων παρεῖχεν.

μὴ ὦραν γενέσθαι Θ.=νά μὴ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας ὁ Θ.

ἀναπεπταμένος=ἀπροκάλυπτος.

τίθει κλέος τοῦδε τοῦ μέλεος=κλέϊσον, δόξασον τόδε τὸ ποίημα.

εἰκοὸς=εἰκός, πρέπον.

συγκαταψηφισαμένου Θ.=σὺν τοῖς λοιποῖς συμμάχοις καταδικάσαντος αὐτὸν εἰς φυγὴν τοῦ Θ. ὡς μεταβάντος εἰς Σοῦσα παρὰ τῷ Πέρσῃ βασιλεῖ.

αἰτίαν ἔχω=κατηγοροῦμαι, παθητικὸν τοῦ αἰτιῶμαι=κατηγορῶ.

ὄρκιατομῶ (ὄρκια τέμνειν)=συνάπτω συνθήμας, συμμαχῶ. «Ὁρκια δὲ Μῆδοισι τέμνειν ἐστὶ τὸ φιλιεῦσθαι τοῖς Μῆδοις, ἀπὸ τοῦ γινομένου ὑπὸ τῶν καταλυόντων τὸν πόλεμον καὶ σπενδομένων ἀλλήλοις· ζῆα γὰρ ἔτεμνον, τουτέστιν ἐθυσίαζον, ἐπὶ τοῖς ὄρκιοις καὶ ταῖς διαλλαγαῖς» Κοραῆς.

κόλουρις=ἡ κολοβὴν ἔχουσα τὴν οὐράν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Διὰ τὸ φθονεῖν (τῷ Θ.)=ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Θ.

προσιεμαι τὰς διαβολὰς=ἀποδέχομαι, εὐχαρίστως ἀκούω τὰς συνοφαντίας.

λυπηρὸς=φορτικὸς, δυσάρεστος (πρβλ. κεφ. 21 «ἐπαχθῆς»).

δυσχεραίνω πρβλ. κεφ. 16 «δυσχεραίνοντος Ἀριστείδου» καὶ 19 «δυσχεραίνειν ὀλιγαρχία».

τί κοιᾶτε=διατὶ αισθάνεσθε κόπον, διατὶ σπουδάσετε, ἐπιμένετε; πρβλ. Αἴλιανου Ποικ. Ἱστορ. 13, 40 «ὁ Θ. εἶπεν οὐκ ἐπαινῶ τοὺς τοιούτους ἄνδρας, οἵτινες τὴν αὐτὴν ἀμίδα καὶ οἰνοχόην ἔχουσιν».

εὐπάσχω=εὐεργετοῦμαι.

ἀνιάω=στενοχωρῶ, λυπῶ.

εἰσάμενος τὸ ἱερόν=ἰδρύσας τὸν ναόν εἰσάμην (τοῦ ἴζω) ἐπικὸς ἀόρ. ὄν μεταχειρίζονται καὶ οἱ μεθ' Ὀμηρον συγγραφεῖς.

Μελίτη, δῆμος τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, ἐξ οὗ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες κατήγοντο, Καλλίας ὁ Ἴπποκρίτου, Φωκίων, Ἐπίκουρος.

προβάλλουσι=ῥίπτουσι (περιφρονητικῶς).

τῶν θανατουμένων=τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων.

βρόχος=σχοινίον.

ἀπαγχομένων=τῶν δι' ἀγχόνης αὐτοκτονούντων.

καθαίρει θέντων—των από της ἀγχόνης καταβιβασθέντων.

καὶ φαίνεται τις οὐ τὴν ψυχὴν μόνον· διότι κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Ἄπομν. Γ', 10) «δεῖ τὸν ἀνδριαντοποῖον τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τῷ εἶδει προσεῖν καί ζῆν».

τὸν ὄστρακισμὸν ἐποιήσαντο—ὄστράκισαν, ἐξόρισαν (472π.Χ.). Εὐρέθη δὲ καὶ ὄστρακον ἐν τῷ κεντρικῷ ἰῶν Ἀθηνῶν Μουσείῳ ἀποκειμένον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς *Θεμιστοκλες Φρεαρχο* [ς], ὅπερ ὁμοῦς ἀδηλον ἂν ἀναφέρεται εἰς τοῦτον τὸν ὄστρακισμὸν ἢ τὸν ἄλλον τοῦ 482 π. Χ. ὅτε ὄστρακίσθη ὁ Ἀριστείδης.

κολούω—κολοβὸν ποιῶ, ἐλαττώω, σμικρύνω· πρβλ. *κόλουρις*.

τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν—τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἐξέχουσαν ἐν τῇ πολιτείᾳ θέσιν του· πρβλ. κερ. 11 «διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα».

βαρεῖς τῇ δυνάμει—λίαν δυνατοῦς (ἐν τῇ πολιτείᾳ)· πρβλ. Δημοσθ. 23, 205 «ἐκείνοι (οἱ πρόγονοι) Θεμιστοκλέα λαβόντες μείζω αὐτῶν ἀξιοῦντα φρονεῖν ἐξήλασαν ἐκ τῆς πόλεως» καὶ Διοδ. 9,54 «οἱ μὲν φοβηθέντες αὐτοῦ τὴν ὑπεροχὴν, οἱ δὲ φθονήσαντες τῇ δόξῃ, τῶν μὲν εὐεργεσιῶν ἐπελάθοντο, τὴν δ' ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὸ φρόνημα ταπεινοῦν ἔσπευδον» τὸ δ' ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ ὄστρακισμὸς τοῦ Θ. ἐγένετο, διότι τὸ ἀντίπαλον κόμμα ὑπὸ τὸν Κίμωνα ὑποστηριζόμενον καὶ ὑπὸ τῶν Λακώνων ὑπερίσχυεν.

ἀσύμμετρος—ἀουμβίβαστος.

κόλασις—τιμωρία (πρὸς διόρθωσιν τοῦ τιμωρουμένου)· «διαφέρει δὲ τιμωρία καὶ κόλασις· ἢ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκά ἐστιν, ἢ δὲ τιμωρία τοῦ ποιούντος, ἵνα ἀποπληρωθῇ» Ἀριστοτέλης.

παραμυθία καὶ κουφισμὸς φθόνου—παρηγορία, καθησύχασις καὶ ἐλάττωσις τοῦ φθόνου.

ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας—ὅς ἡδεταί ἐπὶ τῇ ταπεινώσει τῶν ὑπερεχόντων.

ἀποπνέοντος τὴν δυσμένειαν . . . = ὅστις ἐξεθύμιανε τὴν ὀργὴν του εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν, ἐξέεπα εἰς . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ἐκπίπτω τῆς πόλεως—ἐξορίζομαι ἐκ τῆς πατρίδος, παθητικὸν τοῦ *μεθίστημι* (κερ. 5), *ὄστρακίζω, ἐκβάλλω* κατοπτερόν «*ἐκπεπτωκότα τῆς πολιτείας*».

ἀφορμὰς κατ' ἐκείνον παρέσχε.

γράφομαί τινα προδοσίας—ἐπιδίδω καταγγελίαν (γραφὴν) κατὰ τινος ἐπὶ προδοσίᾳ.

Ἀργυλῆθεν—ἐκ τῆς Ἀργυλῆς, δήμου τῆς Ἐρεχθίδος φυλῆς.

συναπαιτιῶμαί τινι τινα—ὁμοῦ μετὰ τινος κατηγορῶ τινα.

ἐκεῖνα δὴ—ἐκεῖνα δὲ τὰ γνωστά, τὰ κατάπτυστα ἐκεῖνα, περὶ ὧν ἰδὲ τὸν Θουκυδίδην ἐν Α', 128 κ. ἐξ.

ἀποκρύπτομαι τινά τι = κρύπτω ἀπό τινός τι, δὲν καθιστῶ τι γνωστόν εἰς τίνα.

φέροντα χαλεπῶς = χαλεπαίνοντα· κερ. 19 «χαλεπαίνοντες ἀπέπεμψαν».
θαρρῶ ἐγώ, θαρρῶνω δὲ ἄλλον.

παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πραττομένων = προσκαλεῖν, ὅπως κοινωνήσῃ (=μετάσῃ) τῶν πραττομένων.

τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Πανσανίαν ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης Α', 129.

ἀποτρίβομαι τι = τρίπτω τι μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, ἀποκρούω τι συνώνυμα τὸ ἀπολύομαι τι καὶ τὸ ἀποσκενάζομαι τι.

ἀπείπατο = ἀπέπειν, ἡρνήθη.

Λακεδαιμόνιοι, διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβειων αὐτῶν.

παράβολον πρᾶγμα = τολμηρὸν, παρακεκινδυνευμένον πρᾶγμα.

ἐπιστολαί, σημειώσεις σύντομοι, αἵτινες πιθανῶς ἦσαν πλασταί.

εἰς ὑποψίαν ἐπέβαλον = ὑποπτον κατέστησαν.

σὺν οὐδενὶ λογισμῶ = ὅλως ἀλόγως, ἀπερισκέπτως.

ταῖς προτέροις κατηγορίαις, αἷ ἀναφέρει ὁ Διόδωρος (11, 54) «διελέγοντο δὲ (οἱ τῶν Λακεδαιμονίων πρέσβεις ἐν Ἀθήναις) καὶ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεμιστοκλέους, παροξύνοντες αὐτοὺς πρὸς τὴν κατηγορίαν, καὶ χροῖματα ἔδοσαν, διδάσκοντες, ὅτι Πανσανίας μὲν κρίνας προδιδοῖναι τοὺς Ἕλληνας ἐδήλωσε τὴν ἰδίαν ἐπιβολὴν Θεμιστοκλεί καὶ παρεζέλεσε κοινωνεῖν τῆς προθέσεως».

ἔγραφεν ὡς οὐκ ἂν ἀποδόσθαι αὐτὸν = ἔγραφεν ὅτι οὐκ ἂν ἀπόδοιτο ἑαυτὸν, ἀποδίδομαι δὲ τι = πωλῶ τι.

μὴ πεφυκῶς ἀρχεσθαι = ἐπειδὴ δὲν ἦτο πεπλασμένος νὰ ἀρχηται.

ἐν τοῖς Ἑλλήσι = ἐνώπιον Πανελληνίου δικαστηρίου. «Λακεδαιμόνιοι δεῖν ἔφρασαν τῶν κοινῶν τῆς Ἑλλάδος ἀδικημάτων εἶναι τὴν κρίσιν οὐκ ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κοινου συνέδριου τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ εἰώθει συνεδρεῖν ἐν τῷ Σπάρτῃ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον», λέγει ὁ Διόδωρος (11, 55), ὅπερ ὁμοίως δὲν εἶναι ἀληθές, διότι καὶ τοιοῦτον συνέδριον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὑπ' ἄλλων δὲν μνημονεύεται καὶ ὁ Θουκυδίδης (Α', 135) ὡς λέγει ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι παρὰ τῶν Ἀθηναίων «ἤξιον τοῖς αὐτοῖς (τῷ Πανσανίᾳ) κολάζεσθαι αὐτόν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Διεπέρασεν· πρβλ. κερ. 16 «πραιουῖσθαι».

οὔσης αὐτῷ εὐεργεσίας πρὸς τὴν πόλιν = ἐπειδὴ εἶχεν ἀνακηρυχθῆ εὐεργετὴς ὑπὸ τῆς πόλεως αὐτῶν (Κερκυραίων), τ. ἔ. διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου τῶν Κερκυραίων εἶχε λάβε· προνόμιόν τι (εἶδος σημερινοῦ παρασήμερου), ὡς λ. γ. τὸ τῆς ἀουλίας.

κοινῇ ἀμφοτέρων νέμειν = κοινήν τῶν δύο κυβερνᾶν, κατέχειν.

ἔφυγεν ἐκ τῆς Κερκυράς, διότι οἱ Κερκυραῖοι δὲν ἠθέλον χάριν αὐτοῦ
νά διαρρήξωσι τὰς σχέσεις πρὸς τε τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους.

προπηλακίζω τινά=ἐξυβρίζω, ἀποπαίρνω τινά.

δι' ὀργῆς ἔχω τινά=ὀργίζομαι τινι.

δῆλος ἦν τιμωρησόμενος=τὸ ἔδειχνεν ὅτι εἶχε σκοπὸν νά ἐκδικηθῆ.

ἐν τῇ τότε τύχῃ=κατὰ τὴν τότε ἀτυχίαν του.

συγγενῆς φθόνος=ὁ ἀπὸ τῶν συγγενῶν, συμπολιτῶν φθόνος.

φέρων ἑαυτὸν ὑπέθηκε ταύτῃ=παρεδόθη εἰς τὴν ὀργὴν ταύτην.

τρόπον ἴδιον καὶ παρηλλαγμένον=κατὰ τρόπον ἴδιον καὶ ἀσυνήθη.

ὑποτίθεμαί τινί τι=δίδω ὑποθήκας, συμβουλὰς εἰς τινα, ὑποδεικνύω
τι εἰς τινα.

ἀφοσιοῦμαι τι=ἀπαλλάσσω ἑμαυτὸν τῆς μοιφῆς ἐπὶ παραβάσει θρη-
σκευτικῶν τινος καθήκοντος ἰσχυριζόμενός τι, τ. ἔ. θρησκευτικούς λόγους
προβάλλω.

ὡς ἀφοσιώσαιο τὴν ἀνάγκην=ἵνα δικαιολογήσῃ (προβάλλων τὸ θρη-
σκευτικὸν καθήκον) τὴν ἀνάγκην.

ἐκδίδωμι τινα=παράδιδω τινά τιμωρηθησόμενον.

(λέγουσι) διαθεῖναι καὶ συντραγωδεῖσαι τὴν ἱκεσίαν=λέγουσιν ὅτι
παρεσκεύασε καὶ ὑπεκρίθη τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἱκεσίας, τὸ ἰκέτευμα
τοῦτο.

συντραγωδεῖσαι=«συμμηχανήσασθαι, συνυποδύσασθαι ἀπὸ μεταφορᾶς
τῶν ὑποκρινομένων τραγῶδων» Κοραῆς.

Ἀχαρνεύς, ἐξ Ἀχαρνῶν, δήμου τῆς Οἰνηίδος φυλῆς (Μενίδι σήμερον).

ἐκεῖ ἀπέστειλε τὴν γυναῖκα (Ἀρχίπτην).

κρίνας (ἐν δικαστηρίῳ).

ποιῶν=παρουσιάζων.

ἀποτριψαμένον· ἰδὲ κεφ. 23.

ἀπᾶρα=ἀποπλευσεν· ἰδὲ κεφ. 11 «αἶρειν καὶ ἀποπλευσαι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Θεόφραστος, ἐξ Ἐρέσου τῆς Λέσβου (372—287 π. Χ.), μαθητῆς καὶ
διάδοχος ἐν τῇ Περιπατητικῇ Σχολῇ τοῦ Ἀριστοτέλους, οὐτινος σφύζονται
«Ἱστορία περὶ φυτῶν», οἱ «Χαρακτήρες» καὶ ἄλλα ἐν ἀποσπάσμασιν.

ἐν τοῖς Περί βασιλείας=ἐν τοῖς γεγραμμένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ
τῷ ἐπιγραφομένῳ «Περί βασιλείας».

ἱστορεῖ τὸν Θεμιστοκλέα . . . εἰπεῖν . . . ὡς χροή.

διαρπάσαι· τὴν αἰτίαν ἀναφέρει ὁ Αἰλιανός (Ποικ. Ἱστορ. 9, 5) «Θεμι-
στοκλῆς Ἴερώνα εἰρξε τῆς ἀγωνίας εἰπὼν τὸν μὴ μεταλαβόντα τοῦ μεγί-
στου τῶν κινδύνων τῶν πανηγύρεων μεταλαμβάνειν μὴ δεῖν καὶ ἐπηνέθη.
Θεμιστοκλῆς».

Θουκυδίδης ἐν Α΄, 137.

πλεῦσαι ἀπὸ Πύδνης.

καταβάντα (ἀπὸ τῆς Ἡπείρου).

ἐπὶ τὴν ἐτέραν θάλατταν, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

μέχρι οὗ . . . ἀναδείξειεν . . . καὶ ἀναγκάσει=ἕως ἀπεκάλυψε καὶ ἠνάγκασε.

ὀγκᾶς=πλοῖον φορηγόν.

Θάσον πολιορκουμένην τότε, τ. ἔ. 465 π. Χ. (ἴδε Θουκ. Α, 100).

ναύκληρος μὲν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πλοίου, ὁ ἐφοπλιστής, κυβερνήτης δ' ὁ διοικητὴς αὐτοῦ, ὁ πλοίαρχος.

τὰ μὲν . . . τὰ δέ=πρῶτον μὲν, ἔπειτα δέ.

καταψεύδομαί τινας=καταγγέλλω τινὰ λέγων ψεῦδη.

ὡς ἀναλάβοιεν=ὄτι παρέλαβον αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον (καὶ ἔσωσαν).

λαμβάνομαί τινας=ἄπτομαί τινας, ἐγγίζω τι.

ὑπεκκλαπέντα=κρυφθέντα (ὑπὸ τῶν φίλων). Λέγει δὲ καὶ ὁ Θουκυδίδης (Α', 137) ὅτι τὸν ναύκληρον «ἐθεράπευσε χρημάτων δόσει· ἦλθε γὰρ αὐτῷ ἕσπερον ἔξ τε Ἀθηνῶν παρὰ τῶν φίλων καὶ ἔξ Ἄργους, ἃ ὑπεξέζειτο».

ἄπτεσθαι τῆς πολιτείας· πρβλ. κερ. 3 «ἄψασθαι τοῦ Θ. τὰ πολιτικά».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'.

Τῶν ἐπὶ θαλάττῃ, τῶν ὑπαλλήλων τῆς περσικῆς ἀλλῆς εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς οὓς πιθανῶς ἀνήζον οἱ ἄλλοθεν ἄγνωστοι Ἐργατέλης καὶ Πυθόδορος.

παραφυλάττω=παραμονεύω, ἐνεδρεύω.

τοῖς περὶ Ἐργατέλη· πρβλ. κερ. 7 «τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιάδην».

ἀπὸ παντός, ἤτοι θεμιτοῦ καὶ ἀθεμιτοῦ μέσου.

ἐπικηρύττειν τινὶ (ἀργύριον)=διὰ κήρυκος ὑπισχνεῖσθαι χρήματα πρὸς σύλληψιν ἢ φόνον τινός.

πολισμάτιον=πολίχνιον, μικρὰ πόλις.

ξένος=ὁ τε φιλοξενῶν καὶ ὁ φιλοξενούμενος.

οἱ ἄνω δυνατοί=οἱ ἐν τῇ ἀλλῇ τοῦ τῶν Περσῶν βασιλείῳ ἰσχυροί, συγγενεῖς καὶ ἀκόλουθοι αὐτοῦ.

ἐκ θυσίας τινός=μετὰ θυσίαν τινὰ καὶ ἔνεκα αὐτῆς.

ἔκφρων=ἔξω φρενῶν, οὐ φρενήρης.

θεοφόρητος=φερόμενος, ἐμπνεόμενος ὑπὸ θεοῦ, θεόπνευστος (ἄτε θυσιάσας πρότερον).

ἐν μέτρῳ=ἐμμέτρως· εἶναι δὲ στίχος τροχαϊκός (—υ) τετράμετρος κατὰ ταληζτικὸς.

Νυκτὶ φωνῆν (ἄκουε), νυκτὶ βουλῆν (ποιοῦ), νυκτὶ δίδου τὴν νίκην. Τὸ νόημα τοῦ στίχου εἶναι τοῦτο· ἀκούων τοῦ νυκτερινοῦ ὄνειρου καὶ βουλευόμενος κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ θὰ νικήσῃς· ἡ ἀρίστη βουλή ἐπέρ-

γεται ἐν νυκτί, ὡς λέγει καὶ ὁ Μένανδρος: ἐν νυκτί βουλή τοῖς σοφοῖσι γίγνεται.

ὄναρ = κατὰ τὸ ὄνειρον, ἐν ὄνειρῳ, ἐν καιρῷ τοῦ ὕπνου· τὸ ἀντίθετον ὕπαρ.

κατὰ τῆς γαστρὸς = ἐπὶ τῆς γαστρὸς· πρβλ. κεφ. 9 «κατὰ τῶν λίθων».

προσανέρωπῳ τινί = ἔρωπῳ διευθύνομαι ἄνω πρὸς τι.

γενόμενον δὲ (τὸν δράκοντα) *ἀετόν*.

ἐξᾶραι = ἄφ' οὗ δὲ μετεμορφώθη εἰς ἀετόν ὁ δράκων, ὕψωσε (τὸν Θ.) ἄνω. Ὁ ἀετός, ὅστις ἐν τῇ οἰωνοσκοπίᾳ σπουδαιοτάτην εἶχε θέσιν μεταξὺ τῶν πτηνῶν (*τελειότατος πετεηνῶν* ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, *οἰωνῶν βασιλεὺς* ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου καλούμενος), ἦτο σύμβολον τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ μάλιστα παρὰ Πέρσαις· πρβλ. Ξενοφ. Κύρου Παιδείας 7, 1 «ἦν δὲ αὐτῷ (τῷ Κύρῳ) σημεῖον ἀετός ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος καὶ νῦν δ' ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῶν Περσῶν βασιλεῖ διαμένει» καὶ Ἀναβάσεως 1.10.

ὡς ἦψατο (ὁ δράκων) τοῦ *προσώπου* = εὐθύς ὡς ἔφρασεν εἰς τὸ πρόσωπον.

περιβαλόντα τὰς πτέρυγας (τῷ Θ.).

κομίζειν (τὸν Θ.) *πολλήν δόδον*.

κηρύκειον, ξύλον ὀρθὸν ἔχον ἐκατέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους πρὸς ἀλλήλους κειμένους, ὅπερ ἔφερον οἱ κήρυκες μεθ' ἑαυτῶν ἀπερχόμενοι εἰς τὸ ἀντίπαλον στρατόπεδον.

καὶ (ἔδοξεν) ἐπὶ τούτου (τὸν ἀετόν) *στήσαι αὐτόν*.

βεβαίως = ἀσφαλῶς.

δεῖμα ἀμήχανον = φόβος, καθ' οὗ οὐδέν ἐστι μηχανήσασθαι, φόβος μέγας.

γαμετῆ μὲν ἢ νόμιμος σύζυγος, *ἀργυρώνητος δὲ* (= ἦν ἀργυρῶ τις ὄνειρται) ἢ σκλάβος.

ὡς μὴ ὄρθασθαι = ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὄραταί.

ἀμάμαξα = ἄμαξα ἄνωθεν κεκαλυμμένη καὶ γύρωθεν διὰ παρατετασμάτων περιβεβλημένη.

ὀχοῦμαι = βαδίζω ἔφιππος ἢ ἐφ' ἀμάξης.

ἀπήγη = ἄμαξα.

καταδύς = χωθεῖς, κρυφθεῖς ἐντὸς αὐτῆς.

τοῖς ἀεὶ ἐντυγχάνουσι = τοῖς ἐκάστοτε κατὰ τὴν πορείαν ἀπαντῶσιν αὐτοῦς.

γύναιον, περιφρονητικῶς.

τῶν ἐπὶ θύραις = τῶν αὐλιζῶν· πρβλ. τὸ σημερινόν «Ἐψηλὴ Πύλη» παρ' Ὀθωμανοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Θουκυδίδης (Α, 137) «ἐς βασιλέα Ἀρταξέρξην τὸν Ξέρξου νεωστὶ βασιλεύοντα».

Χάρων, ἐκ τῆς Λαμψάκου, λογογράφος (ιστορικός), σύγχρονος τοῦ Θουκυδίδου, ἔγραψε *Περσικά* (= ἱστορίαν τῶν Περσῶν) καὶ ἄλλα μὴ σωζόμενα.

τεθνηκότος Ξέρξου ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάνου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 465 π. Χ. **νιόν**, τὸν Ἀρταξέρξην τὸν Α', τὸν ἐπικαλούμενον μακροχίρα, βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 465—425 π. Χ.

ἐντευξίς (ἐκ τοῦ ἐντυγχάνειν τινί)= ἡ συνάντησις.

Ἐφορος, ἐκ τῆς ἐν Αἰολίδι Κύμης, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἐπιφανῆς ἱστορικός τοῦ 4ου αἰῶνος, συνέγραψεν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τοῦ 340 π. Χ., ἧς ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

Δείνων, ἐκ τῆς Κολοφῶνος, ἱστορικός τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, συνέγραψε *Περσικά*, τ. ἑ. ἱστορίαν τῆς Περσίας μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Γ' (340 π. Χ.) ἀλώσεως τῆς Αἰγύπτου.

Κλείταρχος, υἱὸς τοῦ Δείνωνος, συγγραφεὺς ἱστορίας τῶν πράξεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡρακλείδης, ἐκ τῆς Κύμης τῆς Αἰολίδος, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔγραψε καὶ οὗτος *Περσικά*.

τοῖς χρονικοῖς (βιβλίοις), ἅτινα πιθανῶς ἐν τῇ Περσικῇ αὐτῇ συνετάσσοντο καὶ ἐφυλάττοντο.

συμφέρομαί τινι= συμβαδίζω, συμφωνῶ τινι, ὡς καὶ τὸ εὐθὺς κατωτέρω **συντάσσομαί τινι**.

ἀτρέμα= ἀταράχως, ἡσυχως, μετρίως.

ἐντυγχάνει· πρβλ. ἀνωτέρω «ἐντευξίς».

γενόμενος παρ' αὐτὸ τὸ δεινόν= φθάσας εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δεινῆς του θέσεως· πρβλ. κερ. 8 «παρὰ τοὺς κινδύνους».

χιλίαρχος «ὁ καὶ τὰς ἀγγελίας ἐσομιζῶν τῷ βασιλεὶ καὶ τοὺς δεομένους ἐσάγων» λέγει ὁ Αἰλιανὸς ἐν τῇ Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ Α' 21. Ἦτο λοιπὸν ὁ χιλίαρχος ὁ καθ' ἡμᾶς ὑπασπιστὴς τῆς ὑπηρεσίας.

ἐντυχεῖν βασιλεῦ= «εἰς ὅσιν ἐλθεῖν καὶ λαλῆσαι» ὅπερ ἡ συνήθεια διὰ τοῦ **συντυχεῖν** ἐκφράζει οἷον, εἰ τὸ προκειμένον ἐρημνεῦσαι χωρίον βούλοιο, ὅτι θέλει νὰ συντύχη τὸν βασιλέα» Κοραῆς. Ὁ Θουκυδίδης δ' ὅμως (Α', 137) διαφόρως διηγείται τὰ κατὰ τὴν ἐντευξιν, λέγων ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς «μετὰ τῶν γάτο Περσῶν τινος πορευθεὶς ἄνω ἐσπέμπει γράμματα ὡς βασιλέα Ἀρταξέρξην τὸν Ξέρξου νεωστὶ βασιλεύοντα».

σπουδάζω= σπουδῆν δεικνύω, ἐνδιαφέρομαι.

νόμοι ἀνθρώπων διαφέρουσιν= οἱ νόμοι (αἱ συνήθειαι) τῶν ἀνθρώπων διάφοροί εἰσι, δὲν εἶναι πανταχοῦ οἱ ἴδιοι.

καλά=τιμῆς ἄξια.

κοσμεῖν=περιέπειν, τιμᾶν.

λόγος (ἐστὶ)=λέγεται.

ἐπαινῶν=ἀποδεχόμενος, ἐγζρίνων.

ἔστι σοι=ἔξεστί σοι.

προσειπεῖν=χαιρετίσαι.

ἑτέροις χρῆση πρὸς αὐτὸν (ὡς) ἀγγέλοις.

Θεῶ, τῷ Ὁρομάζῃ.

τῶν νῦν (προσκυνοῦντων).

ιδιωτῆς=κοινός τις καὶ ἀμαθής, ὁ μὴ σοφός.

τοῦτο οὐκ ἐτί=ὄχι πλέον τοῦτο (ἀρετὰ εἶναι ὅσα ἔμαθες περὶ ἐμοῦ ἕως τώρα).

Ἐρατοσθένης (275—195 π. Χ.), ἐκ Κυρήνης τῆς Ἀφρικῆς, πολυμαθέστατος καὶ κριτικώτατος γραμματικός, γεωγράφος, μαθηματικός, χρονολόγος καὶ φιλόσοφος, ὁ πρῶτος ἐπικληθεὶς *φιλόλογος*. κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Γ' τοῦ εὐεργέτου διορίσθη διευθυντὴς τῆς περιωνύμου Ἀλεξανδρουπολίτης βιβλιοθήκης (Μουσείου), ἐκ τῶν πολυαρίθμων δὲ συγγραμμάτων αὐτοῦ, πεζῶν καὶ ἐμμέτρων, ἀποσπάσματα μόνον περιεσώθησαν.

ἐν τοῖς *Περὶ πλούτου* πρβλ. κεφ. 25 «ἐν τοῖς *Περὶ βασιλείας*»· τὸ δὲ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ἐρατοσθένους ἐπεγράφετο «*Περὶ πλούτου καὶ πενίας*».

προσιτόρησε=προσέτι ἱστόρησε· πρβλ. κεφ. 5 «προσωφλίσκανεν», 16 «προσκατασκευάσαντας».

Ἐρετρικῆς «Σημείωσαι τὸν τύπον τῶν εἰς —ικός κτητικῶν μεταληφθέντα εἰς ἔθνικόν τύπον· ὄφειλε γὰρ εἶναι Ἐρετριδος. Ὡς δ' αὐτως καὶ ἡ συνήθεια πολλὰ τῶν τοιούτων ἐκφέρει, οἷον Κρητικὸς ἀντὶ τοῦ Κρής» Κοραῆς. Πιθανῶς δ' ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο ἐκ τῶν αἰχμαλωτίδων τοῦ Λάτιδος.

Ἐντευξίς μὲν ἢ εἴσοδος, σύστασις δὲ ἢ συνάντησις, παρουσίασις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Ἦκω σοι=ἐλήλυθα πρὸς σε.

ὅτε τὰ οἴκοι σφζόμενα παρέσχε (μοι) χαρίσασθαί τι καὶ ὑμῖν=ὅτε ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος ἐξασφαλισθεῖσα ἐπέτρεψεν εἰς ἐμὲ καὶ πρὸς ὑμᾶς νὰ προσφέρω χάριν (ἐκδούλευσιν) τινά.

ἀφίγμαι δέξασθαι χάριν (σοῦ) διαλλαττομένον εὐμενῶς=ἔχω ἔλθει διὰ νὰ δεχθῶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς χάριτος σοῦ, ἐὰν εὐμενῶς ἐπιθυμῆς νὰ συμφιλιωθῆς πρὸς ἐμέ.

καὶ (ἀφίγμαι) παραιτεῖσθαι τὴν ὀργὴν σοῦ μνησικακοῦντος=καὶ νὰ σε παρακαλέσω ν' ἀποβάλῃς τὴν ὀργὴν σου, ἐὰν μνησικακῆς.

μάρτυρας θέμενος=μάρτυρας ποιησάμενος τῶν εὐεργεσιῶν, ἂς . .

ἀποχρῶμαί τινι=ἐπωφελῆ χρῆσιν ποιῶμαι, ἐκμεταλλεύομαι τι· πρβλ. κεφ. 4 «ἀποχρησάμενος τῇ ὀργῇ ἐπὶ τὴν παρασκευήν».

ἀποπλήρωσις = ἐντελής πλήρωσις, κορεσμός.

ἐπιθειάζω = ἐπικαλοῦμαι μάρτυρας τοὺς θεοὺς, *ἐπεθείασε τῷ λόγῳ* = προσῆψεν εἰς τὸν λόγον του τὴν θεῖαν ἐπιβεβαίωσιν, ἤτοι εἰς θεῖαν ἔμπνευσιν ἀπέδωκεν ὅσα εἶπεν· πρβλ. Ἡθικά 579f «ὡς θεοφιλεῖς . . . ἐπιθειάζουσι τὰς πράξεις, ὄνειρατα καὶ φάσματα . . . προϊστάμενοι τῶν ἐπὶ τὸν νοῦν ἰόντων».

προσδιελθὼν τὴν ὄψιν = προσθέσας εἰς τὸν λόγον, διηγηθεὶς προσέτι καὶ τὸ ἐνύπνιον· πρβλ. κερ. 27 «προσιστόρησε».

τὸ μάντευμα· τὴν μαντείαν τὴν μνημονευομένην ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου οὐδεὶς ἄλλος ἀναφέρει· βεβαίως θὰ ἔλαβε ταύτην, ὅτε διέτριβε παρὰ Μολοσσοῖς· ἴδε κερ. 24.

Δωδωναῖος Ζεὺς· τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἡπείρου κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Τομάρου μαντεῖον τοῦ Διός, οὗ οἱ ἱερεῖς ἐλάμβανον χρησμούς ἐκ τοῦ ψιθύρου τῶν φύλλων τῆς ἱερᾶς δρυός.

ὡς . . . συμφρονήσειε = συλλογιθεὶς κατενόησεν ὅτι.

ἀναπέμπεσθαι = ἄνω πέμπεσθαι (εἰς τὰ Σούσα) ὑπὸ τοῦ Διός.

φρόνημα ἐκ τοῦ (μέγα) φρονῶ, *φρόνησις* δὲ ἐκ τοῦ (εὖ) φρονῶ.

Ἀρειμάνιος· ὁ παρὰ τοῖς Πέρσαις κακοποιὸς θεός. «Ὁ μὲν Ὀρομάζης ἐκ τοῦ καθαρωτάτου φάους, ὁ δ' Ἀρειμάνιος ἐκ τοῦ ζόφου γεγονώς, πολεμοῦσιν ἀλλήλοις». Ἡθικά 369f.

ἐλαύνω ἐξ ἔμαντοῦ = διώκω μακρὰν μου, ἐξορίζω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Οὐδὲν χρηστὸν ἐλπίζοντα ἐξ ὧν ἑώρα = οὐδὲν καλὸν προσδοκῶντα ἐξ ἐκείνων, ἃ ἑώρα, ἑώρα δὲ τοὺς ἐπὶ θύραις χαλεπῶς διακειμένους· ἢ ἐκ τούτου, ὅτι ἑώρα τοὺς . . .

τοὺς ἐπὶ θύραις· πρβλ. κερ. 26.

χιλίαρχος = ὁ ἀρχηγὸς 1000 ἀνδρῶν, ὅθεν οὐχὶ ἰσόβαθμος οὗτος πρὸς τὸν ἐκ κερ. 27 μνημονευόμενον.

κατ' αὐτόν = ἀέναντι αὐτοῦ, πρὸ αὐτοῦ.

προσιῶν (βασιλεῖ).

ἀτρέμα = ἀθορύβως· πρβλ. κερ. 27.

ὄφισ ὁ ποικίλος = τὸ παρδαλὸ φεῖδι, ὁ εὐμετάβλητος, ὁ πανοῦργος ὑποκριτής.

δαίμων = ὁ κακὸς δαίμων, ἡ ἀτυχία.

ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς ὄψιν (τῷ βασιλεῖ) = παρουσιασθέντος αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα.

ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν = χαιρετίσας καὶ προσαγορευσάς.

ἦδη = εὐθύς τώρα, ἐπὶ τοῦ παρόντος· πρβλ. κερ. 12.

ἔφησεν ἀπολήψεσθαι δικαίως (τὸν Θ.) *ὁ ἐπεκηρύχθη ἐκείνω*, ὅς ἂν ἀγάγοι αὐτόν· πρβλ. κερ. 26.

κομίσαντα αὐτὸν—ἐπεὶ ἐκόμισεν ἑαυτὸν τῷ βασιλεῖ, ἐπειδὴ ἐκὼν προσήλθε.

ἐδίδον (αὐτῷ) λέγειν—ἐπέτρπεπεν αὐτῷ λέγειν.

παρρησιαζόμενον—παρρησία χρώμενον, ἤτοι ἀφόβως, ἐλευθέρως διαλεγόμενον.

ποικίλα στρώματα—οἱ φέροντες ἐνυφασμένους εἰκόνας (εἶδη, ὡς λέγει κατωτέρω) τάπητες.

ὡς γὰρ ἐκεῖνα (ἐκτεινόμενα μὲν ἐπιδεικνύουσι τὰ εἶδη), *οὕτω καὶ τὸν λόγον*.

ὄθεν αὐτῷ δεῖν χρόνου (ἀπεκρίνατο), ὅπως ἐπιδείξειε τὸν λόγον αὐτοῦ, τ. ἔ. ὅπως ἀναπτύξει σαφῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ διανοήματα αὐτοῦ.

τῇ εἰκασίᾳ—τῇ εἰκόνι, τῇ παρομοίῳσει.

λαμβάνειν (χρόνον).

ἀποχρόντως—ἐπαρκῶς· πρβλ. Θουκ. Α', 138 «τῆς Περσίδος γλώσσης ὅσα ἐδύνατο κατενόησε».

δι' αὐτοῦ καὶ οὐχὶ δι' ἑρμηνέως.

τοῖς μὲν ἐκτός (τῆς αὐλῆς, τῶν πραγμάτων), *τοῖς ἰδιώταις*, ἀντιτίθεται πρὸς τὸ κατωτέρω «*τοῖς δυνατοῖς*».

δόξαν παρέσχε τοῖς ἐκτός—ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἐδοξάζετο, ἐπιστεύετο.

πολλῶν καινοτομουμένων—ἐπεὶ πολλὰ ἐκαινοτομεῖτο, πολλὰ μεταβολαὶ ἐγίνοντο.

φθόνον ἔσχε παρὰ τοῖς δυνατοῖς—ἐφθονήθη ὑπὸ τῶν αὐλικῶν· πρβλ. κερ. 10 «ἔλεον εἶχον».

ὡς ἀποτετολμηκῶς—διότι ἐνόμιζον ὅτι εἶχεν ἀποκοτῆσει.

οὐδὲ εὐκυνῆται ἦσαν αἱ τιμαὶ (τοῦ Θ.)—οὐδὲ ἦσαν ὅμοιαι αἱ πρὸς τὸν Θ. τιμαὶ (αἱ παρὰ τοῦ βασιλέως) ἀποδιδόμεναι.

διατριβαὶ—αἱ συναναστροφαί.

εἰς ὄψιν ἐλθεῖν—ἐντυχεῖν· πρβλ. ἀνωτέρω «εἰς ὄψιν ἐλθόντος».

συνήθης—σχετικὸς, οἰκεῖος, φίλος.

τῶν μαγικῶν λόγων—τῆς διδασκαλίας τῶν μάγων. Ἦσαν δ' οἱ Μάγοι παρὰ τοῖς Πέρσιν σοφοὶ ἱερεῖς περὶ τε τὰς θυσίας διατριβόντες καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμιας καὶ δὴ τὴν ἀστρονομίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀστρολογίαν ἀσχολούμενοι καὶ ἄλλας τινὰς ἀπορρήτους μαθήσεις, ὅθεν καὶ ὑπερφυσικὴ τις εἰς αὐτοὺς δύναμις ἀπεδίδοτο, ἧς ἡ μνήμη μέχρι ἡμῶν διεσώθη ἐν ταῖς λέξεσι «μάγος, μαγική». Κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον (Προοιμ. VI), «ἔσθης μὲν τούτων ἦν λευκή, σιβάς δὲ εὐνή καὶ λάχανον τροφή τυρός τε καὶ ἄρτος εὐτελής καὶ κάλαμος ἢ βακτηρία».

Δημάρτος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 π. Χ.) καταρραδιουργηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἀνέβη εἰς τὰ Σοῦσα παρὰ τῷ Ξέρξῃ, ὃν συνώδευσε κατὰ τὴν στρατείαν τὴν εἰς Ἑλλάδα.

κελευσθεὶς (ὑπὸ τοῦ βασιλέως) ἠτήσατο εἰσελάσαι διὰ Σάρδεων ἐπαίρομενος τὴν κίταριν.

κίταρις (ἢ κίδαρις καὶ τιάρα καὶ κερβασία)=ὑψηλὸς πῦλος ὄξυκόρυφος Περσικὸς

ἐπαίρομενος τὴν κίταριν=ὑψώσας, τ. ἔ. ὀρθῇ τῇ κίταρει· πρβλ. κεφ. 11 «ἐπαραιμένου τὴν βακτηρίαν».

ὥσπερ οἱ βασιλεῖς (ἐπαίρονται αὐτήν), ὡς λέγει καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν Ἀναβάσει 2, 5, 23 «τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνω ἔξεστιν ὀρθὴν ἔχειν», τοῖς δὲ στρατηγοῖς κεκλιμένην.

ἀνεπιὸς=ἐξάδελφος.

ἀπωσαμένον τοῦ βασιλέως τὸν Δ=ἀποκρούσαντος τοῦ β. τὸν Δ.

ἀπαραιτήτως ἔχω=ἀπαραιτήτως εἰμι, ἄκαμπτος, ἀδυσώπητος.

δεηθεὶς (τοῦ βασιλέως), ἔπεισεν (κατεπράυνεν) αὐτόν.

διήλλαξε=συνεφιλίωσεν· πρβλ. κεφ. 6 «διαλλάξαι τὰς πόλεις».

τοὺς βασιλεῖς ἐπαγγέλλεσθαι καὶ γράφειν.

ἐφ' ὧν=κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ὁμοίων.

ἀνεκράθησαν=συνανεμίχθησαν, ἤλθον εἰς συνάφειαν.

ὡς μείζων ἔσοιτο=ὅτι μείζων ἔσται.

ἀπωλόμεθα ἂν, εἰ μὴ ἀπωλόμεθα=θὰ ἐχανόμεθα. ἂν δὲν ἐχανόμεθα, τ. ἔ. ἀθλιωτάτην ζωὴν θὰ ἐξῴμεν, ἂν μὴ ἐξωριζόμεθα, ἦτοι ἡ ἡμετέρα συμφροδὰ (ἢ ἐξορία) εἶναι πηγὴ τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας.

εἰς ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ὄψον=πρὸς πορισμὸν ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὄψου.

οἱ πλεῖστοι . . . λέγουσιν· πρβλ. Θουκ. (Α'. 136) «δόντος βασιλέως αὐτῷ Μαγνησίαν μὲν ἄρτον, ἢ προσέφερε πενήτην τάλαντα τοῦ ἐνιαυτοῦ, Λάμψακον δὲ οἶνον, ἐδόκει γὰρ πολυσινότατον τῶν τότε εἶναι, Μυοῦντα δὲ ὄψον»· Διοδ. (11, 57) «ἐδωρήσατο δ' αὐτῷ καὶ πόλεις τορεῖς πρὸς διατροφὴν καὶ ἀπόλαυσιν εὐθέτους, Μαγνησίαν μὲν τὴν ἐπὶ Μαϊάνδρῳ, πλεῖστον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεων ἔχουσαν οἶνον, εἰς ἄρτους, Μυοῦντα δὲ εἰς ὄψον, ἔχουσαν θάλασσαν εὐχθὺν, Λάμψακον δὲ, ἀμπελόφυτον ἔχουσαν χώραν πολλήν, εἰς οἶνον». Τοιαύτης βασιλικῆς μεγαλοδοξίας παραδείγμα ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀθηναῖος Α, 30 «Κῦρος ὁ μέγας Πυθάρχῳ τῷ Κυζικηνῷ φίλῳ ὄντι ἐχαρίσατο ἑπτὰ πόλεις, ὡς φησὶν ὁ Βαβυλώνιος Ἀγαθοκλῆς, Πήδασον, Ὀλύμπιον, Ἀζαμάντιον, Τίον, Σκήπτρα, Ἀρτύψον, Τορτύρην».

Μαγνησία ἢ ἐπὶ Μαϊάνδρῳ, ἐν τῇ Καρία τῆς Μ. Ἀσίας.

Λάμψακος ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου.

Μυοῦς, ἢ μικροτάτη τῶν 12 Ἰωνικῶν πόλεων, πρὸς βορρᾶν τῆς Μιλήτου.

Περκώτη, ἀρχαία πόλις τῆς Μυσίας, μετὰ τῷ Ἀβύδου καὶ Λαμψάκου.

Παλαίσκηψις ἐν τῇ Τρωάδι ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς Ἰδης.

ἀμπεχόνη (ἢ ἀμπέχονον)=τὸ ἔνδυμα. Ἀπλῶς τιμητικὴ θὰ ἦτο ἡ δωρεὰ

αὐτή, διότι βεβαίως ὁ Θ. οὔτε ἐκαρπώθη οὔτε ἠδύνατο νὰ καρπωθῆ τὰς προσόδους πασῶν τῶν πόλεων τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'

Καταβαίνοντι αὐτῷ . . . ἐπεβούλευσε τὸ καταβαίνειν ἀπὸ τῶν μεσογείων εἰς τὰ παράλια καὶ τὰνάταλιν ἀναβαίνειν (ὡς Κύρου ἀνάβασις, ἢ κατάβασις τῶν Μυρῶν).

πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις—ὅπως πράξι ἐν Ἑλλάδι (ὅσα ὑπεσχέθη εἰς τὸν βασιλέα)· ἢ πρὸς καὶ διεύθυνσιν καὶ σκοπὸν συγχρόνως σημαίνει. *σατραπεύων*—ὡς ἦν σατράπης, ἤτοι ἀνώτατος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητὴς σατραπείας (νομοῦ ἢ ἀρχῆς).

Φρυγία ἄνω ἢ μεγάλη Φρυγία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ ἢ μικρὰν Φρυγίαν.

ἀποκτενοῦντας—ὅπως ἀποκτείνειαν.

Πισίται, λαὸς ληστών ὀρεσίβιος μεταξὺ Λυκίας καὶ Κιλικίας.

γενόμενος καταυλισθῆ—φθάσας διανυκτερεύσῃ· αὐλιζομαι κυρίως (ἐκ τοῦ αὐλή=ἀνοιχτὸς τόπος, μάνδρα) διαμένω ἐν ὑπαίθρῳ.

τῷ (=τούτῳ) δὲ *καθεύδοντι μεσημβρίας λέγεται φανεῖσαν εἰπεῖν*.

μήτηρ τῶν θεῶν, ἢ Ἑρα, θυγάτηρ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, ἐν Φρυγίᾳ καὶ Λυδίᾳ μάλιστα λατρευομένη ἐν ὄργιοις, ἢ κατοπίν κληθεῖσα *Κυβέλη* ἢ *Κυβήβη*.

ὄναρ—ἐν τῷ ἐνυπνίῳ· πρβλ. κεφ. 26.

ὑστερῶ καὶ *ὑστερίζω*=εἶμαι ὑστερος, βραδύνω, ἀπέχω.

κεφαλῆς λεόντων τ. ἔ. τῆς πόλεως Λεοντοκεφάλου.

ἀντὶ τούτου=ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας.

λεωφόρος ὁδὸς (λεῶν-φέρειν)=ἡ δημοσία ὁδός.

ἑτέρα δὲ (ὁδῷ ἢ ἀτραπῷ) περιελθὼν=περικλάμψας.

αὐλαία=γάλυμμα, παρατέτασμα.

ἐκπετάσαντες=ἀνοίξαντες, ξεδιπλώσαντες.

ἀναψύχω=ἀερίζω, στεγνώνω.

προσεφέροντο (τῇ αὐλαίᾳ).

πρὸς τὴν σελήνην=ἐνώπιον τοῦ φωτὸς τῆς σελήνης.

ἀναστέλλω=ἀνασηζώνω.

ἐπιφάνειαν=τὴν καθ' ὕπνον αἰφνιδίαν ἐμφάνισιν.

Δινδυμῆνη=ἡ ἀνωτέρω *μήτηρ τῶν θεῶν*, ἐκ τοῦ ὄρους Δινδύμου, ἐξ οὗ πηγάζει ὁ Ἑρμῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'

Σχολὴν ἄγω=σχολάζω, ζῶ ἀργός.

τῶν ἱερῶν τὴν κατασκευὴν=τῶν ναῶν τὴν λαμπρότητα, μεγαλοπρέπειαν.

ἐπιστάτης τῶν ὑδάτων ἢ ἐπιμελητῆς τῶν κρηνῶν καλούμενος ἄρχων ἐπεμελεῖτο τῆς κατασκευῆς τῶν κρηνῶν, τῆς ἀγωγῆς τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ὑπονόμων. εἶχε δὲ μέγα ἀξίωμα ἐν τῇ Ἀττικῇ τῇ μαστιζομένη ὑπὸ τῆς λευφροδίας. Ἐν ἐπιγραφῇ δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1889 ἀναφέρονται περὶ τινος ἐπιμελητοῦ κρηνῶν τοῦ 333 π. Χ. τάδε· «Ἐπειδὴ Πυθέας αἰρεθεὶς ἐπὶ τὰς κρήνας τῶν τε ἄλλων τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπιμελεῖται καλῶς καὶ φιλοτίμως καὶ νῦν τὴν τε πρὸς τῷ τοῦ Ἄμμωνος ἱερῷ κρήνην καινὴν ἐξφοκοδόμηκεν καὶ τὴν ἐν Ἄμφιαράου κρήνην κατασκευάσκει καὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἀγωγῆς καὶ τῶν ὑπονόμων ἐπιμελέσθαι αὐτόθι, ἐπαινεῖσαι Πυθέαν Σωσιδῆμου Ἀλωπεκῆθεν, ἐπειδὴν τὰς εὐθύνας δῶ, καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν χρυσῷ στεφάνῳ ἀπὸ χιλίων δραχμῶν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ δικαιοσύνης τῆς περὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κρηνῶν, ὅπως ἂν καὶ οἱ ἄλλοι οἱ αἰεὶ χειροτονοῦμενοι ἐπὶ τὰς κρήνας φιλοτιμῶνται ἕκαστος εἰς τὸν δῆμον».

ἐλών=καταγγείλας εἰς τὸ δικαστήριον καὶ καταδικάζοντας.

ὑφαιροῦμαι τι=χρυφίως ἀφαιρῶ τι ἐμαυτῷ, κλέπτω τι.

παροχετεύω τὸ ὕδωρ=ἐξ τοῦ συνήθους ὄχου τοῦ (αὐλακος) εἰς ἄλλον ὄχευω.

ζημία=ζηρηματικὸν πρόστιμον.

πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν=ἐνώπιον τῆς αἰχμαλωσίας, ἕνεκα τῆς αἰχμαλ. πρβλ. κεφ. 30 «πρὸς τὴν σελήνην».

λόγον προσήνεγκεν πρβλ. κεφ. 23 «λόγους ἐξήνεγκε».

γυναικωγίτις ἢ τὸ δομάτιον τῶν γυναικῶν, ἀνδρωνίτις δὲ τῶν ἀνδρῶν.

θεραπεύσας=περιποιηθεὶς πρβλ. κεφάλαιον 29 «θεραπεύμενον ὑπὸ πολλῶν».

εὐλαβῆς=ὁ καλῶς λαμβάνων, κρατῶν τι, ὁ προσεκτικὸς, ὁ συνισταλμένος.

τιμώμενος ὅμοια=ἔχων τιμὰς ὁμοίας.

οὐ πάντι προσέχοντος=οὐχὶ πολλήν τινα προσοχὴν ἔχοντος πρβλ. κεφ. 4 «οὐ πάντι βέβαιον παρῆχον».

περὶ τὰς ἄνω πράξεις=εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους του (πρβλ. κεφ. 26 «τοῖς ἄνω δυνατοῖς»), τότε δὲ εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν Βασιλείων.

Αἴγυπτος ἀφισταμένη ἢ μὲν Αἴγυπτος ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Περσῶν τῷ 459 π. Χ., ἀρχηγὸς δὲ τῆς στάσεως ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Λιβύων Ἰνάρως (πρβλ. Θουκ. Α', 104, 109, 110), ἢ δ' εἰς Κύπρον καὶ Κιλικίαν στρατεία τοῦ Κίμωνος ἐγένετο τῷ 449 π. Χ.

ἀναπλέουσαι πρβλ. κεφ. 16 «ἀναπλεῖν εἰς Ἑλλάσποντον».

ἐπέστρεψεν αὐτὸν ἀντεπιχειρεῖν=ἠνάγκασεν αὐτὸν (ἀπὸ τῶν ἄνω πράξεων) νὰ στραφῇ εἰς τὸ . . .

κολοῦειν (αὐτοῦς) πρβλ. κεφ. 22 «κολοῦντες τὸ ἀξίωμα».

δυνάμεις ἐκινουῦντο = στρατεύματα ἐκινητοποιουῦντο.

διεπέμποντο = ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπέμποντο· πρβλ. κεφ. 14 «τὸ σῶμα διαφερόμενον».

κατέβαινον ἐκ τῶν Σούσων εἰς τὴν παραλίαν· πρβλ. κεφ. 30 «καταβαίνοντι αὐτῷ πρὸς τὴν θάλατταν».

ἐξάπτεσθαι τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων = ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν Ἑλλ. πραγμάτων, ἀναμειγνύεσθαι εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα.

βεβαιοῦν τὰς ὑποσχέσεις = νὰ ἀποδείξῃ βεβαίως, νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του.

πολίτης = συμπολίτης· πρβλ. δημότης, φυλέτης καὶ τὰ σημερινὰ πατριώτης, χωριανός.

ἐπαρθείς τιμῇ πρὸς τὸν πόλεμον = ὑψηλοφρονήσας ἐκ τῆς τιμῆς... ὥστε νὰ καταβῇ πρὸς τὸν πόλεμον.

ἐφικτὸν = κατορθωτὸν, δυνατόν, ἐκ τοῦ *ἐφικνοῦμαι* τινος.

στρατηγούς, Μυρωνίδην, Τολμίδην, Περικλέα.

ὑπερφυῶς εὐήμερῶ = ὑπερβαλλόντως εὐδοκιμῶ.

αἰδοῖ = ἐξ αἰδοῦς, αἰδούμενος.

ἐπιθεῖναι τῷ βίῳ τὴν τελευτήν = δοῦναι τέλος τῷ βίῳ, τελευτῆσαι τὸν βίον, ἀποθανεῖν.

ἔθυσε τοῖς θεοῖς, Ἀρτέμιδι τῇ Λευκοφρυγηῇ, ὡς λέγει ὁ Πausanias (1,26) «Μάγνητες γάρ, ὃν ἤρχε Θεμιστοκλῆς λαβὼν παρὰ βασιλέως, Λευκοφρυγητὴν Ἀρτεμιν ἄγουσιν ἐν τιμῇ».

δεξιωσάμενος = ἀποχαιρετίσας.

ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος = ὡς μὲν οἱ πολλοὶ λέγουσι.

αἷμα ταύρειον. Καὶ ἐπὶ Ἀριστοφάνους οὕτως ἐπιστεύετο ὅτι ἀπέθανεν ὁ Θ., ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν Ἰλπέων του στίχ. 83—84,

βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πειν'

ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἰρετώτερος.

ὡς δ' ἔνιοι (λέγουσι).

φάρμακον ἐφήμερον = δηλητήριον αὐθημερὸν ἐπιφέρων τὸν θάνατον. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Α', 138) «νοσήσας τελευτῶν τὸν βίον» λέγουσι δέ τινες καὶ ἐκούσιον φαρμάκῳ ἀποθανεῖν αὐτόν, ἀδύνατον νομίσαντα εἶναι ἐπιτελεῖσαι βασιλεῖ ἢ ὑπέσχετο».

προσφέρομαι τι = προσφέρω τι ἑμαυτῷ, λαμβάνω τι, πίνω τι.

κατέστρεψε (τὸν βίον).

πέντε πρὸς τοῖς ἐξήκοντα, 530—465 π. X., ὅπερ ὁμως προφανῶς εἶναι ἐσφαλμένον, ἀφ' οὗ τῷ μὲν 493 π. X. ἦτο ἄρχων ὁ Θεμιστοκλῆς (κεφ. 3), πολὺν δὲ χρόνον ἔζησεν ἐν Μαγνησίᾳ (κεφ. 31) μετὰ τὴν συνάντησιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀρταξέρξου ἀνεληθόντος εἰς τὸν θρόνον τῷ 465 π. X. Πιθανότερον δ' εἶναι ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς γεννηθεὶς τῷ 527 π. X. ἀπέθανε τῷ 459 π. X.

διατελεῖν χρώμερον φιλανθρώπως=ἐξηκολούθει νὰ δεικνύηται φιλήν-
θροπως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΒ΄.

Ἄλωπεκῆθεν=ἐκ τοῦ δήμου Ἄλωπεκῆς τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς (παρὰ τὸν σημερινὸν Εὐαγγελισμόν)· ὥστε ἡ Ἀρχίππῃ ἦτο δημότις τοῦ Ἀριστείου καὶ τοῦ Σοκράτους.

Πλάτων ἐν Μένωνι 93 d—e.

δηχθεῖς=δαγασθεῖς·

υἱὸν ἐπαιήσατο=υἰοθέτησεν.

ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης=ἐκ τῆς (μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου) κατόπιν ὡς συζύγου τὴν λημφθείσης.

ὁμομήτριος=ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός.

ἀδελφιδούς=ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς, ὁ ἀνεψιός.

ἐθρεψεν=ἀνέθρεψεν.

τάφον=μνημεῖον (Θουκ. Α΄, 138).

λείψανα=τὰ ὄστα ἢ ἡ κόνις τῶν νεκρῶν.

Ἀνθοκίδης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ, γεννηθεὶς πρὸ τοῦ 440 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 391 π. Χ., οὐτινος σφύζονται 4 λόγοι.

ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐταίρους=ἐν τῷ λόγῳ τοῦ πρὸς τοὺς ἐταίρους, τ. ε. τοὺς πολιτικοὺς φίλους του, τοὺς ὀλιγαρχικοὺς.

φωράω τι (ἐκ τοῦ φόρ)=κεκρυμμένον ἢ ἀγγαστόν τι ἀνακαλύπτω. εὐρίσκω, διότι κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Α΄, 138) «τὰ δὲ ὄστα φασὶ κομισθῆναι αὐτοῦ οἱ προσήκοντες οἴκαδε, κελύσαντος ἐξείνου, καὶ τεθῆναι κρύφα Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀττικῇ· οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φεύγοντος».

διαρρίπτω, ῥίπτω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπῶ· πρβλ. κεφ. 31 «διεπέμποντο».

ἄτε Φύλαρχος λέγων ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος, ὅτι πέπλασται, οὐδ' ὁ τυχὼν ἀγγοῖσειεν ἄν.

Φύλαρχος, Ἀθηναῖος κατὰ τινας, κατ' ἄλλους δ' Αἰγύπτιος, ἱστορικός τῆς 3ης π. Χ. ἐκατονταετηρίδος, συγγράψας ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας Πύρρου τοῦ Ἡπειρώτου εἰς Πελοπόννησον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κλεομένηους, βασιλέως τῶν Σπαρτιατῶν (272—220 π. Χ.).

μονονοῦ μηχανὴν ἄρας=σχεδὸν μηχανὴν ὑψώσας· πρβλ. κεφ. 10.

προαγαγῶν=ἐμφανίσας, παρουσίσας (ἐν τῇ σκιρῇ).

ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος=ζητεῖ (διὰ τῶν συγκινητικῶν ἐμφανίσεων τῶν δύο υἱῶν τοῦ Θ. ὡς δραματικῶς ποιητῆς) νὰ κινήσῃ εἰς συγκίνησιν καὶ ἔλεον τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Θεμιστοκλέους.

Διόδωρος, Ἀθηναῖος ἱστορικός, γράφας τῷ 300 π. Χ. «Περὶ τῶν Ἀττικῶν δήμων» καὶ «Περὶ μνημάτων».

περιηγητής = ὁ περιάγων (ξένον) τινὰ ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἄξια θεάς δεικνύων καὶ ἐρμηνεύων (ὁ καὶ ἐξηγητής διὰ τοῦτο λεγόμενος), ὡς καὶ ὁ γράφων περιγραφὰς γεωγραφικὰς, ὡς ὁ Διόδωρος.

ὡς ὑπονοῶν μᾶλλον ἢ γινώσκων = συμπεραίνων, εἰζάζων μᾶλλον ἢ ἀκριβῶς γνωρίζων.

περὶ τὸν μέγαρ λιμένα, τὸν κεντρικόν, τὸν ἰδίως καλούμενον Πειραιᾶ. **κατὰ τὸν Ἀλκιμον** = ἀπέναντι τοῦ Ἀλκίμου· προβλ. κερ. 14 «κατ' ἐξείκων». Ἀλκιμος δ' ἐκαλεῖτο ἢ κατὰ τὴν Ἀκτὴν δεξιὰ τῷ ἐξερχομένῳ ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς προβλήτης ἄκρον, ἐφ' ἧς σήμερον ὁ πράσινος φανάριος.

πρόκειται τις οἶον ἀγκῶν = κείται ἔμπροσθεν (ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς) μέρος τι σχηματίζον ὡς ἀγκῶνα.

καὶ κάμψαντί (τινι) τοῦτον ἐντὸς κρηπὶς ἐστί = καὶ εἰς τὸν κάμψαντα, τὸν (παραπλεύσαντα) τὸν ἀγκῶνα τοῦτον καὶ εἰσπλέοντα εἰς τὸ τῆς Σαλαμῖνος στενὸν παρουσιάζεται θεμελίον τι.

ἢ τὸ ὑπεύδιον τῆς θαλάττης = ἐν ᾧ τόπῳ παύεται τοῦ κυμαίνεσθαι ἢ θάλασσα» Κοραῖς.

ὑπεύδιον ἐν τῇ θαλάσῃ εἶναι ὅ,τι τὸ ὑπήνεμον ἐν τῇ ξηρᾷ.

κρηπὶς· προβλ. κερ. 8 «κρηπὶδ' ἐλευθερίας». Ὁ πρόην γυμνασιάρχης Πειραιῶς Ἰάκ. Δραγάτης ἀναστάφας τὸ μέρος τοῦτο λέγει ἐν μονογραφίᾳ αὐτοῦ (Τὸ Θεμιστόκλειον, ἐν Ἀθήναις 1910) ὅτι «ὄντως ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ προέχοντος βράχου σώζονται λείψανα βάσεως μεγάλης τε θεμελιωμένης ἐπὶ τοῦ βράχου κυκλωτερώς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐντετημημένα τὰ ἔγχρη τῆς θεμελιώσεως καὶ λίθος κατὰ χώραν ἐν αὐτοῖς, παρατηρηθέντα ὑπὸ πάντων τῶν περιηγητῶν, καὶ σπόνδυλοι δύο κίονος κυλινδρικοῦ ἀρραβδύτου καὶ τεμάχια περιβλήματος τῆς βάσεως τῆς κυκλικῆς, τῆς κρηπίδος ταύτης τοῦ περιηγητοῦ, τῆς εὐμεγέθους, μέτρων 6,40 τὴν διάμετρον».

βωμοειδές = σχήματος βωμοῦ, ἦτοι κυλινδρικοῦ.

οἶεται δὲ (Διόδωρος) μαρτυρεῖν τὸν Πλάτωνα (ὅτι ἐπιβεβαιοῖ, συμφωνεῖ) διὰ τῶν ἐξῆς στίχων.

Πλάτων, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τῆς 5ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 4ης π. Χ. ἐκατονταετηρίδος, οὔτινος τῶν κωμωδιῶν μόνον ἀποσπάσματα περιεσώθησαν.

ὁ τύμβος = ὁ τάφος, τὸ μνήμα.

ἐν καλῷ (τόπῳ).

κεχωσμένος = διὰ χόματος κατεσκευασμένος.

πρόσρησις ἐστὶ τοῖς ἐμπόροις = θὰ προσαγορεύηται, θὰ χαιρετίζηται ὑπὸ τῶν ταξειδιωτῶν.

πανταχοῦ = κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, ἅτε «ἐν καλῷ» κείμενος.

χόπότην ἢ ἀμίλλα νεῶν=καὶ ὑσάκις θὰ γίνονται λεμβοδομοίαι (αἰτι-
 νες ἐγίνοντο κατὰ τὰς ἐορτάς τῶν Παναθηναίων).

τιμαί τινες· ὅτι τοῦτο ἀληθὲς μαρτυρεῖ τοῦτο, ὅτι εὐρέθησαν καὶ νομί-
 σματα Μαγνησίας τῶν χρόνων Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς μετὰ τῆς εἰκόνης
 καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεμιστοκλέους· πρβλ. Ὁθ. Ρουσοπούλου «Περὶ τοῦ
 ἐν Μαγνησίᾳ μνημείου τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐν Ἀθήναις 1898».

οἱ ἀπὸ γένους=οἱ ἀπόγονοι.

φυλαττόμεναι ἦσαν=ἐφυλάττοντο, διετηροῦντο, ἴσχυον.

συνήθης=συμμηθητής.

Ἀμμόνιος, φιλόσοφος ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὅστις διδάσκων ἐν Ἀθήναις
 κατὰ τὸν 1ον μ. Χ. αἰῶνα ὑπῆρξε φίλος καὶ διδάσκαλος τοῦ Πλουτάρχου.

